

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Inga Papelytė
V (5m. stud. gr.) kursas
1 grupė
baudžiamosios justicijos specializacija
neakivaizdinis skyrius

MAGISTRINIS DARBAS
**IŠŽAGINIMO IR SEKSUALINIO PRIEVARTAVIMO
TRAKTUOTĖ LIETUVOS IR KITŲ VALSTYBIŲ ĮSTATYMUOSE**

Rape and sexual assault's approach of the legislative enactment of Lithuania
and other states

Darbo vadovas: doc. A. Abramavičius
Recenzentas: lekt. R. Aliukonienė

Vilnius
2009

Turinys

Ižanga.....	2
1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose	4
2. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektyviųjų sudėties požymių analizė pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus	15
2.1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektas ir dalykas	15
2.2. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektyvioji pusė	26
3. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektyviųjų sudėties požymių analizė pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.....	40
3.1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektas	40
3.2. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektyvioji pusė.....	47
4. Išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose	53
Išvados	64
Santrauka.....	67
Summary	68
Panaudotų šaltinių sąrašas.....	69

Ižanga

Darbo reikšmė. Darbas skirtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) XXI skyriuje reglamentuojamiems dviems sunkiems, o esant kvalifikuotai sudėčiai labai sunkiems lytiniams nusikaltimams, kuriais pažeidžiama žmonių seksualinio apsisprendimo laisvė, mažamečių asmenų seksualinė neliečiamybė, jų sąvokoms, istorijai, sudėčių panašumams ir skirtumams tiek pagal Lietuvos baudžiamąją teisę, tiek ir jų skirtumams bei panašumams pagal kitų valstybių baudžiamąją teisę, išsiaiškinti.

Darbo aktualumas vertinamas dviem aspektais: pirma, nuo 2003 metų pasikeitusiu išžaginimo reglamentavimu ir, antra, seksualinio prievartavimo kaip naujo nusikaltimo įtraukimu į 2003 metais įsigaliojusį LR BK, nes dauguma Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbų yra skirti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtimis, kurios buvo numatytos iki 2003 metų galiojusiame BK. Be to, tik nedaugelis Lietuvos teisės mokslininkų savo darbuose analizuoja užsienio šalių reglamentuotą išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, todėl šiame darbe plačiai lyginami Lietuvoje numatyti šių nusikaltimų sudėčių požymiai su užsienyje numatytais.

Darbo naujumas. Darbe nagrinėjamos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvokos, aiškinamos šių nusikaltimų reglamentavimo pagrindinės problemos po naujo BK įsigaliojimo bei lyginamos šių nusikaltimų sudėtys Lietuvoje ir užsienio valstybėse, ką sunku surasti Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose. Be to, yra randamos ir atskleidžiamos dabartinio įstatymo spragos kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas ir pateikiami pasiūlymai, kaip šios problemos turėtų būti išspręstos.

Darbo tikslas – remiantis Lietuvos ir kitų užsienio valstybių įstatymais, moksliniais darbais ir kita literatūra atskleisti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvokas, pateikti aiškia ir susistemintą šių nusikaltimų sudėčių požymių panašumų ir skirtumų analizę, taip pat šias veikas kvalifikuojančius požymius, tiek Lietuvoje, tiek kitose valstybėse.

Darbo tyrimo objektą apibūdina magistrinio darbo temos pavadinimas – „Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo traktuotė Lietuvos ir kitų valstybių įstatymuose“. Tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo traktuotės yra nagrinėjamos atskirai aptariant kiekvieną išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių elementą ir jų požymius. Taip pat išskiriami ir pateikiami pagrindiniai kriterijai, leidžiantys atskirti šias nusikalstamas veikas vieną nuo kitos. Be to šių nusikalstamų veikų sudėčių elementai dar yra palyginami su kitų užsienio valstybių numatytais šių nusikaltimų sudėčių elementais.

Darbo uždaviniai yra atskleisti normų, reglamentuojančių išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, istorinę raidą Lietuvoje; atlikti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių požymių bei kvalifikuojančių požymių analizę pagal šiuo metu galiojantį LR BK, kartu atskiriant šias nusikalstamas veikas vieną nuo kitos; pateikti lyginamąją užsienio šalyse galiojančią BK atitinkamų normų analizę; aptarti kvalifikuojant išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kylančias problemas tiek dėl teisės normų spragų, tiek ir dėl neteisingo įstatymo taikymo bei pateikti šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai - istorinis, loginis, aiškinamasis, plečiamasis, teisinis bei lyginamasis, kuris yra svarbiausias šiame darbe.

Tyrimo šaltiniai. Darbe analizuojami Lietuvos (LDK, tarpukario, RTFSR, TSRS, nepriklausomos Lietuvos laikotarpių) ir užsienio valstybių (Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Vokietijos, Ispanijos, Prancūzijos, Danijos, Norvegijos, Švedijos, Suomijos, Anglijos, Azarbaidžiano, kai kurių JAV valstijų ir kitų valstybių) baudžiamieji įstatymai. Darbe aptariami teismų priimti nuosprendžiai, nutartys ir nutarimai išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose. Be to, rašant darbą, remtasi Lietuvos ir užsienio šalių (Rusijos, Lenkijos, JAV) autorių moksline literatūra.

1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Vieni iš pavojingiausių ir dažniausiai padaromų nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui tiek Lietuvoje, tiek ir kitose valstybėse yra išžaginimas ir seksualinis prievartavimas. Tačiau, tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo kaip nusikaltimų įtraukimas į įstatymus nebuvo toks greitas procesas, kaip pavyzdžiui vagystės, kuri buvo įstatymuose randama jau romėnų teisės laikais.

Kalbant apie išžaginimo ir seksualinio prievartavimo įtraukimą į įstatymą Lietuvoje reiktų pradėti ne nuo pačių seniausių laikų, o užtektų pažvelgti į laikus nuo 1468 iki 1529 metų, kai Lietuvoje kaip pagrindinis įstatymas buvo taikomas Kazimiero teisynas, kuris buvo pirmasis bandymas kodifikuoti teisę Lietuvoje. Kazimiero teisynas apėmė baudžiamąją, civilinę, administracinę teises ir teismą. Nors daugiausiai dėmesio jame buvo skiriama baudžiamajai teisei, tačiau teisyno baudžiamosios normos apėmė vien tik turtinius nusikaltimus: vagystę, savavališką miško kirtimą, turto atėmimą užpuolant¹. Apie jokių lytinius nusikaltimus nebuvo kalbama, o tai reiškia, kad tiek išžaginimui, tiek ir seksualiniam prievartavimui atsirasti įstatyme prireikė daugiau laiko.

1529 metais įsigaliojo pirmasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės statutas. Jo septintasis skyrius „Apie žemės smurtus, muštynes ir bajorų užpuolimą“ numatė, kad už moters ar merginos išprievartavimą buvo baudžiama mirtimi. Kas buvo laikoma išprievartavimu statutas nenumatė, tačiau numatė tam tikras sąlygas nukentėjusiajai t.y. nukentėjusioji turėjo prieš smurtą šauktis pagalbos arba jeigu tokios galimybės neturėjo, tai išsivadavusi iš kart turėjo „skūstis“ žmonėms. Jeigu žmonės atbėgdavo į prievartavimo vietą, tai nukentėjusioji privalėjo jiems parodyti prievartavimo žymes. Po šių veiksmų nukentėjusioji turėjo kreiptis į teismą, kuriame išprievartavimo faktas buvo įrodinėjamas 2 arba 3 liudininkų pagalba. Be viso šito iš nukentėjusiosios buvo reikalaujama dar ir to, kad ji turėjo prie tų liudininkų prisiekti. Įdomu ir tai, kad Statutas numatė išsigelbėjimą nuo mirties bausmės kaltininkui t.y. jeigu po teismo nukentėjusioji sutikdavo ištekėti už kaltininko, jis buvo atleidžiamas nuo bausmės.² Galima teigti, kad tai buvo pirmasis Lietuvos įstatymas numatęs atsakomybę asmeniui už lytinio nusikaltimo atlikimą, tačiau pažymėtina ir tai, kad tokio nusikaltimo kaip seksualinis prievartavimas Statutas nenumatė.

¹ Teisės broožai Lietuvoje XV-XIX. Vilnius: Mintis, 1980, p. 14.

² Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos 1529 metų Statutas. Chicago, 1971.

Tokios nuostatos, numaćiusios atsakomybę asmeniui už moters ar merginos išprievartavimą išliko ir vēlesniuose, tiek 1566 metų, tiek 1588 metų Lietuvos statutuose, o seksualinis prievartavimas Statutuose vis dar nebuvo randamas.

Tarpukario Lietuvoje galiojo Baudžiamasis statutas. Jame buvo numatyta atsakomybė ne tik už išžaginimą, bet ir už vyro seksualinį prievartavimą analiniu būdu kito vyro, taip pat moterų atsakomybė už lytinį ryšį su berniukais jaunesniais kaip 14 metų amžiaus, kuri buvo reglamentuota Baudžiamojo statuto straipsnyje, numatančiame atsakomybę už išžaginimą. Be to keliuose straipsniuose buvo numatyta atsakomybė ir už seksualinį prievartavimą kitokio sąlyčio būdu.

Pagal Baudžiamąjį statutą išžaginimas buvo suprantamas kaip lytinis santykiavimas su vaiku iki 14 metų amžiaus ir/arba lytinis santykiavimas su moterimi, jei ji tiems santykiams buvo priversta smurtu, grasinimu nužudyti arba sunkiai sužaloti ją pačią ar jos šeimos narį, jei toks grasinimas nukentėjusiajai galėjo atrodyti įvykdomas, taip pat lytinis santykiavimas su moterimi be sąmonės, jei ji tokios būklės tapo dėl kaltininko ar kito asmens veiksmų, atliktų kaltininko akivaizdoje, su tikslu išžaginti. Bylos dėl išžaginimo būdavo sprendžiamos tik esant nukentėjusiosios skundai. Skirtingai nei minėti LDK statutai, Baudžiamasis statutas numatė, kad tais atvejais, kai nukentėjusioji pasiskundžia, vēlesni susitaikymai teismui reikšmės neturi. Tai reiškia, kad buvo atsisakyta tokios baudžiamosios atsakomybės šalinimo sąlygos, kaip nukentėjusiosios ir kaltininko susitaikymas ar nukentėjusiosios sutikimas ištekėti už kaltininko. Tačiau nesant nukentėjusiosios skundo, bet policijai „įsikišus“, nukentėjusioji galėjo atsisakyti duoti parodymus ir pareikalauti policijos „nesikišti“ į jos reikalus.

Svarbu ir tai, kad pagal galiojusį Baudžiamąjį statutą nebūdavo pripažįstama išžaginimu, jei nukentėjusioji prieš išžaginimą jau būdavo turėjusi lytinių santykių su kaltininku, bei kai nukentėjusioji būdavo kaltininko žmona.

Griežčiau už išžaginimą būdavo baudžiami giminaičiai ar asmenys, kurių valdžioje ar rūpyboje būdavo nukentėjusysis.

Atskiras Baudžiamojo statuto straipsnis numatė nepilnametės išžaginimą, kai būdavo santykiaujama be jos sutikimo arba nors jei ir sutinkant, tačiau piktam pasinaudojant jos nekaltybe arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle.³

Kalbant apie seksualinį prievartavimą, Baudžiamasis statutas tokio nusikaltimo nenumatė, tačiau numatė du iš dalies panašius į seksualinį prievartavimą nusikaltimus t.y. vyro lytinį santykiavimą su vyru ir gašlavimą.

³ Kavolis M., Bieliackinas S. Baudžiamasis Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas, 1934, p. 444-455.

Vyro lytinis santykiavimas su vyru yra viena iš vyriškojo homoseksualizmo formų. Homoseksualizmas – tai lytinis potraukis tos pačios lyties asmeniui. Šis reiškinys buvo žinomas jau gilioje senovėje ir pasitaikydavo įvairiose tautose. Dėl homoseksualizmo prigimties medicinoje yra dvi teorijos. Viena aiškina šį iškrypimą kaip įgimtą, paveldimą reiškinį, kita teigia, kad jis turi sąlyginę-refleksinę prigimtį. Nustatyta, kad dalis žmonių šią ydą turi iš prigimties. Tačiau nemažai šių iškrypimų yra socialiai sąlygoti ir susiję su homoseksualiniu poveikiu lytinės brandos metu bei priklauso nuo auklėjimo sąlygų. Daugumoje valstybių atsakomybė už tokius veiksmus nebuvo numatyta, tačiau kai kurių valstybių baudžiamieji įstatymai vis dėl to numatė baudžiamąją atsakomybę už vyro tiek prievartinį, tiek savanorišką lytinį santykiavimą su vyru. Tačiau už moteriškąjį homoseksualizmą, vadinamąją lesbinę meilę, nebuvo baudžiama.⁴

Taigi, jei išžaginimas buvo reglamentuotas keliuose Baudžiamąjo statuto straipsniuose, tai vyro lytinis santykiavimas su vyru buvo numatytas tik viename straipsnyje, kuriame buvo numatyta atsakomybė už savanoriškus vyrų tarpusavio lytinius santykius, o nusikaltimą kvalifikavo nukentėjusiojo amžius (nuo 14 iki 16 metų amžiaus), bejėgiška būklė. Labiau kvalifikuotu nusikaltimu buvo laikoma, jeigu nukentėjusysis buvo kaltininko valdžioje ar rūpyboje arba jei lytinė aistra būdavo tenkinama prieš tai prieš nukentėjusįjį panaudojus smurtą, ar grasinimus tuoj pat panaudoti smurtą, arba jei nukentėjusysis buvo be sąmonės, dėl kaltininko ar kito asmens veiksmų atliktų kaltininko akivaizdoje.

Seksualinio prievartavimo atvejai kitokio sąlyčio būdu Baudžiamajame statute buvo įvardijami kaip gašlavimas ir juo buvo pripažįstami tik tokie atvejai, jei kaltininkas paliesdavo apnuogintus lytinius organus arba krūtis. Atsakomybė už gašlavimą iškindavo, jei tai būdavo atliekama su mažamečiu asmeniu iki 14 metų amžiaus, su nepilnamečiu asmeniu nuo 14 iki 16 metų amžiaus be jo sutikimo arba, kad ir jam sutinkant, bet kaltininkui panaudojant piktam jo nekaltybę, su moterimi nuo 16 metų amžiaus be jos sutikimo, su žmogumi, kuris buvo kaltininko akivaizdoje ar rūpyboje, smurtu, grasinant tuoj pat jį panaudoti, taip pat jei būdavo begašlaujant pažeidžiama mergystės plėvė. Beje skirtingai nei išžaginimo atveju, kaltininko nežinojimas arba apsirikimas, kad asmuo yra mažametis arba nepilnametis turėjo reikšmės taikant atsakomybę ar net ją išvis pašalindavo.⁵

Lietuvos okupacijos laikotarpiu, 1940 metais įsigaliojo RTFSR baudžiamasis kodeksas (toliau – RTFSR BK), kurio 153 straipsnyje taip pat randame tokį nusikaltimą kaip išžaginimą. Pagal jį, išžaginimu buvo laikomas lytinis santykiavimas pavartojant fizinį smurtą, grasinant, bauginant arba apgaulės būdu išnaudojant nukentėjusiojo asmens bejėgišką padėtį. Už tokio nusikaltimo padarymą

⁴ Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius; Mintis, 1984, p. 94.

⁵ Kavolis M., Bieliackinas S. Baudžiamasis Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas, 1934, p. 444-455.

asmuo buvo traukiamas baudžiamojon atsakomybèn ir baudžiamas laisvès atèmimu iki penkeriù metù. Taip pat šio straipsnio kita dalis numatè ir atvejus, kada asmuo baudžiamas griežčiau t.y. kvalifikuojančius požymius: jei išžaginimo pasekmè buvo nukentėjusiojo asmens nusižudymas arba buvo išžagintas lytiškai nesubrendęs asmuo, arba nors ir lytiškai subrendęs, bet buvo išžagintas keleto asmenù, buvo baudžiamas laisvès atèmimu iki aštuoneriù metù. Taigi šiame kodekse jau aiškiai ir konkrečiai nustatoma, už kokius veiksmus baudžiama, kada baudžiama griežčiau ir kaip baudžiama. Taip pat šis kodekso straipsnis nustato, kad baudžiamas asmuo, o tai reiškia, kad gali bûti baudžiamas tiek vyras, tiek moteris, taip pat yra pasakyta nukentėjæs asmuo, todėl nukentėjusiuoju nuo tokio nusikaltimo taip pat gali bûti tiek vyras tiek moteris.

Be to, RTFSR BK 154-a. straipsnis taip pat numatè, kad vyro lytinis santykiavimas su vyru (pederastija) užtraukia – laisvès atèmimą nuo trejù iki penkeriù metù, o tokio nusikalimo kaip gašlavimas, kuris buvo numatytas Baudžiamajame statute, išvis buvo atsisakyta. Buvo numatyti ir du nusikaltimà „Vyro lytinis santykiavimas su vyru“ kvalifikuojantys požymiai - pederastija, atlikta pavartojant smurtà ir išnaudojant priklausomà padètį. Tačiau svarbu pažymėti tai, kad šie kvalifikuojantys požymiai turèdavo bûti abu siekiant už šį nusikaltimà bausti griežčiau. Tačiau tai buvo nelabai teisinga, nes reiškè, kad jeigu kaltininkas atliko nusikaltimà, kurio nukentėjusiuoju buvo nuo kaltininko priklausomas asmuo, tačiau kaltininkas nenaudojo smurto, o kitaip privertè nukentėjusjį su juo santykiauti, tokie veiksmai šio kvalifikuojančio požymio nesudarè. Arba jeigu kaltininkas naudojo smurtà, tačiau nukentėjusysis nuo kaltininko nebuvo priklausomas, kaltininkas taip pat baudžiamas, kaip už paprastà vyro lytinį santykiavimą su vyru.

Dar arčiau šiandieniniù laikù, 1961 metù Lietuvos Tarybù Socialistinès Respublikos baudžiamajo kodekso (toliau - LTSR BK) trečiais skirsnis lytinius nusikaltimus, galima teigti, suskirstè į tris grupes t.y.:

1. nusikaltimai moters lytinei laisvei;
2. nusikaltimai nepilnamečių lytiniam neliečiamumui;
3. kiti lytiniai nusikaltimai.⁶

Prie nusikaltimù moters lytinei laisvei yra priskiriami du šiame kodekse reglamentuoti nusikaltimai: išžaginimas ir prispyrimas moters lytiškai santykiauti. Kadangi šiam darbui yra svarbus tik išžaginimas – kaip lytinis santykiavimas su moterimi prieš jos valią, todėl prispyrimas moters lytiškai santykiauti šiame darbe nėra aptariamas. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į tai, kad išžaginimas priskiriamas prie nusikaltimù bûtent moters lytinei laisvei, o ne asmens lytinei laisvei, todėl nukentėjusiuoju šiuo atveju gali bûti tik moteris ir tai yra pagrindinis skirtumas nuo anksčiau

⁶ Tarybinè baudžiamoji teisè. Ypatingoji dalis. Vilnius: Mintis, 1974, p. 123.

minėto RTFSR BK reglamentuoto išžaginimo. LTSR BK 118 straipsnyje išžaginimas reglamentuojamas, kaip lytinis santykiavimas, pavartojant fizinį smurtą ar grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle. Šis straipsnis būtent pabrėžia „nukentėjusiosios“, todėl jeigu tai būtų atlikta vyrui, nesudarytų šio nusikaltimo sudėties, o sudarytų vyro lytinio santykiavimo su vyru nusikaltimo sudėtį. Tačiau toks išžaginimo sąvokos pakeitimas reiškę, kad nukentėti nuo šio nusikaltimo suaugęs vyras negali. Toks straipsnis tarsi leido moterims su vyrais elgtis taip, kaip vyrams su moterimis ar mergaitėmis elgtis draudžiama. Todėl tokia išžaginimo sąvoka tikrai nebuvo tinkama ir galėjo sukelti nemažai sunkumų tiek ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams ar teismams nagrinėjant bylas pagal vyriškos lyties nukentėjusiųjų skundus, tiek ir patiems nukentėjusiesiems kreipiantis dėl tokių veiksmų su jais atlikimo, kurių nenumato, kaip nusikalstamų baudžiamasis įstatymas. Tačiau, jeigu moteris lytiškai santykiauja su lytiškai nesubrendusiu asmeniu, tai jos veiksmai sudaro kito nusikaltimo sudėtį, kuris pagal LTSR BK 120 straipsnį įvardijamas kaip lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu.

Kitas skirtumas nuo anksčiau minėto kodekso būtų ir tai, kad asmeniui atlikusiam tokius veiksmus skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo trejų iki septynerių metų. Čia nustatoma jau ir minimali ir maksimali bausmė, nes RTFSR BK buvo numatyta tik maksimali bausmė. Minimalaus bausmės dydžio nustatymas „geras“ ta prasme, kad mažiau, negu nustato įstatymas kaltininkas nebus nubaustas, o tai užtikrina nukentėjusiesiems bent kažkokį saugumą ir pasitikėjimą, kad jie bus apsaugoti, nuo tokio asmens ir kaltas asmuo tikrai bus nubaustas ne mažesne nei įstatyme nustatyta bausme. Be to šiame kodekse bausmės maksimalus dydis yra didinamas. Bausmės dydžio didinimas reiškia, kad išžaginimas kaip nusikaltimas pripažįstamas sunkesniu nusikaltimu už kurį reikia bausti griežčiau, nei manė ankstesni įstatymų leidėjai. Tačiau svarstytinas klausimas ar šis maksimalus dydis jau yra ta riba, kuri yra pakankama siekiant nubausti kaltininką.

Be to LTSR BK 118 straipsnis numatė kitokius šį nusikaltimą kvalifikuojančius požymius. Buvo atsisakyta tokio požymio kaip išžaginimo pasekmės – nukentėjusiojo nusižudymo, o vietoj jo papildyta, tokiais požymiais kaip veikos padarymas asmens, pirmiau padariusio tokį patį nusikaltimą, veikos padarymas itin pavojingo recidyvisto arba kai tai sukėlė itin sunkias pasekmes, o tokie požymiai kaip išžaginimas lytiškai nesubrendusio asmens, arba išžaginimas atliktas keleto asmenų, galima teigti, buvo tik patikslinti ir išdėstyti aiškiau - veikos padarymas grupės asmenų, kai veika padaryta nepilnametei ar kai veika padaryta mažametei.

Prie kitų nusikaltimų, numatytų 1961 metų LTSR BK, buvo priskiriamas nusikaltimas - vyro lytinis santykiavimas su vyru. Jo 122 straipsnis nustatė, kad už vyro lytinį santykiavimą su vyru baudžiama laisvės atėmimu iki trejų metų. LTSR BK 122 straipsnyje buvo sumažinta maksimali

bausmė, lyginant su RTFSR BK straipsniu, numaćiusi atsakomybę už šį nusikaltimą. Bausmės sumažinimas galime teigti buvo ne kas kita, o tik kaip visuomenės supratimas, kad savanoriškas vyrų santykiavimas nėra toks jau sunkus ir/arba pavojingas nusikaltimas, kaip buvo manoma iš pradžių, todėl bandoma taisyti klaidas ir bausti švelniau. Be to buvo gerokai pakeisti šį nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai. Jie buvo pripažinti alternatyviais, kas reiškė, kad nebūtini du, o užtenka ir vieno kvalifikuojančio požymio norint bausti griežčiau, lyginant su aukščiau aptartu kodeksu. Griežtesnė atsakomybė buvo taikoma vyrams, kai jie šią veiką padarydavo pavartoję smurtą ar grasinimus arba pasinaudoję nukentėjusiojo priklausoma padėtimi arba bejėgiškumu, taip pat kai šiuos veiksmus atlikdavo su nepilnamečiu asmeniu.

Taigi visi šie aptarti įstatymai numatė nusikaltimą - vyro lytinį santykiavimą su vyru – draudė net ir neprievartinį tokį vyrų elgesį, nes laikė, kad vyro lytinis santykiavimas su vyru tai toks aktas, kuris pats savaime yra nenatūralus, todėl prieštarauja daugumos žmonių prigimčiai. Vyrų lytinės aistros tenkinimas gali būti tiek įgimtas, tiek įgytas. Seksologinė individualių skirtingumų koncepcija pripažįsta individo teisę į individualų pasitenkinimo būdą su sąlyga, jeigu tuo niekam nedaroma žala. Todėl civilizuotos šalys jau gana senai atsisakė baudžiamosios atsakomybės už neprievartinį vyrų homoseksualinį pasitenkinimą, jeigu tai patenkina partnerius ir niekam nekenkia.⁷

Tačiau tiek baudžiamasis statusas, tiek sovietiniai baudžiamieji įstatymai, LTSR BK ir LR BK iki 1993 metų ilgiausiai, palyginti su kitomis valstybėmis, visus vyrų homoseksualinius lytinės aistros tenkinimo atvejus, ir savanoriškus, laikė nusikaltimu⁸.

Remiantis aukščiau išdėstytu, darosi visai nekeista, kad tam tikra visuomenės dalis kovojo su tokiu nusikaltimo reglamentavimu, numaćiusi atsakomybę vyrams už jų lytinius santykius su kitais vyrais, kai santykiai būdavo abipusiu sutikimu. Todėl ilgainiui seksualinių mažumų kova dėl savo teisių, argumentuojama tuo, kad pažeidžiamos žmogaus teisės, nes apie 4 proc. vyrų ir 3 proc. moterų yra homoseksualūs, pasiekė, kad savanoriškas suaugusių vyrų lytinės aistros tenkinimas nebūtų laikomas nusikaltimu.⁹

Taigi, jau po 1993 metų LR BK, taip pat kaip ir aukščiau aptartuose baudžiamuosiuose įstatymuose, nors vis dar ir buvo nusikaltimas įvardijamas kaip „Vyro lytinis santykiavimas su vyru“, tačiau jau buvo atsisakyta neprievartinio tokio santykiavimo baudžiamumo, kai abu partneriai pilnamečiai. Šis nusikaltimas buvo suprantamas kaip vyro lytinis santykiavimas su vyru, pavartojant fizinį smurtą ar grasinimus arba pasinaudojant nukentėjusiojo priklausoma padėtimi ar bejėgiškumu,

⁷ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 231.

⁸ Nocius. J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius, 1998, p. 102.

⁹ Nocius. J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė.-V., 1998, p. 102.

taip pat padarytas nepilnamečio atžvilgiu¹⁰. Taigi būtinai turėjo būti bent vienas iš keturių alternatyvių veiksmų, kad vyrų lytinis santykiavimas būtų pripažintas nusikaltimu.

O kalbant apie išžaginimą, po Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo, šio nusikaltimo samprata nebuvo pakeista, jos aiškinimas išliko toks pats net iki 2003 metų. Iki 2003 metų galiojo 1961 metų BK, kurio 118 str. kaip jau minėta anksčiau, numatė, kad išžaginimas tai „Lytinis santykiavimas, pavartojant fizinį smurtą ar grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle“. Sąvokos nekintamumas ilgą laiką gali reikšti nemažai dalykų: kad toks reglamentavimas tinkamas, kad nėra susiduriama su tokiais atvejais kaip pavyzdžiui, išžaginamas vyras ar panašiai, o galbūt reišė, kad tiesiog nėra suinteresuoto organo „daryti“ įstatymo pakeitimus.

Tačiau svarbu pažymėti ir tai, kad visą šį laiką lytinis santykiavimas remiantis LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo 1968 m. liepos mėn. 30 d. nutarimu buvo suprantamas ne tik kaip natūralus lytinis aktas, kurio metu vyro varpa įkišama į moters lytinius organus, vaginą, bet ir kaip lytinės aistros tenkinimas su moterimi oraliniu ar analiniu būdu. Ir teisinėje literatūroje lytinis santykiavimas aiškinamas, ne tik kaip natūralus, genetiškai užprogramuotas lytinis aktas tarp vyro ir moters, bet ir vyro lytinės aistros tenkinimas su moterimi oraliniu ar analiniu būdu¹¹. O kai vyras visus šiuos veiksmus atlikdavo kitam vyrui, tai tokių veiksmų atlikimas sudarydavo vyro lytinio santykiavimo su vyru nusikaltimo sudėtį.

Kaip jau minėta anksčiau, vyro lytinio santykiavimo su vyru nusikaltimo pavadinimas pasako, kad už tokio nusikaltimo padarymą kaltu bus pripažintas tik jį padaręs vyras. Moteris tokio nusikaltimo padaryti negali, o netgi jeigu ir jos veiksmai atitiktų visus šį nusikaltimą apibūdinančius požymius jos atžvilgiu baudžiamoji atsakomybė nebūtų taikoma. Taip pat nukentėjusiuoju galėjo būti irgi tik vyras. Tačiau pavadinimas „Vyro lytinis santykiavimas su vyru“ ne visai tinkamas, nes lytinis santykiavimas yra natūralus lytinis aktas, kuris gali būti atliekamas tik tarp vyro ir moters, o lytinis santykiavimas tarp vyrų yra netgi fiziškai neįmanomas, todėl toks reglamentavimas akivaizdi teisės spraga. Todėl galima teigti, kad šiuo nusikaltimu norėta nustatyti atsakomybę už vyro lytinės aistros tenkinimą su vyru. O jeigu tokie veiksmai (lytinės aistros tenkinimas „iškreiptu būdu“) būdavo atlikti moteriai, jie nesudarydavo vyro lytinio santykiavimo su vyru nusikaltimo sudėties, o tokių veiksmų atlikimas moteriai pagal LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1968 m. liepos mėn. 30 d. nutarimą būdavo traktuojamas kaip išžaginimas. Tai reiškia, kad lytinis santykiavimas apimdavo veiksmus, tiek lytinio santykiavimo natūraliu būdu, tiek lytinės aistros tenkinimo oraliniu,

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, 122 str.

¹¹ Jovaišas K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Baudžiamųjų įstatymų komentaras // Teisės problemos. 1997/2 (16), p. 45.

analiniu ir kitais būdais veiksmus. Tačiau pabrėžtina ir tai, kad pagal anksčiau galiojančius įstatymus moteris už tokių veiksmų atlikimą baudžiamojon atsakomybėn traukiama nebuvo.

Pati išžaginimo samprata dar kartą pasikeitė LR Seimui priėmus naują BK, kuris įsigaliojo 2003 metais, kas reiškė, kad vis dėl to „senoji“ išžaginimo sąvoka ir šio nusikaltimo reglamentavimas nebuvo toks tinkamas ir idealus. Išžaginimas perkeltas iš BK 118 straipsnio į LR BK 149 straipsnį ir yra suprantamas kaip lytinis santykiavimas su žmogumi prieš šio valią, panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.

Be to, LR BK 149 straipsnis buvo papildytas dar viena straipsnio dalimi, numatančia, kad už išžaginimą asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Nuo 2003 metų pati sąvoka daugiau nebesikeitė iki šių dienų. Pagrindinis skirtumas tai, kad naujas LR BK kaip ir jau anksčiau minėtas RTFSR BK numatė, kad atsakomybė už išžaginimą galėjo atsirasti ne tik vyrui, kaip numatė ankstesni LR BK. Tiek nukentėjusiuoju, tiek subjektu pagal naująjį LR BK gali būti tiek vyras, tiek moteris.

Taip pat buvo atsisakyta minimalios bausmės ir vėl palikta tik maksimali bausmė, nors ar tai tikrai tinkamas dalykas svarstyti, o gal net ginčytinas klausimas.

Svarbu pažymėti ir tai, kad nuo 2003 metų LR BK nėra nusikaltimo įvardijamo „Vyro lytinis santykiavimas su vyru“, tačiau yra normos reglamentuojančios iš dalies panašų nusikaltimą t.y. seksualinį prievartavimą. Seksualinis prievartavimas pagal dabar galiojančią LR BK yra suprantamas kaip lytinės aistros tenkinimas su žmogumi prieš jo valią analiniu, oraliniu ar kitokiu fiziniu sąlyčio būdu panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.

Taigi tokio nusikaltimo kaip seksualinis prievartavimas įtraukimas į LR BK buvo reikšmingas visai LR baudžiamajai teisei, nes jis atskyrė normalų lytinį aktą nuo lytinės aistros tenkinimo kitais būdais bei numatė atsakomybę ne tik vyrui, bet ir moteriai.

Pažymėtina ir tai, kad 2004 m. liepos 15 d. BK 150 straipsnis buvo pakeistas tuo, kad buvo pakeista sankcija už šį nusikaltimą. t.y. kad baudžiama laisvės atėmimu ne iki šešerių, o iki septynerių metų, kas reiškė, kad nusikaltimas pripažįstamas labiau pavojingu, už kurį reikia bausti griežčiau.

Nors ir buvo įtvirtintas naujas nusikaltimas - seksualinis prievartavimas -, bei pakeista/patikslinta išžaginimo sąvoką baudžiamajame kodekse, tačiau teismams nagrinėjant bylas pagal tokius straipsnius vis tiek buvo iškilę daug neaiškumų, taip pat buvo neišvengta ir klaidų, todėl 2004 m. gruodžio 30 dienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senatas savo Nutarime Nr. 49

„Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ pateikė išaiškinimą, kad išžaginimas - tai skirtingų lyčių asmenų, t.y. vyro ir moters lytinis aktas, įvedant vyro varpą į moters makštį. Vyro lytinis aktas su vyru ar moters su moterimi, esant kitiems išžaginimo požymiams, neatitinka LR BK 149 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties, bet atitinka LR BK 150 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėtį t.y. lytinės aistros tenkinimas BK 150 straipsnio prasme yra skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų veiksmai, kai lytinė aistra tenkinama kitais būdais, negu numatyta BK 149 straipsnyje, kaip antai: oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdais (dirginant vyro ar moters lytinius organus, liečiant lytiniu organu kito žmogaus kūną ir pan.). Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo asmens valią, o tai yra tuomet, kai tai daroma nesutinkant vienam iš asmenų, dalyvaujančių lytiškai santykiaujant ar tenkinant lytinę aistrą. Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas prieš asmens valią užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 149 straipsnį tik tada, jei minėtos veikos padaromos: a) panaudojant fizinį smurtą; b) grasinant tuoj pat jį panaudoti; c) kitaip atimant galimybę priešintis; d) pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Šie LR BK 149 straipsnio ir 150 straipsnio požymiai numatyti kaip alternatyvūs, todėl nusikaltimo sudėčiai pakanka bent vieno iš jų.¹² Šis Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas buvo svarbus tuo, kad jis atskyrė natūralų lytinį aktą, nuo lytinės aistros tenkinimo įvairiais būdais ir padėjo išaiškinti kokius nusikalstamus veiksmus turime laikyti išžaginimu ir kokius turime laikyti seksualiniu prievartavimu.

Be to, kalbant apie seksualinį prievartavimą ir išžaginimą, kaip du nusikaltimus asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, atkreiptinas dėmesys į tai, kad seksualinio prievartavimo sudėtis galima sakyti analogiška išžaginimo sudėčiai, jie abu priskiriami tai pačiai nusikaltimų grupei. O pagrindinis seksualinio prievartavimo ir išžaginimo skirtumas yra šių nusikaltimų atlikimo būdas t.y. išžaginimas atliekamas lytiškai santykiaujant, o seksualinis prievartavimas tenkinant lytinę aistrą analiniu, oraliniu ar kitokiu fizinio sąlyčio būdu. Seksualinis prievartavimas apima ir vyriško homoseksualizmo ir moteriško-lesbietiško seksualinio pasitenkinimo atvejus fiziškai kontaktuojant lytiniais organais, rankomis, liežuviu ir kitomis kūno dalimis, ko nėra išžaginimo atveju. Tačiau plačiau šie jų skirtumai aptariami tolesniuose šio darbo skyriuose.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Svarbu pažymėti ir tai, kad 2006 metais tiek 149 straipsnis, tiek ir 150 straipsnis buvo papildyti dar viena dalimi, numatančia baudžiamąją atsakomybę už nepilnamečio ir mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą ir juridiniam asmeniui.

Kalbant apie užsienio valstybėse reglamentuojamas išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvokas, visų pirma pažymėtina tai, kad dauguma valstybių, tokių kaip Rusija, Baltarusija, Švedija, Danija, Lenkija, Suomija, Vokietija, Prancūzija, Rumunija, Albanija, Anglija, Latvija, Estija ir dauguma kitų, savo baudžiamuosiuose įstatymuose numato tokį nusikaltimą kaip išžaginimas ir už jo atlikimą kaltiems asmenims taiko baudžiamąją atsakomybę. Tačiau, lyginant seksualinio prievartavimo reglamentavimą, užsienio valstybėse, su išžaginiu pabrėžtina tai, kad tikrai ne visos valstybės, kurios savo įstatymuose numato išžaginimą, taip pat numato ir seksualinį prievartavimą. Seksualinio prievartavimo nenumato nei Švedija, nei Lenkija, nei Suomija, nei Prancūzija bei nemažai kitų valstybių. Tačiau tai nereiškia, kad už tokius veiksmus nėra baudžiama. Jose, kaip buvo ir anksčiau Lietuvoje, lytinės aistros tenkinimo veiksmai yra įtraukti į išžaginimo sudėtį ir pavadinti tiesiog išžaginiu.

Tačiau tokiose valstybėse kaip Latvija, Estija, Rusija, Azerbaidžianas ir kitose, lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitais fizinio sąlyčio būdais vis dėl to yra atskirtas nuo išžaginimo ir laikomas savarankišku nusikaltimu. O, pavyzdžiui Vokietija, nors ir numato viename straipsnyje tiek lytinį santykiavimą natūraliu būdu, tiek lytinės aistros tenkinimą kitais būdais, tačiau šiuos veiksmus tame pačiame straipsnyje atskiria ir atskirai įvardija, kas yra išžaginimas, o kas seksualinis prievartavimas.

Būtina pabrėžti ir tai, kad, pavyzdžiui, Ispanija nusikaltimų įvardijamų kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas nenumato, bet numato nusikaltimą įvardijamą kaip seksualinę agresiją. Įdomu tai, kad Ispanijos BK išskiria seksualinę agresiją, kai yra naudojamas smurtas ar grasinimai, bet neišiskverbiama į asmens kūną ir seksualinę agresiją naudojant smurtą ar grasinimus ir išiskverbiant į asmens kūną. Ši antroji seksualinės agresijos rūšis atitiktų tai, kas pas mus laikoma išžaginiu ir seksualiniu prievartavimu.

Kanados baudžiamasis įstatymas panašiai kaip ir Ispanijos nusikaltimų įvardijamų išžaginiu ar seksualiniu prievartavimu taip pat nenumato, tačiau tai nereiškia, kad už prievartinius seksualinius veiksmus nėra baudžiama. Kanados BK numato prievartinius seksualinius veiksmus, už kurių atlikimą asmuo yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau skirtingai nuo daugelio valstybių, tame tarpe ir Lietuvos, įvardija juos kaip seksualinę prievartą.

Pažymėtina ir tai, kad tam tikrose valstybėse, tokiose kaip Rusija, Baltarusija, Rumunija ir Albanija apibūdinant išžaginimą, jo sąvokoje paliekamas žodis „nukentėjusioji“ ir taip pripažįstama,

kad nuo išžaginimo nukentėti gali tik moteris, kaip buvo ir Lietuvoje iki 2003 metų. Be to Rumunijoje ir Albanijoje vis dar yra baudžiami tos pačios lyties asmenų - vyrų, tiek prievartiniai, tiek savanoriški lytiniai santykiai, kaip Lietuvoje buvo TSRS laikais.

O kalbant apie Jungtinės Karalystės baudžiamąją teisę, paminėtina, kad Anglijos lytinių nusikaltimų akte, nurodoma, kad išžaginimas yra nusikaltimas jei kaltininkas tyčia įsiskverbia į kito asmens vaginą, išangę ar burną su savo varpa be nukentėjusiojo sutikimo tai atlikti ir jei kaltininkas suvokia, kad tai daro be jo sutikimo. Taigi šiuo atveju yra pateikiama pačio lytinio santykiavimo sąvoka. Lytinio santykiavimo sampratą Lietuvoje yra pateikęs tik Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senatas savo nutarime Nr. 49. Pagal šį nutarimą, kaip jau minėta anksčiau, išžaginimu yra laikomas tik lytinis santykiavimas natūraliu būdu t.y. penio įsiskverbimas į moters vaginą, o įsiskverbimas į išangę ar burną jau laikomas visiškai kitu nusikaltimu reglamentuojamu 150 LR BK straipsnyje ir vadinamu seksualiniu prievartavimu, todėl šių nusikaltimų reglamentavimas Jungtinėje Karalystėje, lyginant su Lietuvos baudžiamąja teise taip pat skiriasi.

Svarbu dar ir tai, kad Anglijoje išžaginimu pripažįstami ir lytiniai santykiai apgaule (jei veikia liečia veikos prigimtį ar asmens identitetą)¹³, ko daugelio valstybių įstatymai nenumato.

Taigi tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas vienos valstybės reglamentuojamas ir aiškinamas vienaip, kitose kitaip, tačiau turi tiek ir panašumų, tiek ir skirtumų lyginant su Lietuvos baudžiamąja teise, tačiau daugiau skirtumų randama tuomet kaip pradedama nagrinėti šių nusikaltimų objektą, objektyviąją pusę, subjektą, subjektyviąją pusę ar kvalifikuojančius šią veiką požymius, todėl tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo išsamesnis lyginimas tarp Lietuvos ir kitų valstybių paliekamas tolesniems šio darbo skyriams.

¹³ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66 (1), p. 11.

2. Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo objektyviųjų sudėties požymių analizė pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Corpus delicti, reiškianti „nusikaltimo sudėtis“, vėlyvųjų viduramžių laikotarpyje buvo ne materialinės, o procesinės teisės kategorija. XVI ir XVII amžiuje corpus delicti buvo suprantama kaip visi tie pėdsakai, kuriuos nusikalstama veika palieka išoriniame pasaulyje (lavonas, kraujo pėdsakai, nusikaltimo padarymo įrankiai, priemonės ir pan.).¹⁴ Tačiau dabar nusikaltimo sudėtis yra materialinės teisės sritis ir yra suprantama kaip nusikalstamos veikos požymių visuma.

Kiekviena nusikalstama veika turi sudėtį – baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visumą, kuri lemia vienos ar kitos veikos pripažinimą nusikalstama. Kaip žinia, nesant nors vieno iš pagrindinių objektyvių ar subjektyvių požymių – nebus ir nusikalstamos veikos sudėties.

Nusikalstamos veikos sudėtis yra pavojingos veikos priešingumo baudžiamajai teisei juridinė išraiška. Tai reiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo konstatavimui būtina nustatyti faktą, jog konkretaus asmens poelgyje yra visi baudžiamajame įstatyme numatytos ir uždraustos veikos požymiai, arba kitaip tariant, būtina nustatyti nusikalstamos veikos sudėties buvimą kaltininko veikoje. Tam nepakanka įvertinti tik išorinę, objektyviai pasaulyje palikusių pėdsaką asmens padarytos veikos pusę, tačiau reikia įvertinti ir asmens psichinį santykį su jo padaryta veika, atkreipti dėmesį į vidinę padarytos veikos pusę¹⁵.

Objektyvūs požymiai apibūdina išorinius nusikalstamos veikos požymius, kurie susiję su veika, sukeltomis pasekmėmis, objektu, dalyku ir pan. Tuo tarpu subjektyvieji požymiai atskleidžia nusikalstamos veikos vidinę pusę, apibūdina asmenį, padariusį nusikalstamą veiką.

Nusikalstamų veikų sudėtys gali būti labai panašios, turėti tapačius elementus, tačiau visada yra nors vienas požymis, kuris leidžia atriboti vieną nusikalstamą veiką nuo kitos. Nėra dviejų nusikaltimo sudėčių, kurios visiškai sutaptų savo požymiais¹⁶.

2.1. Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo objektas ir dalykas

Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe išžagavimas ir seksualinis prievartavimas savo sudėtimis yra labai panašūs nusikaltimai, todėl šių dviejų nusikaltimų sudėčių objektyviųjų požymių analizė

¹⁴ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p.144.

¹⁵ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 175, 180.

¹⁶ Apanavičius M., Paviolnis V. Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai.-V., 1980, p. 65.

reikia pradėti nuo išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektų, kurie yra tapatūs. Objektas yra būtinas nusikaltimo sudėties elementas. Nėra ir negali būti nusikaltimų, kuriuose nėra objekto¹⁷.

Nusikalstamos veikos objektu yra laikoma tai, į ką yra nukreipta nusikalstama veika, kam padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė, tačiau objekto jokių būdu negalima painioti su nusikalstamos veikos dalyku.

Kas yra nusikalstamos veikos objektas baudžiamosios teisės mokslininkų buvo daug diskutuota ir neprieita prie vieningos nuomonės. Vieni teigia, kad tai interesai, kiti – kad tai visuomenės santykis su teisės normomis, treči teigia, kad objektu yra teisiniai gėriai. Rusų autoriai nusikaltimo objektu laiko nuo nusikalstamų pasikėsinių įstatymo ginamus visuomeninius santykius, nustatytus daugumos visuomenės narių.¹⁸ Tačiau teisinio gėrio sąvoka labiausiai tinka objekto sąvokai apibrėžti, kadangi „teisiniai“ reiškia įtvirtinti ir saugomi įstatymo, kaip svarbiausi, o „gėris“ tai viena iš vertybių, kuri yra saugotina.

Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektas yra saugomas baudžiamojo įstatymo, nes pažeidžiant teisinius gėrius, kurie nesaugomi baudžiamojo įstatymo, nebus daroma nusikalstama veika. Tokius santykius reguliuoja kitos teisės šakos. Baudžiamasis įstatymas saugo ne bet kokius teisinius gėrius, bet pačius svarbiausius visiems žmonėms, visuomenei ir valstybei, todėl veikos, kurios yra laikomos nusikalstamomis ir yra įtvirtinamos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos objektai skirstomi į bendruosius, rūšinius ir tiesioginius.

Bendrojo objekto išskyrimo praktinė reikšmė yra ta, kad šis objektas apima tik tuos teisinius gėrius, kurių apsauga įtvirtinta baudžiamajam įstatyme. Kiti gėriai saugomi kitų teisės šakų normų ir būtent pagal bendrąjį objektą galima atskirti, ar tam tikri visuomeniniai santykiai, atsiradę sąveikoje su tam tikru objektu bus reguliuojami pagal baudžiamosios teisės ar kitų teisės šakų normas, ar veikos bus laikomos nusikalstamomis ar ne. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju mus domintų tokie teisiniai gėriai kaip vyro ar moters seksualinio apsisprendimo laisvė ir mažamečio asmens seksualinė neliečiamybė.

Rūšinis objektas – tai atitinkama vienaarūšių ar tapačių teisinių gėrių dalis, saugoma baudžiamojo įstatymo. Nusikalstamos veikos yra labai skirtingos savo padarymo būdais, pavojingumo laipsniu, subjektų ratu, tačiau juos galima sugrupuoti pagal kėsinosi objektą, kuris yra panašus tam tikrai grupei nusikalstamų veikų.

¹⁷ Апанавічюс М., Павілоніс В. Нусікалтіму кваліфікавімо процесас ір іу атрыбожымас.-В., 1983, р. 68.

¹⁸ Уголовное право. Общая част. Москва: Московский университет, 1993, р.105.

Rūšinis objektas yra LR BK Specialios dalies sisteminimo pagrindas. Pagal tai nusikalstamų veikų sudėtys buvo sudėtos į skyrius ir pagal veikų pavojingumą šie skyriai išdėstyti taip, kad pradžioje eina tie skyriai, kurie reguliuoja santykius, turinčius didžiausią socialinę svarbą visuomenei. Kiekvieno skirsnio klasifikacijos kriterijus buvo rūšinis objektas. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtys įtvirtintos XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“. Todėl jau iš skyriaus pavadinimo galime suprasti, kad šiame skyriuje įtvirtintų nusikalstamų veikų rūšiniu požymiu yra žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamybė.

Tačiau, jeigu pažvelgsime pavyzdžiui į Norvegijos BK, remiantis rūšiniu objektu, lytiniai nusikaltimai išdėstyti skyriuje „Sunkūs nusikaltimai visuomenės moralei“, tai reikštų, kad šiame skyriuje įtvirtintų nusikalstamų rūšinis objektas skirtingai nuo Lietuvos yra visuomenės moralė, o ne seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamybė. Vokietijoje rūšinis objektas būtų tik seksualinio apsisprendimo teisė, nes šie nusikaltimai išdėstyti skyriuje „Nusikaltimai seksualinio apsisprendimo teisei“. O Švedijoje skyrius, kuriame yra reglamentuojami tokie nusikaltimai, kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pavadintas tiesiog „Seksualiniai nusikaltimai“, todėl objektą iš šio pavadinimo nustatyti yra pakankamai sudėtinga ir reikia, žiūrėti į konkrečias nusikalstamas veikas.

Tiesioginis nusikalstamos veikos objektas – yra teisinis gėris, į kurį yra kėsinamasi konkrečia nusikalstama veika. Gali būti atvejai, kai nusikalstamoje veikoje yra ne vienas, bet du ar daugiau tiesioginių objektų. Tokiu atveju reikia išskirti pagrindinius ir papildomus tiesioginius objektus. Šie abu objektai yra būtini konkrečių nusikalstamų veikų požymiai, tačiau „pagrindinis nusikaltimo objektas nulemia nusikaltimo socialinį kryptingumą, nusikaltimo sudėties struktūrą bei šios nusikaltimo sudėties vietą BK Specialiosios dalies sistemoje“¹⁹. Kitaip sakant „Pagrindiniu nusikaltimo objektu yra laikoma tokia vertybė, kurią pirmiausia norėjo apsaugoti įstatymų leidėjas, kriminalizuodamas veiką. Be to, pasikėsinimas į šią vertybę yra nusikalstamos veikos esmė <...>, pagrindinis objektas visada lemia veikos vietą viename ar kitame LR BK specialiosios dalies skyriuje. Papildomu objektu yra laikoma tokia baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, pasikėsinimas į kurią nesusijęs su nusikalstamos veikos esme, su kaltininko tikslais, tačiau kuri visada ar gana dažnai pažeidžiama, kėsinant į pagrindinį objektą kaltininkui panaudojus atitinkamą būdą“²⁰. Taigi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju yra kėsinamasi į tokius savarankiškus teisinius gėrius kaip moters ar vyro seksualinio apsisprendimo laisvę, o tais atvejais, kai yra nukentėjęs mažametis asmuo, pagrindiniu objektu yra mažamečio seksualinis neliečiamumas. Tačiau

¹⁹ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p.166.

²⁰ Piesliakas, V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996, p. 65.

tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas gali pasireikšti fizinio smurto/prievartos panaudojimu prieš nukentėjusį, todėl gali būti padaryta žala nukentėjusiojo sveikatai, apribota jo laisvė. Todėl tam tikrais atvejais išžaginimo ar seksualinio prievartavimo fakultatyviniu objektu gali būti kito žmogaus sveikata, fizinė laisvė. Visais atvejais darant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą žala padaroma asmens garbei ir orumui. Taigi papildomu objektu taip pat yra žmogaus garbė ir orumas. Nors šie gėriai ir yra būtini išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėties požymiai, tačiau pagrindiniais yra laikomi vyro ar moters seksualinio apsisprendimo laisvė, mažamečio asmens seksualinis neliečiamumas, o sveikata, fizinė laisvė, garbė ir orumas – papildomais, bet taip pat būtiniais tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo sudėčių požymiais.

Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. gegužės 2 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-334/2006, kurioje teisėjų kolegija nustatė, kad „N. U. nuteistas pagal: BK 149 straipsnio 1 dalį už tai, kad 2004 m. kovo 27 d., apie 2.30 val., sankryžos atkarpoje, panaudodamas fizinį smurtą, nukentėjusiajai A. K. nežymiai sutrikdė sveikatą bei, grasindamas ją uždusinti, numovė nukentėjusiajai A. K. pėdkelnes, kelnaites ir prieš jos valią su ja lytiškai santykiavo ir pagal BK 150 straipsnio 1 dalį už tai, kad tuo pačiu laiku toje pačioje vietoje po to, kai panaudojo fizinį smurtą prieš nukentėjusiąją A. K. ir ją išžagino, tenkino savo lytinę aistrą su nukentėjusiaja A. K. prieš jos valią analiniu būdu, taip padarė jai kraujosruvą išangės gleivinėje.“²¹ galima nustatyti kokius objektus N. U. pažeidė atlikdamas visus šiuos veiksmus. Šiuo atveju pagrindinis objektas būtų A. K. seksualinio apsisprendimo laisvė, o papildomas objektas – A. K. sveikata, garbė, orumas.

Tačiau jeigu pažvelgsime į 2006 m. liepos 5 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1S-103/2006, kurioje buvo nustatyta, kad „L. Ž. įtariamas padaręs nusikaltimus, numatytus BK 150 str. 4 d., o būtent 2005 m. liepos 29 d., laikotarpyje nuo 10.30 val. iki 12 val., miškelyje, esančiame šalia kelio Vilnius-Zarasai, Ignalinos r., netoli Zablatiškės kaimo, panaudodamas psichinį ir fizinį smurtą prieš mažametį A. L., t.y. nukentėjusį prievarta nusitempė nuo kelio į mišką, įsakmiai grasinančiai liepė tylėti, surišo lipnia juosta rankas ir užklajavo akis, per prievartą nuvilko, bei, pasinaudodamas pastarojo bejėgiška būkle dėl mažametystės ir tokiu būdu palauždamas mažamečio nukentėjusiojo pasipriešinimą, su pastaruoju prieš jo valią tenkino savo lytinę aistrą oraliniu ir fizinio sąlyčio būdu. Be to, L. Ž. įtariamas tuo, kad 2005 m. rugsėjo 23 d., laikotarpyje nuo 12 val. iki 13 val., jis miškelyje, esančiame šalia kelio Švenčionėliai-Zablatiškės, Švenčionių r., panaudodamas psichinį ir fizinį smurtą prieš mažametį M. J., t.y. nukentėjusį prievarta nusitempė nuo kelio į mišką, įsakmiai, grasinančiai liepė tylėti, surišo lipnia juosta rankas

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006-05-02 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-334/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

ir užklįjavo akis, per prievartą nuvilko, bei, pasinaudodamas pastarojo bejėgiška būkle dėl mažametystės ir tokiu būdu palauždamas mažamečio nukentėjusiojo pasipriešinimą, su pastaruoju prieš jo valią tenkino lytinę aistrą oraliniu ir fiziniu sąlyčio būdu.²² pamatysime, kad šiuo atveju yra pažeidžiamas, toks pagrindinis gėris kaip A. L. ir M. J. seksualinė neliečiamybė bei papildomas – fizinė laisvė taip pat garbė, orumas.

Taigi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju yra kėsiniama tiesiogiai į vyro ar moters seksualinio apsisprendimo laisvę, o mažamečio asmens atveju į seksualinį neliečiamumą, tačiau šis pasikėsinimas daro žalą ir kitoms vertybėms – asmens sveikatai, fizinei laisvei, garbei ir orumui.

Suaugusio vyro ar moters seksualinio apsisprendimo laisvė turi du, vieną su kitu susijusius, elementus. Visų pirma tai kiekvieno suaugusio žmogaus laisvė savo valia pasirinkti seksualinį partnerį ir seksualinio bendravimo su juo būdus. Tai reiškia, kad kiekvienas suaugęs asmuo turi teisę pats pasirinkti tokį seksualinį bendravimą, koks seksualinis bendravimas ir su kuriuo asmeniu (žinoma, turi būti ir šio asmens toks pat laivas sutikimas) jam yra priimtinas. Be to laisva valia duotas sutikimas apsaugo jo partnerį nuo baudžiamojo persekiojimo.

Antra, seksualinio apsisprendimo laisvė gali būti suprantama ir kaip saugumas nuo bet kokios prievartos seksualiniame bendravime. Asmuo, pasirinkdamas seksualinio bendravimo formą su pasirinktu seksualiniu partneriu užsitikrina saugumą jų seksualiniame bendravime, kad nei prievarta, nei kitokie jo atžvilgiu nepriimtini veiksmai nebus atliekami, nes viskas jų seksualiniame bendravime vyksta laisva valia ir abiejų partnerių sutikimu.

Seksualinis neliečiamumas gali būti suprantamas dviem prasmėm. Pirma, tai vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi. Kaip ir dėl seksualinio apsisprendimo laisvės, taip ir dėl seksualinio neliečiamumo svarbus aspektas yra saugumas, tik šiuo atveju tą saugumą užsitikrina ne pats asmuo pasirinkdamas, bet kiti asmenys turi užtikrinti tokį saugumą. Tiek kaltininkas darydamas veiką turi suvokti jog pažeidžia tokio asmens saugumą, tiek kiti asmenys turi imtis priemonių, kad toks saugumas nebūtų pažeistas, nes toks elgesys sukelia daug neigiamų pasekmių tolesniam tokio asmens normaliam vystymuisi ir prisitaikymui visuomenėje, o pats mažametis asmuo, tokio saugumo dar nesugeba sau užsitikrinti.

Antra, seksualinis neliečiamumas gali būti suprantamas, kaip asmens esančio bejėgiškumo būklėje, saugumas nuo seksualinių santykių prieš jų valią. Svarbu, kad asmuo, kuris yra bejėgiškos būklės ir dėl jos negali išreikšti savo valios ir/ar pasipriešinti su juo atliekamiems veiksams

²² Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-07-05 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-103/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

nebijotų, kad toks saugumas nuo seksualinių santykių prieš jų valią jam bus užtikrintas, nors pats jis to ir negali padaryti.

Taigi tiesioginiu objektu tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo sudėtyse yra seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamybė, tačiau yra numatyti ir papildomi objektai – sveikata, fizinė laisvė, garbė ir orumas.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas sveikatą apibrėžia kaip „tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė“²³.

Baudžiamosios teisės vadovėlis apibrėžia žmogaus sveikatą kaip organizmo fiziologinę būseną, kuri gali būti labai skirtinga priklausomai nuo asmens amžiaus, ligos ir panašiai²⁴.

Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju yra kėsinamasi į žmogaus sveikatą, bet ne į gyvybę, tačiau yra tokių atvejų, kai išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu yra ir atimama žmogui gyvybė, todėl 2004-12-30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas nutarime Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ nurodo, jog „nužudymas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu priklausomai nuo nužudymo padarymo laiko kvalifikuojamas kaip nusikaltimų idealioji ar realioji sutaptis pagal LR BK 129 straipsnio atitinkamą dalį ir LR BK 149 ar 150 straipsnio atitinkamą dalį“²⁵. Taigi Lietuvoje, kai tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo atveju atimama žmogui gyvybė, nei išžaginimas nei seksualinis prievartavimas gyvybės atėmimo neapima, o kaltininkas baudžiamas pagal atskirus LR BK straipsnius. Nors daugelyje valstybių yra taip pat kaip ir Lietuvoje, tačiau, pavyzdžiui, tokios valstybės kaip Prancūzija, Norvegija, Rusija, Vokietija, Latvija savo baudžiamuosiuose įstatymuose vis dėl to numato, kad kai lytinių nusikaltimų metu miršta nukentėjęsysis, kaltininkas baudžiamas tik pagal vieną BK straipsnį numatantį atitinkamą lytinį nusikaltimą sukėlusį nukentėjusiojo mirtį. Šie atvejai yra kvalifikuojantys, todėl daugiau šioje temoje neaptariami, bet aptariami kitoje šio darbo temoje, skirtoje išžaginimo ir seksualinio prievartavimo kvalifikuojantiems požymiams išsiaiškinti.

Klausimu dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo Lietuvos Aukščiausiasis teismas minėtame nutarime yra pasisakęs, kad jeigu „dėl panaudoto fizinio smurto nukentėjusiojo pasipriešinimui palaužti jam padarytas tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, padaryta veika kvalifikuojama kaip ke-
liu nusikaltimų idealioji sutaptis – pagal BK 149 ar 150 straipsnį ir 135 straipsnio atitinkamą dalį“²⁶. Šiuo atveju veikos kvalifikacijai reikšmės turės nusikaltimo pasekmės, o konkrečiai sveikatos

²³ Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės Žinios, 1994, Nr. 63-1231.

²⁴ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 186.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

sutrikdymo mastas. Jeigu bus sutrikdyta asmens sveikata nesunkiai ar nežymiai arba bus sukeltas fizinis skausmas, tai išžaginimo ar seksualinio prievartavimo ir atitinkamo LR BK straipsnio reglamentuojančio tokį sveikatos sutrikdymą ar fizinio skausmo sukėlimą, atskirai kvalifikuoti nereikės.

Tačiau kaip ir gyvybės atėmimo atveju, taip iš sveikatos sutrikdymo atveju, tikrai ne visos valstybės sveikatos sutrikdymą šių nusikaltimų metu reglamentuoja taip pat. Pavyzdžiui, Norvegijos BK numato kvalifikuojantį požymį – sunkų žmogaus kūno ar sveikatos sužalojimą, Rusijos BK numato kvalifikuojantį požymį – sunkų sveikatos sutrikdymą, kas reiškia, kad tiek Rusijoje, tiek Norvegijoje, kaltininkas bus baudžiamas už atitinkamą lytinį nusikaltimą su kvalifikuojančiu požymiu t.y. pagal vieną BK straipsnį, o ne už lytinį nusikaltimą ir sunkų sveikatos sutrikdymą - du atitinkamus straipsnius.

Sveikatos sutrikdymo sąvoka yra apibrėžta LR Sveikatos apsaugos ministro, LR Teisingumo ministro ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“ kaip „žmogaus sužalojimas arba susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas. Sužalojimas – tai žmogaus kūno audinių ar organų anatominio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu. Susargdinimas – tai organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinos medicinos pagalbos“²⁷.

Remiantis 2005 metais atliktu tyrimu Vilniaus apskrityje su 302 moterimis, kurios buvo tiriamos dėl išžaginimo ar įtarus išžaginimą galime pamatyti, kaip dažnai yra patiriami sveikatos sutrikdymai, kokio jie sunkumo ir kaip dažnai kaltininkams tenka atsakyti už tokių sutrikdymų atlikimą. Taigi šio tyrimo metu buvo nustatyta, kad „43,73 % atvejų nebuvo nustatyta jokių buvusio fizinio smurto pasekmių (sužalojimų). 49,67 % moterų nustatytas lengvas kūno sužalojimas, nesukėlęs trumpalaikio sveikatos sutrikdymo. Lengvi kūno sužalojimai, sukėlę trumpalaikį sveikatos sutikimą, buvo nustatyti 5,63 % atvejų. Apysunkis kūno sužalojimas, sukėlęs ilgalaikį sveikatos sutrikimą, nustatytas 0,66 % atvejų. Vienintelio nustatyto sunkaus kūno sužalojimo priežastis buvo apsinuodijimas (ar apnuodijimas) nenustatyta chemine medžiaga, įtariant apnuodijimą klofelinu – šiuo atveju apsinuodijimas sukėlė sunkų šoką ir gyvybei pavojingą arterinio kraujospūdžio sumažėjimą. Vadinasi, Vilniaus apskrities moterims, tirtoms dėl seksualinės prievartos, 99,01 %

²⁷ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 52-2357.

atvejų nebuvo nustatyta jokių kūno sužalojimų arba buvo nustatomi lengvi kūno sužalojimai.²⁸ Iš to galime spręsti, kad ne taip jau dažnai tenka kvalifikuoti pagal straipsnį numatantį sunkų sveikatos sutrikdymą. Dažniau pasitaiko atvejų, kuomet patiriami nežymūs, nesunkūs sveikatos sutrikdymai, kurie atskirai nuo išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atskirai nėra kvalifikuojami.

Aptarus išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektą, reikėtų pereiti prie dalyko, kurio jokiū būdu negalima painioti su objektu, nes objektas, kaip jau minėta anksčiau yra teisinis gėris, o dalykas yra to teisinio gėrio materialinė išraiška, materialus dalykas. Tačiau akivaizdu, kad tokiuose nusikaltimuose kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas dalyką yra pakankamai sunku nustatyti.

Baudžiamosios teisės teorijoje prie nusikaltimo dalyko priskiriami materialūs daiktai, tačiau dažnai priskiriamos ir subjektyvios asmenų teisės, jų veikla bei kiti nematerialaus pobūdžio dalykai. Šios nuostatos laikosi tie, kurie teigia, kad dalykas yra kiekvienos nusikaltimo sudėties būtinas požymis. Jų nuomone, nusikaltimų, neturinčių dalyko, nebūna. Tačiau iš tikrųjų galima teigti, kad dalykas nėra būtinas kiekvieno nusikaltimo požymis. Kai kuriose nusikaltimų sudėtyse dalyką nurodyti neįmanoma, nes kaip jau buvo minėta, nusikaltimo dalykas – tai materialūs, apčiuopiami daiktai, kurie gali būti fiksuojami ar matuojami.²⁹ Taigi galima teigti, kad išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektas nėra būtinas šių nusikaltimų sudėčių elementas.

Tačiau darant kai kuriuos nusikaltimus žala gali būti padaroma asmeniui. Teisinėje literatūroje tokį asmenį dar buvo siūloma laikyti nusikaltimo dalyku, tačiau būtų nekorektiška ir nelabai teisinga asmenį vadinti nusikaltimo dalyku. Baudžiamojoje teisėje toks asmuo vadinamas nukentėjusiuoju.

Pagal LR BPK 28 str. 1 d. fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos pripažįstamas nukentėjusiuoju. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi³⁰. Pažymėtina tai, kad minėto LR BPK straipsnio formuluotė nustato, jog juridinis asmuo baudžiamajame procese negali būti pripažintas nukentėjusiuoju. Jis tokio statuso neįgyja ir gali įgyti tik civilinio ieškovo statusą. Toks BPK nustatymas yra visiškai suprantamas, nes kaip būtų galima atlikti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą juridiniam asmeniui. Juridinis asmuo nėra asmenybė/žmogus, o tik teisinė forma, į kurios seksualinę apsisprendimo laisvę ar neliečiamybę netgi nėra kaip pasikėsinti.

²⁸ Raudys R. Teismo medicininiai tyrimai (ekspertizės) išžaginimų atvejais: buvusio prievartinio lytinio akto įrodymas ir pasekmės moters sveikatai. Daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 39.

²⁹ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 167.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4970.

Nukentėjusiuoju asmuo gali būti pripažintas nepriklausomai nuo jo amžiaus, fizinės ar psichinės būklės, pilietybės ir kitų aplinkybių. Nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams baudžiamajame procese atstovauja atstovas pagal įstatymą³¹.

Taigi tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo atveju nukentėjusiuoju gali būti tiek pilnamečiai, tiek nepilnamečiai ar mažamečiai asmenys. Pilnamečiais asmenimis tiek Lietuvoje, tiek ir daugelyje kitų valstybių, pripažįstami asmenys, kuriems išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu buvo suėję 18 metų. Lietuvoje tiek už išžaginimą, tiek ir už seksualinį prievartavimą suaugusio vyro ar moters kaltininkas atsako pagal LR BK 149 ar 150 straipsnio 1 arba 2 dalį. Tačiau pagal šių straipsnių 3 dalį, kaltininkas baudžiamas tuomet, kai išžagina ar tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu, o pagal 4 dalį, kai šiuos veiksmus atlieka su mažamečiu asmeniu.

Nepilnamečiais laikomi tokie asmenys, kuriems šių nusikaltimų padarymo metu buvo suėję 14 metų, bet dar nebuvo suėję 18 metų, o mažamečiais pripažįstami asmenys, kuriems išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atveju nebuvo suėję 14 metų.

Kadangi pagal LR BK nepilnamečio ar mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas yra šiuos nusikaltimus kvalifikuojantys požymiai, todėl daugiau šioje temoje apie nepilnamečius ir mažamečius asmenis nekalbama, jų analizė ir reglamentavimo problemos paliekama tolesniems šio darbo skyriams.

Tačiau kalbant apie užsienio valstybėse numatytą nukentėjusiųjų asmenų skirstymą į pilnamečius, nepilnamečius ir mažamečius, pažymėtina tai, kad dauguma valstybių numato, tokias pat amžiaus ribas kaip ir Lietuva, nuo kurių asmuo pripažįstamas nepilnamečiu ar mažamečiu, tačiau atkreiptinas dėmesys į tokias valstybes kaip Danija, Vengrija, Norvegija, Kanada, Anglija, JAV.

Pavyzdžiui, Danijos BK vaiku laiko asmenį iki 15 metų ir šio kodekso 222 str. 1 d. nurodo, kad už išžaginimą šių asmenų kaltininkui turi būti skiriama laisvės atėmimo bausmė iki 6 metų. Tačiau Danijos BK ypatybė yra ta, kad 222 str. 2 d. dar yra išskiriami ir vaikai iki 12 metų už kurių išžaginimą baudžiamoji atsakomybė dar griežtesnė t.y. laisvės atėmimo bausmė iki 10 metų. Vengrijoje mažamečiu asmeniu laikomi asmenys iki 12 metų, o nuo 12 metų asmenys nelaikomi mažamečiais ir bejėgiškos būklės. Be to Vengrijoje tuo atveju, kai seksualiniai santykiai atliekami su nukentėjusiuoju nuo 12 iki 14 metų, priklausomai nuo to, ar jie buvo heteroseksualūs ar homoseksualūs numatyti skirtingi šio nusikaltimo subjektai. Homoseksualių santykių atveju atsako tik pakaltinami, aštuoniolikos metų sulaukę asmenys, o tuo tarpu heteroseksualių santykių atveju, tokios sąlygos nėra. Kanadoje taip pat mažamečiais asmenimis laikomi asmenys iki 12 metų.

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 63.

Norvegija kaip ir Lietuva mažamečiu asmeniu laiko vaiką iki 14 metų amžiaus, tačiau numato ir 16 metų amžiaus ribą: kai bet koks asmuo įvykdęs arba bendrinęs kitam asmeniui atlikti nepadorų veiksma su asmeniu, kuriam mažiau nei 16 metų gali būti įkalinamas 5 metų neviršijančiam terminui.

Kalbant apie Anglijos ir JAV baudžiamąją teisę, pažymėtina, kad jose yra žinoma vadinamojo statutinio išžaginimo samprata, pagal kurią tokiu išžaginimu pripažįstamas ir lytinis santykiavimas su asmeniu nesulaukusi tam tikro amžiaus, nesvarbu ar jis sutinka. Tokį amžių nustato daugumos JAV valstijų įstatymai ir jis labai įvairus, pavyzdžiui pagal Anglijos baudžiamuosius įstatymus ir Ohajo valstijos BK šis amžius yra 13 metų, pagal Kentukio valstijos BK – 14 metų ir pan. Taigi kai kurių valstybių įstatymuose yra tiesiogiai nurodoma, kad lytinis santykiavimas su nesulaukusi tam tikro amžiaus mažamečiu net ir jam sutinkant yra pripažįstamas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu. Remiantis tuo, kai kurie autoriai Lietuvoje siūlo įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bet koks lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su tam tikro amžiaus (pvz., 12 metų) nesulaukusi asmeniu nepriklausomai nuo šio asmens sutikimo, jo psichinio ar fizinio vystymosi bei kitų aplinkybių būtų pripažįstamas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu.³²

Atsižvelgiant į šią autorių nuomonę, galima sutikti, kad Lietuvoje tikrai reiktų nustatyti amžiaus ribą, nuo kurios asmenys, net ir sutikę lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą, būtų pripažįstami nukentėjusiais, kadangi tam tikro amžiaus vaikai nesupranta tokių veiksmų esmės ir leidžia su jais taip elgtis, nors jeigu jie būtų vyresni ir labiau subrendę to tikrai neleistų. Tai reiškia, kad vaikai iki tam tikro amžiaus nesupranta su jais atliekamų veiksmų esmės ir kartais leidžia su jais taip elgtis, nes būna paveikti ar per daug pasitiki asmenimis, kurie su jais atlieka tokius veiksmus.

Kitas svarbus dalykas, kuris leidžia atskirti išžaginimą ir seksualinį prievartavimą yra tai, kad išžaginimo atveju kaltininkas ir nukentėjusysis yra skirtingų lyčių asmenys, o seksualinio prievartavimo atveju nukentėjusysis ir kaltininkas gali būti ir tos pačios ir skirtingų lyčių asmenys. Būtent tuo išžaginimas skiriasi nuo seksualinio prievartavimo, kai kalbame apie nuo šių nusikaltimų nukentėjusius asmenis.

Daugumoje valstybių, tokių kaip ir Lietuva, kurios numato tiek išžaginimą, tiek ir seksualinį prievartavimą pripažįsta, kad išžaginimas galimas tik tarp tos pačios lyties asmenų, o seksualinis prievartavimas tiek tarp skirtingų, tiek tarp tos pačios lyties asmenų. Tačiau pažymėtina tai, kad tokiose valstybėse, kaip Švedija, Lenkija, Suomija ar Prancūzija, kurios tiek lytinį santykiavimą, tiek

³² Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 13-14.

lytinės aistros tenkinimą laiko vienu nusikaltimu t.y. išžaginimu, pripažįsta, kad jų vadinamas išžaginimas galimas tiek tarp tos pačios, tiek tarp skirtingų lyčių asmenų.

Tačiau, kaip jau anksčiau minėta šiame darbe, tiek pagal Latvijos, tiek Rusijos, Rumunijos, Albanijos baudžiamąją teisę nuo išžaginimo nukentėjusiąją gali būti pripažinta tik moteris, kaip buvo ir Lietuvoje iki 2003 metų, iki LR Seimui priėmus naują BK, o nuo seksualinio prievartavimo nukentėjusiais pripažįstami abiejų lyčių asmenys. Tačiau toks reglamentavimas, kaip jau anksčiau minėta šiame darbe, ne visai tinkamas.

Taigi tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo objektas, nukentėjusių asmenų skirstymas į pilnamečius, nepilnamečius ir mažamečius asmenis sutampa. Pagrindinis skirtumas - kad išžaginimas galimas tik tarp skirtingos lyties asmenų, seksualinis prievartavimas tiek tarp tos pačios, tiek tarp skirtingų lyčių asmenų.

2.2. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektyvioji pusė

Objektyvioji nusikaltimo pusė – tai išorinė pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimą pusė. Ji susideda iš trijų elementų – veiksmų (neveikimo), padarinių ir priežastinio ryšio tarp veiksmų (neveikimo) ir atsiradusių padarinių. Tačiau į nusikaltimo sudėtį įstatymas ne visada įjungia visas tris objektyvinės pusės dalis. Yra normų, kurios nurodo tik veikimo požymius³³, kaip yra išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju.

Paprastai išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektyviają pusę sudaro dvi stadijos:

- a) fizinio smurto panaudojimas ar grąsinimas tuoj pat jį panaudoti, ar kitoks atėmimas galimybės priešintis;
- b) išžaginimo atveju - lytinis santykiavimas/lytinio akto atlikimas su nukentėjusiuoju, seksualinio prievartavimo atveju - lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitais fizinio sąlyčio būdais.

Savarankiška tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo forma, kur būtų sunku išskirti šias stadijas, yra lytinis santykiavimas (kai yra išžaginimas) arba lytinės aistros tenkinimas (kai yra seksualinis prievartavimas) pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.

Visų pirma reiktų aptarti antrąją stadiją, nes jeigu objektas ir dalykas tam tikrose nusikalstamosiose veikose gali sutapti, tai objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai visada savyje slepia nors vieną elementą, kuris išskiria tam tikrą veiką iš kitų, nors ir labai panašių nusikaltimų, kaip yra ir išžaginimo, ir seksualinio prievartavimo atveju, skiriasi šių nusikaltimų atlikimo būdas.

Išžaginimas, visų pirma, pasireiškia lytiniu santykiavimu su nukentėjusiuoju. Lytinis santykiavimas yra suprantamas kaip vaginalinis lytinis aktas tarp vyro ir moters. Jis reiškia natūralų lytinį aktą, kurio metu vyro varpa įkišama į moters lytinius organus, vaginą³⁴.

Būtent šis lytinio akto būdas leidžia šį nusikaltimą atskirti nuo LR BK 150 str. numatyto nusikaltimo – seksualinio prievartavimo. Pagrindinis ir esminis skirtumas tarp išžaginimo ir seksualinio prievartavimo yra lytinės aistros tenkinimo būdas. Išžaginimo atveju lytinė aistra tenkinama natūraliu – vaginaliniu – būdu. O seksualinio prievartavimo atveju lytinė aistra tenkinama ne natūraliu būdu, o analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Analinis lytinės aistros tenkinimas yra tada, kai vyro varpa dirginama moters ar vyro išeinamojoje angoje. Oralinis lytinės aistros tenkinimas yra tada, kai vyro varpa dirginama moters ar

³³ Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams. Vilnius, 1970, p. 53.

³⁴ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 223.

vyro burnoje. Kitokio fizinio sąlyčio būdai apima labai įvairias (homoseksualaus, lesbietiško, sadistinio, mazochistinio) seksualinio pasitenkinimo formas t.y. kai fiziškai kontaktuojama su lytiniais organais, kai kitaip dirginami vyro ar moters lytiniai organai (pvz. rankomis, liežuviais), kai lytiniais organais liečiamos įvairios vyro ar moters kūno dalys ar kai moters ar vyro įvairios kūno dalys yra liečiamos įvairiais dirbtiniais lytiniais organais siekiant lytinio pasitenkinimo. Tai yra tokie atvejai, kai imituojamas lytinis aktas.

Kalbant apie lytinės aistros tenkinimą, galima būtų paminėti Lietuvos Apeliacinio teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-181-2006, kurioje buvo nustatyta, kad „Nuteistasis E. R., laikotarpiu nuo 1999 metų, tikslesnė data nenustatyta, iki 2005 m. kovo mėnesio vidurio, savo bute, Radviliškio m., ir savo automobilyje Mitsubishi Space Wagon, v/n XXX XXX, stovėjusiame prie kapinių, esančių Dvarčių km., Radviliškio rajone, pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiosios būkle dėl mažametystės, tęstiniu būdu, tiksliai nenustatytomis dienomis ir nenustatytą skaičių kartų, fizinio sąlyčio būdu, liesdamas rankomis ir lytiniu organu mažametės A. S. lytinius organus, sėdmenis, kojas, rankas, nugarą, kišdamas savo pirštus nukentėjusiajai į makštį bei liepdamas jai liesti jo varpą, tenkino savo lytinę aistrą su mažamete A. S., gimusia 1996 m. balandžio 17 d. Tokiu būdu E. R. padarė nusikaltimą, numatytą BK 150 str. 4 d.“³⁵ Šiuo atveju visi kaltininko veiksmai sudarė lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu veiksmus, o lytinės aistros tenkinimas vaginaliniu ar analiniu, ar oraliniu būdu nebuvo atliktas, todėl būtų galima paminėti kitą Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 173/2006 buvo nustatyta, „kad E. M. ir Ž. B. nuteisti už tai, kad 2002 m. lapkričio 16 d., laikotarpyje tarp 17-19 val., šalia pagrindinės mokyklos, esančios prie vandens bokšto, padėjo T. P. tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu su mažamete N. K., prieš jos valią, t. y. T. P. panaudojo fizinį smurtą – pastūmė, sudavė į šoną ir grasindamas peiliu sužaloti N. K., reikalavo, kad ji patenkintų jį lytiškai. Jai atsisakius tai daryti, T. P. parvertė ją ant žemės, atsisėdo ant krūtinės ir E. M. laikant N. K. rankas, o Ž. B. – nukentėjusiosios galvą bei užspaudus pirštais jai nosį, kad ši prasižiotų, T. P. kišo N. K. į burną lytinį organą.“³⁶, kas reiškia, kad lytinė aistra buvo tenkinama oraliniu būdu, t.y. įkišant kaltininko lytinį organą į nukentėjusiosios burną.

O kalbant apie vaginalinį lytinės aistros tenkinimą, būtų galima paminėti 2005 m. lapkričio 30 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05, kur buvo nustatyta, kad „kaltininkas A.Ž. būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, demonstruodamas

³⁵ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-03-08 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-181-2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006-02-28 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

nukentėjusiajai K.K. peilį ir grasindamas atsisakymo tekinti jo lytinę aistrą atveju, ją nužudyti, o jai pradėjus šaukti, užkimšęs jai burną, nepaisydamas jos pasipriešinimo nurengė nukentėjusiąją, užgulė savo kūnu bei atliko lytinį aktą į jos lytinius organus, tai yra grasindamas panaudoti tuoj pat fizinį smurtą ir panaudodamas tokį, lytiškai santykiavo, su K.K. prieš jos valią.³⁷ Tai reiškia, kad kaltininkas atliko išžaginimą, nes tenkino lytinę aistrą natūraliu, t.y. vaginaliniu būdu.

Daugelyje valstybių numatančių išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kaip atskirus nusikaltimus, šių veikų reglamentavimas suprantamas taip pat kaip ir Lietuvoje, tačiau valstybėse, kuriose išžaginimas apima ir seksualinį prievartavimą visi veiksmai, tiek lytinis santykiavimas, tiek lytinės aistros tenkinimas analiniu, oraliniu ar kitu fizinio sąlyčio būdu yra laikomi išžaginimu. Taigi tose valstybėse (Švedija, Prancūzija, Lenkija ir kt.) nesvarbu ar atliktas lytinis aktas, ar lytinės aistros tenkinimas oraliniu ar analiniu būdu, vis tiek laikoma, kad yra atliktas išžaginimas.

Taigi aptarus jau vien antrąją stadiją, o pirmos dar nepradėjus nagrinėti tampa aišku, kad tiek išžaginimas, tiek seksualinis prievartavimas gali būti padaromi tik aktyviais veiksmais. Neveikimu šie du nusikaltimai negali būti padaromi.

Tačiau lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo asmens valią. „Prieš nukentėjusiojo asmens valią“ reiškia, kad vienas iš lytiškai santykiaujančių ar lytinę aistrą tenkinančių asmenų nesutinka, kad būtų lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą, tačiau vis tiek tai daroma. Šis nesutikimas gali būti išreikštas:

- a) žodžiu – pasakant apie nesutikimą atlikti tokius veiksmus su juo, prašant, šaukiant pagalbos ir pan.;
- b) veiksmais – mušant, atstumiant kaltininką, verkiant, bandant pabėgti nuo kaltininko ir pan.

Tačiau jis būtinai turi būti išreikštas ir kaltininkas būtinai turi suvokti tokį, asmens nesutinkančio dėl su juo daromų veiksmų, nesutikimą. Nors tam tikrais atvejais (dėl baimės, panaudoto smurto ir pan.) asmuo gali ir neišreikšti tokio nesutikimo, tačiau svarbu, kad kaltininkas suvoktų, kad lytiniai santykiai ar lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią.

Iš jau anksčiau pateiktų Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutarties ir Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendžio, galime matyti, kad išžaginimas ir seksualinis prievartavimas buvo atlikti prieš nukentėjusiųjų valią. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05 buvo nurodyta, kad „nukentėjusiajai pradėjus šaukti, užkimšęs jai burną, nepaisydamas jos pasipriešinimo“, o baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173/2006 „Jai atsisakius tenkinti lytinę aistrą, T. P. parvertė ją ant

³⁷ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2005-11-30 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05.

žemės, atsisėdo ant krūtinės ir E. M. laikant N. K. rankas“, reiškia, kad tiek lytinis santykiavimas, tiek ir lytinės aistros tenkinimas buvo atlikti tikrai ne nukentėjusiems asmenims sutinkant, o bandant priešintis tiek ir žodžiais, tiek ir veiksmais.

Tačiau Aukščiausiasis Teismas savo nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“ pateikė išaiškinimą tokiais atvejais, kai yra atliktas „Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas abipusiu sutikimu, jei tai darantiems asmenims yra suėję 14 metų, nėra nusikaltimas. Tačiau jei nukentėjęs dėl psichinės ligos, socialinės brandos ar protinio vystymosi atsilikimo nesuvokia arba ne visai suvokia su juo atliekamų veiksmų pobūdžio ar esmės, padaryta veika vertinama ar gali būti vertintina kaip padaryta prieš nukentėjusiojo valią. Jei nukentėjusiajam nėra suėję 14 metų, teismas turi įvertinti to asmens psichinę ir socialinę brandą ir tik tada padaryti išvadą, ar sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę. Priešingu atveju, net ir esant formaliam asmens sutikimui, veika vertinama kaip padaryta prieš nukentėjusiojo valią.“³⁸. Kaip jau anksčiau minėta šiame darbe tikriausiai reikėtų apsvarstyti tokią galimybę, kaip nustatymą tam tikros amžiaus ribos, kai tiek lytinis santykiavimas tiek ir lytinės aistros tenkinimas su tam tikro amžiaus asmeniu, net ir jam sutinkant turėtų būti laikomas nusikaltimu, kaip yra Anglijoje ir Ohajo, ir Kentukio valstijose .

Be jau aptartų išžaginimo ir seksualinio prievartavimo objektyviosios pusės požymių, pažymėtina ir tai, kad tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas bus tik tada, kai lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo veiksmai atlikti prieš tai, prieš nukentėjusįjį panaudojus fizinį smurtą, ar grasinimus tuoj pat panaudoti smurtą ar kitaip atėmus galimybę nukentėjusiajam priešintis ar pasinaudojus bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.

Taigi išžaginimas ir seksualinis prievartavimas bus tada, kai lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą prieš nukentėjusiojo valią, o nukentėjusiojo valiai palaužti naudojamas fizinis smurtas. Fizinis smurtas pasireiškia tuo, kad kaltininkas nukentėjusįjį muša, smaugia, užgula nukentėjusįjį, prispaudžia, priverstinai sugirdo alkoholį, narkotines ar psichotropines medžiagas ar žmogaus valią paveikiančius vaistus, sukelia kitoki fizinį skausmą ar padaro tam tikrus sveikatos sužalojimus. Kaltininkas tokias veiksmais siekia nuslopinti nukentėjusiojo asmens pasipriešinimą arba išvengti pasipriešinimo ir lytiškai santykiauti ar kitais būdais tenkinti lytinę aistrą su nukentėjusiuoju. Šiuo atveju smurtas yra priemonė, kuria palaužiamas nenoras, rodomas ar tikėtinas pasipriešinimas. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05 buvo nustatyta, kad „A.Ž. tęsdamas savo veiksmus, toje pat vietoje, po atlikto prievartinio

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

akto į nukentėjusiosios lytinius organus, kaltinamasis A.Ž. pasinaudojo prieš lytinį aktą palaužtu nukentėjusiosios pasipriešinimu bei panaudodamas fizinį smurtą suėmęs ją už plaukų, jėga spausdamas jos galvą prie savo lytinio organo ir taip privertė ją čiulpti jo lytinį organą.³⁹ Tokie veiksmai kaip suėmimas už palukų, jėga spaudimas galvos pripažįstami fiziniu smurtu ir laikoma, kad kaltininkas atliko lytinės aistros tenkinimą oraliniu būdu panaudojęs fizinį smurtą. Arba kitoje Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nagrinėtoje byloje Nr. 1-224-506/06 „Č.K. pagalbinėse patalpose, turėdamas tikslą lytiškai santykiuoti su M.K., sudavė jai smūgius į veidą ir kitas kūno vietas, demonstruodamas peilį pagrasino nukentėjusiajai, pargriovė ją ant lovos, nurengė, pirštais spaudė jos kaklą ir taip palaužęs jos pasipriešinimą, užgulęs ant M.K. atliko su ja lytinį aktą.“⁴⁰ Taigi šioje byloje fizinio smurto panaudojimu laikomi tokie kaltininko veiksmai kaip smūgių sudavimas, pargriovimas, spaudimas.

Tačiau, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“ yra pasakęs, kad „Jei prieš nukentėjusią fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams (pavyzdžiui, siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiuoti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo), arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, fizinio smurto panaudojimas priklauso mai nuo kilusių padarinių kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas (pvz. pagal BK 135, 138 ar 140 straipsnį).“⁴¹ Tai reiškia, kad jeigu fizinis smurtas skirtas ne išžaginimui ar seksualiniam prievartavimui atlikti ar pavartotas po jų atlikimo kvalifikuojamas pagal kitus LR BK straipsnius, kaip buvo ir baudžiamojoje byloje Nr. 1-29/2004, kurioje „Kauno apygardos teismo 2004 m. balandžio 6 d. nuosprendžiu A.G., be kitų nusikaltimų, nuteistas pagal BK 149 straipsnio 3 dalį, 150 straipsnio 3 dalį ir BK 140 straipsnio 1 dalį už tai, kad 2003 m. birželio 3 d. 23.45 val.–2003 m. birželio 4 d. 3.00 val., R. L. bute, A. G. ir R. L. veikdami bendrininkų grupe, panaudojo fizinį smurtą prieš nepilnametę I. K., gim 1986 m. Fiziniu smurtu palaužęs nepilnametės I. K. valią, A. G. tenkino savo lytine aistra oraliniu būdu prieš jos valią. Tęsdamas nusikalstamus veiksmus, A. G. lytiškai santykiavo su nepilnamete I. K. prieš jos valią. Po to 2.30–3.00 val. tame pačiame bute tyčia kumščiais bei spardydamas sudavė I. K. ne mažiau kaip tris smūgius į galvą ir kitas kūno vietas, degančia cigarete padarė jai sužalojimą veide, petyje, rankoje ir taip nežymiai sutrikdė nukentėjusiajai sveikatą.“⁴²

³⁹ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2005-11-30 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05.

⁴⁰ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2006-06-01 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-224-506/06.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004-12-30 Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

Kaip jau minėta anksčiau fizinio smurto panaudojimas gali sukelti nesunkų ar nežymų sveikatos sutrikdymą taip pat fizinį skausmą, tokiu atveju tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo sudėtis apima nesunkų ar nežymų sveikatos sutrikdymą, ar fizinio skausmo sukėlimą ir atskirai nėra kvalifikuojami. Bet, jeigu dėl panaudoto fizinio smurto nukentėjusiajam sunkiai sutrikdoma sveikata ar nukentėjusysis miršta (nesvarbu tyčia ar dėl neatsargumo atimama žmogui gyvybė), tuomet bus nusikaltimų sutaptis ir bus kvalifikuojama pagal atskirus LR BK straipsnius, atitinkamai pagal tai, kuris nusikaltimas padarytas, numatančius išžaginimą ar seksualinį prievartavimą ir BK straipsnius atitinkamai numatančius sunkų sveikatos sutrikdymą ar nužudymą.

Antra, išžaginimas ir seksualinis prievartavimas bus ir tada, kai lytiškai santykiuojama ar tenkinama lytinę aistrą prieš nukentėjusiojo asmens valią, kai nukentėjusiojo asmens valiai palaužti kaltininkas grasino tuoj pat panaudoti fizinį smurtą. Šie grasinimai yra vena iš psichinio smurto rūšių, kurios tikslas tapatus fiziniam smurtui t.y. nuslopinti nukentėjusiojo pasipriešinimą ir santykiauti ar kitaip lytiškai pasitenkinti prieš asmens valią.

Grasinimai gali būti išreikšti:

- 1) žodžiu – tai grasinimai sumušti, sužaloti ar netgi nužudyti;
- 2) veiksmais – tai atitinkamos situacijos sudarymas arba gestai, kai be žodžių aišku, kad bus blogai.

Taigi grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą yra nukentėjusiojo bauginimas žodžiais ar veiksmais, kurie reiškia, kad tuoj pat bus panaudotas fizinis smurtas prieš nukentėjusįjį ar kitą asmenį.

Šis grasinimas yra tik tada, kai fizinį smurtą grasinama panaudoti tuoj pat, bet ne ateityje. Jeigu fizinį smurtą grasinama pavartoti ateityje ir reikalaujama lytinių santykių ar kitokio pasitenkinimo, tai nei išžaginimo, nei seksualinio prievartavimo nebus ir veika bus kvalifikuojama kaip privertimas lytiškai santykiauti. Šiuo grasinimu taip pat nelaikomas grasinimas sunaikinti turtą tiek tuoj pat, tiek ateityje, taip pat grasinimas panaudoti kompromituojančias žinias. Tokiais atvejais, jei lytinis aktas ar kitoks lytinės aistros tenkinimo būdas vis dėlto įvyksta, tai nebus išžaginimas ar seksualinis prievartavimas. Taip pat jeigu grasinama po lytinio santykiavimo ar jam nepasisekus, tokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 145 straipsnį.

Taip pat šis požymis bus tik tada, kai grasinama panaudoti smurtą prieš kažką t.y. prieš nukentėjusįjį, tačiau gali būti grasinama panaudoti fizinį smurtą ne tik prieš patį nukentėjusįjį, bet ir prieš jam artimą ar kitą asmenį. Jei grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ir nukentėjusysis ar su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš ki-

tą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą (grasinama nesutikimo atveju sumušti ar pagrobti tame bute ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų ar ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.)⁴³. Tačiau grasinimas turi būti toks, kad nukentėjęs jį suprastų kaip realią grėsmę sau ar savo artimiems žmonėms, žmogaus gyvybei, sveikatai.

Kaip pavyzdį, galima būtų paminėti Lietuvos Apeliacinio teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-71/2006, kurioje buvo nustatyta, kad „S. K. nuteistas ir už tai, kad 2004 m. lapkričio 4 d., apie 15 val., miške, grasindamas D. P. peiliu, t.y. laikydamas peilį nukreipęs į jį bei pavartodamas fizinį smurtą – smogdamas du smūgius delnu D. P. į veidą bei smogdamas peilio rankena vieną kartą D. P. į viršugalvį, tenkino lytinę aistrą su D. P. prieš šio valią oraliniu bei analiniu būdu.“⁴⁴ Šiuo atveju matome, kad buvo grasinama tuoj pat panaudoti peilį, jeigu D.P. nesutiks tenkinti lytinę aistrą. Tačiau kitoje Lietuvos Apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20/2006, kurioje buvo nustatyta, kad „Z. T. buvo kaltinamas ir atiduotas teismui dėl to, kad 1998 m. liepos 31 d., apie 7.30 val., savo sodybos daržinėje, grasindamas dukrai A. T. prieš ją bei jos motiną - savo žmoną I. T. ateityje panaudoti fizinį smurtą ir nurengdamas A. T. bei pasinaudodamas jos bejėgiškumu bei priklausomumu, seksualiai prievartavo savo mažametę dukrą A. T. analiniu būdu, taip padarydamas nusikalstamą veiką, numatytą 2000 m. BK 150 str. 4 d.“⁴⁵ toks grasinimas ateityje panaudoti smurtą tiek prieš nukentėjusiąją, tiek prieš jos motiną, nebus laikomas grasinimu pagal BK 150 straipsnį.

Trečia, išžaginimas ir seksualinis prievartavimas bus laikomas nusikaltimu ir tuomet, kai lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą su asmeniu kitaip atėmus galimybę tam asmeniui priešintis. Tai veiksmai, kai žmogui atimama laisvė, kai nukentėjęs asmuo apsvaiginamas be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią (pvz., vaistais, narkotinėmis medžiagomis), užhipnotizuojamas, surišamas (jei tam nenaudojamas smurtas), ir panašūs kiti atvejai. Tai yra tokie kaltininko veiksmai, dėl kurių nukentėjusysis praranda galimybę aktyviai pasipriešinti kaltininkui.

Tačiau pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas savo nutarime Nr. 49 yra pasakęs, kad „Kitoks galimybės priešintis atėmimas gali būti grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą, palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje ir pan.“⁴⁶, tačiau toks Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas nelabai tinkamas, nes grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁴⁴ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-01-17 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-71/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

⁴⁵ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-01-17 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

turtą, ar palikti be pagalbos miške ar kitoje vietoje yra psichinės prievartos veiksmai, o psichinės prievartos panaudojimas, kad priversti asmenį lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą, sudaro kito nusikaltimo sudėtį t.y. sudaro LR BK 151 straipsnyje numatyto privertimo lytiškai santykiauti nusikaltimo sudėtį. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad toks Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas, kad grasinimai sunaikinti ar atimti turtą ar grasinimai palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje vietoje, netinkamas ir teismai vertindami tokius atvejus, turėtų tokius kaltininko veiksmus vertinti kaip privertimą lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą.

O kalbant apie kitos galimybės priešintis atėmimą galima būtų paminėti Lietuvos Apeliacinio teismo nutartį, kur „V. B. nuteistas už tai, kad laikotarpyje nuo 2003-06-26 iki 2003-12-12, žinodamas, kad R. M., gimęs 1990-01-21, yra mažametis, nugirdydamas nukentėjusįjį R. M. alkoholiniais gėrimais ir taip atimdamas galimybę jam priešintis dėl apsvaigimo alkoholiu, taip pat pasinaudodamas jo bejėgiška būkle dėl mažametystės ir dėl apsvaigimo alkoholiu, mažiausiai keturis kartus tenkino su R. M. savo lytinę aistrą oraliniu būdu, mažiausiai penkis kartus – analiniu būdu, t.y. seksualiai prievartavo mažametį ir tuo padarė nusikaltimą, numatyta LR BK 150 str. 4 d.“⁴⁷ Taigi mažametis buvo nugirdytas, kas reiškia, kad kaltininkas atėmė galimybę iš nukentėjusiojo priešintis.

Be to šioje nutartyje yra numatyta, kad kaltininkas pasinaudojo bejėgiška būkle dėl mažametystės, o bejėgiška būkle kalbant apie išžaginimo ir seksualinio prievartavimo alternatyvius požymius, yra ketvirtasis ir paskutinis šių nusikaltimų požymis.

Taigi pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tais atvejais kai nukentėjusysis dėl savo fizinės (neįgalumo, amžiaus ar ligos) ar psichinės būklės negali suvokti jo atžvilgiu atliekamų veiksmų esmės arba, kad ir suvokia, bet dėl bejėgiškos būklės negali pasipriešinti, o kaltininkas tai suvokdamas pasinaudoja bejėgiška būkle.

Vienų autorių nuomone, lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su asmeniu nesulaukusių 14 metų net ir esant jo sutikimui, faktiškai reiškia išžaginimą pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Kitų autorių pozicija šiuo klausimu nuosaikesnė. Jų nuomone, lytinis santykiavimas su mažamete, neturinčia 14 metų nors ir jai sutinkant, yra išžaginimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Tačiau, pasak jų, kai yra akivaizdu, kad neturinti 14 metų paauglė suvokia lytinio akto reikšmę, ypač jeigu pati yra iniciatorė, turi patirties šioje srityje, o partneris jaunas, nors ir turintis 14 metų, išžaginimo gali ir nebūti, nes ji nebuvo bejėgiškoje būklėje. Kai kurie kiti baudžiamosios teisės mokslo atstovai išžaginimu pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle siūlo pripažinti lytinį santykiavimą su asmeniu, nesulaukusių 12 metų

⁴⁷ Lietuvos Apeliacinio teismo 2007-03-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2007. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

net ir esant šio asmens sutikimui.⁴⁸ Tikriausiai reikėtų pritarti šių autorių nuomonei ir, gal būt, apsvarstyti tokią galimybę kaip amžiaus ribos nustatymas, nuo kurios laikoma, kad asmuo yra bejėgiškos būklės.

Tais atvejais, kai lytiškai santykiuojama ar kitais būdais tenkinama lytinę aistrą su psichiniu ligoniu, žinant, kad jis toks, laikoma, kad išžaginimas ar seksualinis prievartavimas atliktas. Tačiau, jei psichinis ligonis suvokė lytinio santykiavimo socialinę prasmę, tokia būkle gali būti ir nelaikoma bejėgiška būkle, nes kaltininkas nėra psichiatras, todėl turėtų būti visada klausama ar tas sutrikimo laipsnis leidžia suvokti socialinę reikšmę ir visais tokiais atvejais turi būti skiriama psichiatrinė ekspertizė ar reikalaujama specialisto išvados, kad būtų nustatyta, ar asmuo tikrai nesuvokia prieš jį atliekamų veiksmų prasmės. Pažymėtina ir tai, kad psichiškai nenormalių asmenų tarpusavio santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas nelaikomas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu.

Taip pat Aukščiausiasis Teismas savo nutarime Nr. 49 yra pažymėjęs, kad „Nukentėjusiojo bejėgišką būklę gali lemti ir miegas“⁴⁹.

Kai lytiškai santykiuojama ar tenkinama lytinę aistrą su nuo alkoholio ar narkotikų apsvaigusiu asmeniu bejėgiška būkle pripažįstamas tik toks apsvaigimo laipsnis, kai nukentėjusysis negali suvokti aplinkos, su juo daromų veiksmų esmės arba dėl tokios būklės negali pasipriešinti (pvz., pasinaudojama paralyžiuota moterimi). Tačiau praktikoje nusistovėję taip, kad kai asmuo, suvokdamas kaltininko tikslus, pats nusigeria ir įvyksta lytinis aktas ar kitoks lytinės aistros tenkinimo būdas – nei išžaginimo, nei seksualinio prievartavimo nėra.

Tačiau Aukščiausiasis teismas savo nutarime dėl „teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“ yra išaiškinęs, kad „jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl tikslingų kaltininko veiksmų (pavyzdžiui, nukentėjusysis buvo kaltininko nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais), asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pagal požymį „kitaip atimdamas galimybę priešintis“. Jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl to, kad nukentėjusysis buvo kaltininko prievarta nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais ar panašiai, asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pagal požymį „panaudodamas fizinį smurtą“.⁵⁰

⁴⁸ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 12.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Kalbant apie užsienio valstybes, daugumoje jų (Rusija, Ukraina, Latvija, Lenkija, Norvegija ir kt.) objektyviają pusę sudarantys alternatyvūs veiksmai praktiškai yra tokie pat kaip Lietuvoje. Tai yra smurto panaudojimas, grasinimai, būklė, kai asmuo negali pasipriešinti. Tačiau tokioje valstybėje kaip Estija, jos BK prie objektyvią pusę apibūdinančių veiksmų neišskiria grasinimų, tačiau, situacija, kurioje asmuo negali pasipriešinti, kuri numatyta Estijos BK, gali apimti ir grasinimus. O pavyzdžiui, Prancūzijos BK numato ir tokį atvejį kaip išžaginimas atliktas nukentėjusiajam nesitikint. Anglijos Lytinių nusikaltimų aktas numato, tokius veiksmus kaip smurto naudojimas ar baimės sukėlimas, kad smurtas bus panaudotas prieš nukentėjusį; smurto naudojimas ar baimės sukėlimas, kad smurtas bus panaudotas prieš kitą asmenį; neteisėtas sulaikymas nukentėjusiojo; kai nukentėjusysis miegojo ar buvo be sąmonės tuo metu; kai nukentėjusysis dėl savo psichinės būklės negalėjo pasipriešinti ir duoti ar neduoti sutikimo atlikti tokius veiksmus su juo; kai buvo panaudota medžiaga prieš nukentėjusį ir dėl to jis negalėjo priešintis⁵¹. Tačiau šie veiksmai iš dalies yra visa tai, ką Lietuvoje yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis teismas nutarime Nr. 49. Tačiau įdomu tai, kad Lytinių nusikaltimų aktas pateikia išaiškinimą, kada nukentėjusiojo nesitikimas atlikti su juo tokius veiksmus bus laikomas tinkamai išreikštu nesutikimu.

Pažymėtina ir tai, kad pagal kai kurių užsienio valstybių (pvz., Ispanijos, Anglijos) baudžiamuosius įstatymus baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tas pilnametis asmuo, kuris panaudodamas apgaulę atlieka seksualinius veiksmus, jaunesnio kaip 16 metų, atžvilgiu. Pabrėžtina, kad pagal Anglijos teismų precedentus apgaulė turi būti susijusi su veikos prigimtimi arba kaltininko asmens identitetu, nes melas dėl kaltininko socialinės gerovės, socialinės padėties, laisvės vesti (arba tekėti) ir pan. nesudarys šio nusikaltimo apgaulės turinio. O pagal Lietuvos naują BK lytinis santykiavimas (ar kitoks lytinės aistros tenkinimas) naudojant apgaulę su asmeniu, vyresniu kaip 14 metų, paprastai nėra pripažįstamas nusikaltimu.⁵² Tai reiškia, kad jeigu lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą pvz.: pasinaudojant apgaule arba pasikliaujant pasitikėjimu (pvz. kai pažadama vesti ar pan.), arba kai asmuo suvokia, kad vartodamas alkoholį su kitu asmeniu, pastatys save į tokią padėtį, kad su juo bus lytiškai santykiaujama, tokie atvejai nesudarys Lietuvoje nei išžaginimo, nei seksualinio prievartavimo sudėčių.

Taip pat nei išžaginimo, nei seksualinio prievartavimo nebus ir tais atvejais, kai asmuo sąžiningai klysta, manydamas, kad asmens pasipriešinimas tik tariamas, kai asmuo pasipriešinimą laiko netikru ir tuomet naudoja veiksmus (pvz. jėgą) tariamam pasipriešinimui palaužti.

⁵¹ Sexual offenses act.-UK, 2003. Part 1. Sexual offenses. Rape.

⁵² Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66 (1), p. 17.

Tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo sudėtis yra formali. Tai reiškia, kad pasekmės ir priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių padarinių šių nusikaltimų kvalifikavimui reikšmės neturi, nes išžaginimas laikomas baigtu nusikaltimu, nuo lytinio akto pradžios (nuo įsiskverbimo momento), o seksualinis prievartavimas nuo lytinės aistros tenkinimo oraliniu, analiniu ar kitokiu fizinio sąlyčio būdu pradžios ir visai nereikia, kad jie tęstųsi ar, kad pasibaigtų.

Taip pat ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003 konstatavo, kad „sutinkamai su BK 150 str. seksualinio prievartavimo sudėtis yra formali. Atsakomybė kyla dėl pačių veiksmų padarymo nepriklausomai nuo padarinių kilimo. Teorijoje ir teismų praktikoje šio kaip ir kitų nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pabaigos momentas siejamas ne su veikos pabaiga, o su jos pradžia. Taigi BK 150 str. numatytas nusikaltimas yra baigtas nuo lytinės aistros tenkinimo pradžios momento. Tenkinant lytinę aistrą oraliniu būdu nusikaltimas laikomas baigtu nuo lytinio organo įkišimo į burną momento.“⁵³.

Nors išžaginimo ir seksualinio prievartavimo pasekmės/padariniai veikos kvalifikavimui reikšmės neturi, tačiau, kaip bebūtų, jie dažnai pasitaiko ir sukelia nukentėjusiajam nuo išžaginimo ar seksualinio prievartavimo asmeniui nemažai problemų. Kalbant apie šių veikų padarinius, manau galime teigti, kad sunkiausias pasekmes patiria vaikai, nes seksualinės prievartos patirtis palieka gilius pėdsakus vaiko raidoje, įvairiapusisškai pažeidžia vaiko funkcionavimą. Išskiriamos kelios seksualinės prievartos pasekmių grupės: psichologinės pasekmės (prievartą patyrę vaikai išgyvena daugybę sunkių, neigiamų jausmų (baimę, nerimą, pyktį, norą atkeršyti, beviltiškumą, nesaugumą, gėdą, kaltę ir pan.)), emociniai sutrikimai (depresija, nerimas, liūdesys), nepasitiki aplinkiniais žmonėmis, nepasitiki savimi, prastai save vertina, socialinio funkcionavimo sunkumai (vaikams patyrusiems prievartą, sunkiau užmegzti ilgalaikius tarpasmeninius santykius, bedraudami su bendraamžiais jie elgiasi priešiška, dažnai būna atsiskyre nuo kitų vaikų ir pan.), fizinės pasekmės (pastebėta, kad prievartą patyrę vaikai dažniau nei bendraamžiai skundžiasi galvos, pilvo, skrandžio skausmais, turi miego, valgymo sutrikimų ir pan.), seksualinės pasekmės (tai gali būti lytiniu būdu plintančios ligos, nėštumas, itin seksualizuotas vaiko elgesys ar perdėtas domėjimasis seksualiniais dalykais, lytiniais santykiais), elgesio pasekmės (vaikas gali tapti labai priešiškas, agresyvus, impulsyvus ar, priešingai, nuolankus, pataikūniškas, nedrįstantis išreikšti savo nuomonės).⁵⁴ Tačiau manau galima teigti ir tai, kad visos šios išvardintos pasekmės gali pasitaikyti net tik vaikams, bet ir

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003-12-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁵⁴ Grigutytė N., Valiukevičiūtė J. Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu // Jurisprudencija. 2006. Nr. 80. p. 26-27.

suaugusiems žmonėms, nes ne veltui išžaginimas ir seksualinis prievartavimas yra pripažįstami nusikaltimais ir yra draudžiami baudžiamojo įstatymo.

Kalbant apie lytinių nusikaltimų padarinius, galima būtų paminėti ir tai, kas įvyko 1995 metais Okinavoje. Dvylikametė Okinavos gyventoja buvo išžaginta JAV karinių bazių, buvusių Japonijoje, karinio jūrų laivyno jūrininkų, toks įvykis buvo paskutinis Okinavos gyventojų „kantrybės lašas“, kurio „dėka“ 60 000 tūkstančių Okinavos gyventojų surengė protestą dėl Amerikos karinių bazių. Buvo pakeistas Susitarimas dėl karinių pajėgų statuso: kiekvienas žmogžudyste ar išžaginimu kaltinamas JAV kareivis galėjo būti nedelsiant perduotas Japonijos policijai. Be to JAV ambasadorius Japonijoje oficialiai atsiprašė japonų tautos už trijų Amerikos kariškių elgesį, o JAV gynybos sekretorius specialiai atvyko į Japoniją pateikti savo atsiprašymų ir pabandyti sušvelninti padėtį prieš JAV Prezidentui atvykstant į planuojamą viršūnių susitikimą Tokijuje, kuriuo buvo siekiama padidinti paramą šalių kariniam aljansui. Visuomenės apklausos parodė, kad 40 procentų japonų yra pasirengę atsisakyti sutarties, nors iki Okinavoje įvykdyto išžaginimo tokių tebuvo 20 procentų.⁵⁵ Atsižvelgiant į tai galima daryti išvadą, kad nors padariniai ir neturi reikšmės veikai kvalifikuojant, tačiau jie būna ir yra reikšmingi ne tik, asmens, bet net ir tam tikros visuomenės ar net šalies atžvilgiu.

Baudžiamoji atsakomybė asmeniui iškyla ir dėl rengimosi ar pasikėsینimo padaryti išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, nes išžaginimas ir seksualinis prievartavimas yra sunkūs nusikaltimai, o tiek išžaginimas, tiek seksualinis prievartavimas padaryti mažamečiui asmeniui laikomi labai sunkiais nusikaltimais.

Pagal BK 21 straipsnį 1 dalį rengimusi padaryti nusikaltimą yra laikoma „priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas“⁵⁶. Taigi veikimo plano sudarymas ar bendrininkų telkimas ar kitokių sąlygų sudarymas išžaginimui ar seksualiniam prievartavimui atlikti, tačiau kai nei lytinis santykiavimas nei lytinės aistros tenkinimas nebuvo pradėti, kvalifikuojama kaip rengimasis padaryti išžaginimą arba rengimasis padaryti seksualinį prievartavimą. Aukščiausiasis Teismas savo nutarime Nr. 49 netgi yra išaiškinęs, kad „smurto naudojimas ar kitoks atėmimas galimybės priešintis gali būti kvalifikuojamas kaip rengimasis padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, jei jis naudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o tik sudaryti palankias sąlygas nusikaltimui padaryti (pvz. įsodinti nukentėjusį į automobilį ir nuvežti į nusikaltimo vietą)“⁵⁷.

⁵⁵ Knappman W. E. Garsiausios pasaulio bylos. 100 žymiausių teismo procesų. Vilnius, 2006. p. 508-513.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741, 21 str. 1 d.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Jeigu kaltininkas, pavartodamas smurtą ar grasinimus arba pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle, mėgina lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą, tačiau tai jam nepavyksta, dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, veiksmai laikomi pasikėsiniu išžaginti ar atlikti seksualinio prievartavimo veiksmais.

Antai, Klaipėdos rajono apylinkės teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-59-03/2003, kur „D. V. nuteistas pagal BK 22 ir 149 straipsnius už tai, kad pasikėsino lytiškai santykiuoti su nepilnamečiu prieš jo valią, panaudodamas smurtą, t. y. 2002 m. spalio 18 d., apie 2 val., T. B. bute švenčiant gimtadienį, neblaivus jėga įsitempė nepilnametę E. S. į gretimą kambarį ir pareikalavo lovoje su juo lytiškai santykiuoti. Jai atsisakius, D. V. panaudodamas smurtą, t. y., apglėbęs E. S. per liemenį, perplėšė nugaros srityje kelnių juosmenį, stumdamas pargriovė nukentėjusiąją ant sofos, numovė perplėštas kelnes, o E. S. bandant atsistoti, laikė ją prispaudęs rankomis, tačiau nukentėjusiajai E. S. aktyviai pasipriešinus pavyko ištrūkti – kumščiu išdaužus lango stiklą pabėgti iš kambario.“⁵⁸ kaltininkas kėsinosi atlikti nusikaltimą, tačiau jam nepavyko dėl priežasčių nepriklausančių nuo jo valios, todėl tokie jo veiksmai laikomi pasikėsiniu padaryti nusikaltimą.

O kai kaltininkas iki lytinio santykiavimo ar tenkinimo lytinę aistrą pradžios savanoriškai atsisako savo kėslų, jo veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas. Lietuvos Aukščiausiasis teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003 nustatė, kad „sutinkamai su BK 23 str. 1 d. savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką suvokdamas, kad gali ją pabaigti. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką yra aplinkybė šalinanti savanoriškai atsisakiusio pabaigti tokią veiką asmens baudžiamąją atsakomybę, jei padarytoje veikoje nėra kitos nusikalstamos veikos sudėties.“⁵⁹. Bet jeigu kaltininko veiksmuose yra kito nusikaltimo pvz.: sveikatos sutrikdymo, turto sunaikinimo ar sugadinimo sudėtis, jis privalo už juos atsakyti.

Svarbu pažymėti ir tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas pripažįsta ir savanorišką atsisakymą pabaigti nusikaltimą, kai nusikaltimą daro bendrininkų grupė. Teismas nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003 sako, kad „Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą galimas ir esant bendrininkavimui. Tokią galimybę numato LR BK 23 str. 3 d. Nors įstatymas tiesiogiai nereguliuoja savanoriško atsisakymo klausimų, esant keliems bendravykdytojams, logiška daryti išvadą, kad bendravykdytojas turi teisę savanoriškai atsakyti pabaigti nusikaltimą

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004-12-30 Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-24].

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003-12-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

nepriklausomai nuo kitų vykdytojų ketinimų. Išvada dėl savanoriško atsisakymo tokiu atveju turi būti pagrįsta trim aplinkybėm: 1. veika turi būti nutraukta rengimosi ar pasikėsینimo stadijoje, kol veikoje dar nėra baigtinės nusikalstamos veikos sudėties. 2. atsisakymas turi būti savanoriškas. 3. kitas ar kiti vykdytojai turi būti informuoti apie asmens apsisprendimą ir suvokti, kad toliau dalyvauja padarant nusikaltimą ir jį pabaigia be kito bendravkdytojo pagalbos.“⁶⁰.

Atsisakymo priežastys, kvalifikuojant tiek seksualinį prievartavimą, tiek ir išžaginimą, reikšmės neturi. Tai gali būti bausmės baimė, gailestis ir kiti motyvai. Tačiau „įstatymas reikalauja įrodymų, kad atsisakymas yra savanoriškas. Atsisakymo savanoriškumas reiškia, kad objektyviai asmuo turėjo visas galimybes pabaigti nusikaltimą ir nusikaltimo pabaigimas nebuvo susijęs su grėsme kaltininko sveikatai ar realia grėsme būti sulaikytam. Kasatoriai teigia, kad S. D. savanoriškai atsisakė pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką, todėl jo veika turi būti kvalifikuota tik dėl kilusių padarinių pagal BK 140 str. Kasatoriai mano, kad ypač charakteringi šie S. D. žodžiai, įrodantys savanorišką atsisakymą: ” ...S. D. užsisegė kelnes bei pasakęs “pažiūrėk kokia tu baisi, man net nestovi ant tavęs”, iš kambario išėjo”. Tačiau kolegijos manymu, šie S. D. žodžiai visai nerodo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, o liudija apie tai, kad jis dėl fiziologinių priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nesugebėjo pabaigti pradėto nusikaltimo.“⁶¹ Taigi priverstinis atsisakymas pvz.: dėl įsitikinimo, kad nepajėgs sukelti erekcijos, dėl netikėto kitų asmenų atsiradimo šalia, dėl nukentėjusiojo venerinės ligos ar AIDS ir panašiai nėra savanoriškas, todėl tokie atvejai bus laikomi pasikėsینimu padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.

Taigi išžaginimas ir seksualinis prievartavimas galimas tik aktyviais veiksmais. Pagrindinis skirtumas šių nusikaltimų yra tai, kad išžaginimas atliekamas lytiškai santykiaujant, o seksualinis prievartavimas tenkinant lytinę aistrą analiniu, oraliniu ar kitokiu fizinio sąlyčio būdu. Kiti objektyviosios pusės požymiai lyginant šiuos nusikaltimus sutampa.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003-12-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003-12-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

3. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektyviųjų sudėties požymių analizė pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Kaip žinia nusikaltimo sudėtis turi tiek objektyvius, tiek ir subjektyvius požymius. Objektyvieji požymiai jau yra aptarti šiame darbe. Liko išanalizuoti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių subjektyvius požymius.

Visų pirma pradėdame nuo išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjekto.

3.1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektas

Bet kokia nusikalstama veika turi būti padaroma tam tikro asmens, kuris baudžiamojoje teisėje yra vadinamas nusikalstamos veikos subjektu. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, jokių būdų, negalima painioti nusikaltimo subjekto ir nukentėjusiojo. Nukentėjusysis yra nusikaltimo auka, į jį yra nukreiptas nusikaltimas ir jam atsiranda žala. Tuo tarpu šių padarinių kaltininkas yra nusikaltimo subjektas.

Pačia bendriausia prasme nusikaltimo subjektas yra asmuo, padaręs nusikaltimą. Tačiau ši sąvoka nėra visiškai tiksli. Kiek siauresne prasme, nusikaltimo subjektas – tai asmuo, kuriam gali kilti baudžiamoji atsakomybė už tyčia ar dėl neatsargumo padarytą pavojingą veiką, kurios baudžiamumas numatytas baudžiamajame įstatyme.

Baudžiamoji teisė sieja baudžiamąją atsakomybę su asmens gebėjimu suvokti savo veikos pavojingumą ir valdyti savo veiksmus. Todėl baudžiamajai atsakomybei svarbiausia yra asmens amžius ir pakaltinamumas. Nusikaltimo subjektu galima pripažinti tik tokį asmenį, kuris yra pakaltinamas ir sulaukęs baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus. Šiuos požymius turi turėti ne tik nusikaltimo vykdytojas, bet ir jo bendrininkai. Amžius ir pakaltinamumas – tai bendrieji nusikaltimo subjekto požymiai. Įstatymo leidėjas konkrečiose LR BK specialiosios dalies nusikaltimų sudėtyse gali numatyti ir papildomų nusikaltimo subjekto požymių. Toks nusikaltimo subjektas vadinamas specialiuoju nusikaltimo subjektu.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nėra vienareikšmiškos nuomonės ar nusikaltimo subjektas priskirtinas prie sudėties objektyviųjų ar subjektyviųjų požymių. Tokie autoriai, kaip V. Piesliakas

nusikaltimo subjekto pakaltinamumo kriterijų priskiria prie subjektyviųjų požymių, o subjekto amžių - prie objektyviųjų sudėties požymių⁶².

Kitokios nuomonės laikosi Baudžiamosios teisės vadovėlio autoriai, kurie nusikaltimo sudėties požymius, apibūdinančius nusikaltimo objektą ir objektyviąją pusę, priskiria prie objektyviosios nusikaltimo sudėties, o požymiai, apibūdinantys nusikaltimo subjektą ir subjektyviąją pusę sudaro subjektyviąją nusikaltimo sudėtį.⁶³ Reikėtų pritarti pastarajai autorių nuomonei, nes nelabai dera išskirti subjektą apibūdinančius požymius – pakaltinamumą ir amžių, kaip atskirus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Kadangi nusikaltimo sudėtis apima keturis elementus – objektą, objektyviąją pusę, subjektą ir subjektyviąją pusę, reiktų kiekvieną šių elementų vertinti kaip visumą.

Viena iš būtinų sąlygų baudžiamajai atsakomybei atsirasti - tai tam tikras įstatymais nustatytas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, amžius. Šio amžiaus, nuo kurio asmuo gali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, nustatymas yra ne tik socialinė - psichologinė problema, bet svarbus momentas ir baudžiamajai teisei.

Nusikaltimo subjekto amžius - tai konkreti amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veiksmų pavojingumą ir kartu būti atsakingas už juos.⁶⁴ Būtent amžius yra riba nuo kurios laikoma, jog asmuo gali suvokti savo veikos pavojingumą ir atsakyti už padarinius, o suvokimas savo veiksmų yra būtent subjektyvusis nusikaltimo sudėties požymis ir negali būti priskirtas prie objektyviųjų nusikaltimo sudėties požymių.

Pagal BK yra numatytos dvi amžiaus ribos, kurių sulaukę asmenys gali būti pripažinti nusikaltimo subjektais – tai yra keturiolika ir šešiolika metų. Keturiolikos sulaukęs asmuo gali būti laikomas nusikaltimo subjektu, kai padaro BK 13 str. 2 d. numatytas veikas. Tarp jų yra numatytos ir šiame darbe analizuojamos nusikalstamos veikos išžaginimas ir seksualinis prievartavimas. Šiame straipsnyje yra pateiktas baigtinis nusikalstamų veikų, už kurias pagal baudžiamąjį įstatymą gali atsakyti asmuo, kuriam iki nusikalstamos veikos padarymo suėjo keturiolika metų, sąrašas. Baudžiamosios atsakomybės nuo keturiolikos metų nustatymą lemia du svarbiausi kriterijai: pirma, įstatymo leidėjo požiūriu keturiolikos metų sulaukęs asmuo geba suvokti numatytų veikų pavojingumą bei galimas pasekmes; antra, tai veikos, kuriomis yra kėsinama į didžiausią socialinę reikšmę turinčius gėrius.

Taigi tiek Lietuvoje, tiek ir daugelyje kitų valstybių kaip pavyzdžiui, Rusijoje, Estijoje, Latvijoje, Vokietijoje, Ukrainoje lytinių nusikaltimų subjektu asmuo pripažįstamas nuo 14 metų.

⁶² Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 180-181.

⁶³ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 150-151.

⁶⁴ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p.186.

Tačiau Švedijoje lytinių nusikaltimų subjektu pripažįstamas asmuo tik nuo 16 metų, Danijos BK numato, kad nusikaltimo subjektu pripažįstamas asmuo tik nuo 18 metų amžiaus, o tai reiškia, kad asmuo padaręs veiką iki 18 metų amžiaus pagal Danijos BK neatsako arba jam taikomos kitokio poveikio priemonės. Norvegijoje asmuo už tokių nusikaltimų padarymą baudžiamojon atsakomybėn bus traukiamas tik tuomet, jeigu nusikaltimo padarymo metu jam bus suėję 15 metų.

Tačiau įdomu tai, kad kai kurių valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, nustatant baudžiamąją atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą su asmeniu, nesulaukusių 18 metų, atsižvelgiama į tai, ar tokio asmens lytinių santykių partneris yra sulaukęs tam tikro amžiaus (pvz., Vokietijoje jis turi būti ne jaunesnis kaip 18 arba 19 metų, o tam tikrais atvejais - ir 21 metų), taip pat į tai kokia forma yra tenkinama lytinė aistra, pavyzdžiui, pagal kai kurių užsienio valstybių BK yra baudžiamas pilnametis asmuo, kuris su nepilnamečiu tenkina lytinę aistrą analiniu būdu. Kitose užsienio valstybėse (pvz., Danijoje, Austrijoje) baudžiamas tik toks pilnametis asmuo, kuris lytiškai santykiauja ar atlieka kitus seksualinius veiksmus su asmeniu, jaunesniu nei 16 metų ir, be to, pasinaudodamas nukentėjusiojo negalėjimu apsispręsti dėl savo seksualinio elgesio. Šiuo atžvilgiu atskirai paminėtos Anglijos baudžiamųjų įstatymų nuostatos, nustatančios baudžiamąją atsakomybę už savanoriškus lytinius santykius su asmeniu, nesulaukusių 16 metų, išskyrus tuos atvejus, kai kaltininkas nėra vyresnis nei 24 metų, jis nėra baustas už seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir sąžiningai klydo dėl nukentėjusiojo amžiaus.⁶⁵

Svarbu pažymėti ir tai, kad LR BK nustato tik minimalų amžių asmens, kuris gali būti subjektu, tačiau maksimalaus nenustato.

Kita būtina sąlyga nusikaltimo subjekto baudžiamajai atsakomybei atsirasti yra pakaltinamumas t.y. asmens gebėjimas suprasti ir valdyti savo veiksmus. Nepakaltinamumas – tokia psichinė asmens būseną, kuri uždraustos veikos darymo metu dėl psichikos sutrikimo neleidžia asmeniui suvokti tokios veikos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Nepakaltinamas asmuo, padaręs baudžiamajame įstatyme uždraustą veiką, netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nebaudžiamas, nes nesuvokdamas savo veiksmų esmės ar negalėdamas jų valdyti jis negali suvokti ir jam skiriamos bausmės arba baudžiamojo poveikio priemonės esmės⁶⁶.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra skiriami du pakaltinamumo kriterijai – medicininis ir juridinis. Medicininį kriterijų sudaro bent vienas iš psichinės veiklos susirgimų: chroniška psichinė liga (išgydomas ar neišgydomas ilgalaikis progresuojantis psichinis susirgimas), laikinas psichinės

⁶⁵ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 16-17.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 114.

veiklos sutrikimas (tai tam tikrą laiką trunkantis psichinis susirgimas, kuris pasibaigia ligonio pagijimu), silpnaprotystė (protinio išsivystymo nepakankamumas, kuris trukdo teisingai suvokti tikrovę ir vertinti savo poelgius), kitokia patloginė būseną - tai psichikos sutrikimai, kuriuos sukelia kiti susirgimai (infekcinės ligos, apakimas, apkurtimas ir t.t.).⁶⁷

Pažymėtina, kad medicininis nepakaltinamumo kriterijus yra sudarytas tik iš įvairių psichikos sutrikimų, kuriuos sukelia ligos, o ne asmens savybės bruožai. Be to, medicininis kriterijus tėra prielaida pripažinti asmenį nepakaltinamu, nes ne kiekvienu atveju psichinis susirgimas sukelia tokią būseną, dėl kurios asmuo negali suprasti savo veiksmų arba jų valdyti.

Juridinis nepakaltinamumo kriterijus susideda iš dviejų elementų - sugebėjimo suprasti savo veiksmų esmę ir sugebėjimo valdyti savo veiksmus. Negalėjimas suprasti savo veiksmų arba jų pasekmių pavojingumo arba priežastinio ryšio tarp elgesio ir pasekmių vadinamas intelektualiu, o negalėjimas jų valdyti, net ir suvokiant pavojingumą - valiniu juridinio kriterijaus požymiu.⁶⁸

Taigi norint pripažinti asmenį nepakaltinamu turi būti bent vienas medicininio ir bent vienas juridinio kriterijaus elementas.

Ribotas pakaltinamumas yra tokia asmens būseną, kuri nusikalstamos veikos darymo metu neleido asmeniui visapusiškai suprasti savo veiksmų pobūdžio ar juos valdyti dėl psichikos nukrypimų, kurie nebuvo pakankamas pagrindas asmenį pripažinti nepakaltinamu.

Išanalizavus visus subjekto požymius ir atsižvelgiant į Aukščiausiojo teismo nutarimą „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“, kur jis pateikia išaiškinimą, kad „Už nusikaltimų, numatytų BK 149 ir 150 straipsniuose, padarymą atsako ir vyras, ir moteris, kuriems suėjo 14 metų. Tai gali būti ir asmuo, kuris su nukentėjusiuoju yra turėjęs lytinių santykių arba kurį su nukentėjusiuoju sieja draugystės, giminystės (pavyzdžiui, tėvas, dukra, brolis) ar net santuokiniai (vyras, žmona) ryšiai.“⁶⁹ galime suformuluoti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų subjekto sąvoką. Taigi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektas – tai fizinis, iki išžaginimo ar seksualinio prievartavimo padarymo sulaukęs keturiolikos metų amžiaus, sugebantis suprasti ir valdyti savo veiksmus, asmuo.

Pažymėtina, kad iki 2003 metų, iki įsigaliojant naujam BK, už tokio nusikaltimo kaip išžaginimas padarymą atsakydavo tik vyras, nes nuo išžaginimo nukentėjusiąją galėjo būti tik moteris. Kadangi nukentėjusioji tik moteris, o išžaginimas galimas tik tarp skirtingų lyčių asmenų,

⁶⁷ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 189-190.

⁶⁸ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 190.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

todėl iki 2003 metų išžaginimo, kaip nusikaltimo, subjektu galėjo būti tik vyras t.y. vyras, kuris iki išžaginimo padarymo buvo sulaukęs 14 metų amžiaus ir sugebėjo suprasti ir valdyti savo veiksmus.

Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, tokiose valstybėse, kaip Rusija, Latvija, Albanija, Rumunija, kuriose vis dar yra numatyta, kad nukentėjusiąją nuo išžaginimo gali būti tik moteris, nusikaltimo subjektu gali būti tik vyras. Taip yra ir Didžiojoje Britanijoje. Pripažįstama, kad tik vyras gali padaryti išžaginimą, moteris išžaginimo padaryti negali⁷⁰, tačiau pažymėtina ir tai, kad pagal Anglijos lytinių nusikaltimų aktą, nukentėjusieji gali būti abiejų lyčių asmenys, o tai reiškia, kad išžaginimas Anglijoje panašus į Lietuvoje anksčiau reglamentuotą išžaginimą, kuris apimdavo tiek lytinį santykiavimą, tiek ir lytinės aistros tenkinimą oraliniu ar analiniu būdais.

Tose valstybėse kaip ir dabar Lietuvoje, kurios numato, kad nukentėjusiuoju gali būti ne tik moteris, bet ir vyras, nusikaltimo subjektu pripažįstami abiejų lyčių asmenys.

Už seksualinio prievartavimo padarymą iki 2003 metų asmuo neatsakydavo, nes tokio nusikaltimo kaip seksualinis prievartavimas BK nebuvo, bet atsakydavo pagal kitus BK straipsnius, reglamentavusius išžaginimą ir vyro lytinį santykiavimą su vyru. Kitose valstybėse, kurios gerokai anksčiau įtraukė seksualinės prievartos veiksmus į savo įstatymus, nei Lietuva, nusikaltimo subjektu buvo ir yra pripažįstami abiejų lyčių asmenys.

Svarbu ir tai, kad jeigu kaltininkas pasinaudoja gyvūnais ar kitais asmenimis, kurie negali būti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektais, tai tokie asmenys ar gyvūnai yra laikomi nusikaltimo padarymo įrankiais, vykdytoju šiuo atveju būtų pats asmuo, kuris pasinaudojo šiais minėtais asmenimis ar gyvūnais. Pavyzdžiui, kaltininkui yra keturiolika metų, o jo tariamiems bendrininkams yra po trylika. Tokiu atveju bendrininkavimo išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju nebus. Nusikaltimo subjektu bus laikomas, keturiolikos metų sulaukęs asmuo, nes jis vienintelis atitinka baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus minimumą. Todėl svarbu nepamiršti, kad nusikaltimo subjekto požymius turi turėti ne tik nusikaltimo vykdytojas, bet ir bendrininkai: organizatorius, kurstytojas, padėjėjas⁷¹.

Dar vienas dalykas, kuris negali būti neaptariamas, kai kalbame apie išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektą yra tai, kad iki 2006 metų tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo subjektu galėjo būti tik vyras ir moteris sulaukę 14 metų amžiaus, tačiau 2006 metais, tiek 149 straipsnis, tiek ir 150 straipsnis buvo papildyti 6 dalimi, kurioje buvo numatyta, kad tiek už nepilnamečio, tiek mažamečio asmens išžaginimą, tiek ir už nepilnamečio, tiek mažamečio seksualinį prievartavimą atsako ir juridinis asmuo. Juridinis asmuo pagal BK atsako už fizinio

⁷⁰ Elliot C. Quinn F. Criminal law. Fifth edition. Great Britain, 2004, p. 128.

⁷¹ Apanavičius M., Pavilionis V. Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atribojimas. Vilnius, 1983, p. 112.

asmens padarytą nusikalstamą veiką, jeigu asmuo veiką juridinio asmens naudai ar interesais padarė veikdamas individualiai ar juridinio asmens vardu ir turėjo BK 20 str. 2 dalyje nustatytas teises ar dirbo tame juridiniame asmenyje ar buvo įgaliotu atstovu ir šią veiką padarė dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės. Tačiau už paprastą išžaginimą ir seksualinį prievartavimą ar išžaginimą ar seksualinį prievartavimą atliktą bendrininkų grupės juridinis asmuo neatsako. Svarbu ir tai, kad kai juridinis asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už šiuos nusikaltimus, tai nepašalina fizinio asmens, atlikusio, kursčiusio ar padėjusio padaryti nepilnamečio ar mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, baudžiamosios atsakomybės.

Taigi nuo 2006 metų galiojanti baudžiamojo įstatymo redakcija praplėtė asmenų, galinčių būti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektais ratą, įtraukė juridinį asmenį, kuriam gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už tokių veikų atlikimą.

Tačiau kalbant apie asmenų, galinčių būti išžaginimo subjektais, ratą įdomu pažymėti tai, kad tam tikrų valstybių teisė kartais susiaurindavo šį ratą, nustatydamas tam tikrus apribojimus, kaip pavyzdžiui „šeimyniniai išžaginimai (marital rape)“, kas reiškia, kad vyras negali išžaginti savo žmonos. Ši teorija buvo taikoma Niujorke, Niudžersyje, Oregone. Tačiau artėjant šiandienų laikų situacija keičiasi ir jau nustatomos tam tikros išimties⁷², nors tarkim Kalifornijos BK 261 straipsnis yra skirtas išžaginimui kai nusikaltimo subjektas nėra nukentėjusiojo sutuoktinis, o 262 straipsnis skirtas išžaginimui, kai jo subjektas yra nukentėjusiojo asmens sutuoktinis.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojamų nusikaltimų subjektas, pagal galiojantį BK sutampa. Šių dviejų nusikalstamų veikų subjektais gali būti asmenys nuo 14 metų ir juridiniai asmenys. Tačiau kai kurių užsienio autorių nuomone galima dar ir kitokia šių nusikaltimų subjektų klasifikacija t.y. nusikaltėliai žaginę ar prievartavę vaikus. Jie gali būti suskirstyti į tokius, kurie jaučia tam tikrą potraukį būtent vaikams arba kai jie veiką padaro priklausomai nuo situacijos t.y. kai nusikaltėliui nesvarbu ar nukentėjusysis bus vaikas ar suaugęs, tačiau tuo metu, kai jis sumano atlikti veiką pasitaiko vaikas, o ne suaugęs asmuo. Kaip atskiras subjektų padariusių šiuos nusikaltimus vaikams grupės pogrupis gali būti išskiriami nusikaltėliai žaginę ar kitaip tenkinę lytinę aistrą su paaugliais. Kita klasifikacijos grupė būtų nusikaltėliai žaginę ar prievartavę suaugusius žmones, kurie taip pat gali būti skirstomi pagal potraukį ar situaciją.

Dar vienas svarbus dalykas, kurio negalima pamiršti kalbant apie šių dviejų lytinių nusikaltimų subjektą yra tai, kad nusikaltimo subjektas yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo asmens skundas, jo teisėto atstovo pareiškimas ar prokuroro reikalavimas. Tačiau nukentėjusiojo asmens skundas, jo teisėto atstovo

⁷² Samaha J. Criminal law. Second edition. USA, 1987, p. 246-247.

pareiškimas ar prokuroro reikalavimas yra būtinas norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, tik kai yra padarytas paprastas išžaginimas ar seksualinis prievartavimas. Už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą su bent vienu kvalifikuojančiu požymiu asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nesant nukentėjusiojo asmens skundo, jo teisėto atstovo pareiškimo ar prokuroro reikalavimo.

Tiek išžaginimas, tiek seksualinis prievartavimas be savo kvalifikuojančių požymių yra privataus kaltinimo dalykas. Privatus kaltintojas, pagal LR BPK 34 straipsnį yra suprantamas kaip „nukentėjusysis arba jo atstovas, palaikantys kaltinimą LR BPK numatytose privataus kaltinimo bylose“⁷³. Tais atvejais kai nukentėjusysis dėl savo fizinių ar psichinių trūkumų ar nepilnametystės negali pateikti skundo, vietoj jo pareiškimą gali pateikti jo teisėtas atstovas, o tada kai nėra ir atstovo ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu.

Svarbu dar ir tai, kad kai yra gautas skundas ar pareiškimas ir pagal juos pradėtas ikiteisminis tyrimas, susitaikymas tampa negalimas ir skundo/pareiškimo atsiimti nei nukentėjusysis, nei jo teisėtas atstovas nebegali.

Taigi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektas yra pakaltinamas, 14 metų sulaukęs asmuo, bei juridinis asmuo. Daugelyje užsienio valstybių šių nusikaltimų subjektas yra toks, pats kaip ir Lietuvoje, tačiau yra valstybių numatančių tam tikras išimtis.

⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4970.

3.2. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikaltimo pusė – tai subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma.⁷⁴

Prie subjektyviają nusikaltimo pusę sudarančių požymių priskiriami kaltė, nusikaltimo padarymo motyvas ir tikslas. Kiekvieno šio požymio baudžiamoji teisinė reikšmė yra skirtinga, tačiau tik jų visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su pavojinga veika ir pasekmėmis, atspindi asmens viduje vykstančius psichinius procesus darant pavojingą veiką. Atsižvelgiant į nusikaltimo sudėties požymių klasifikaciją, pagrindinis subjektyviosios pusės požymis yra kaltė. Antra vertus, kaltė neatskleidžia tų vidinių veiksnių, kurie skatina pavojingos veikos padarymą, bei neparodo to rezultato, kurio siekiama darant pavojingą veiką. Šiuos aspektus atskleidžia papildomi subjektyviosios pusės požymiai – nusikaltimo padarymo motyvas ir tikslas.⁷⁵

Šiuolaikinėje teisinėje sistemoje yra įtvirtinamas kaltės principas, kurio esmė yra, kad tik kaltam asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė ir ta atsakomybė atsiranda tuomet, kai asmuo padaro nusikalstamą veiką viena iš baudžiamajame įstatyme numatytų kaltės formų. Tai suponuoja mintį, kad tik suvoktas ir sąmoningas (tyčinis) arba neatsargus baudžiamąjį įstatymo pažeidimas gali būti baudžiamosios atsakomybės pagrindas.

Tačiau kurį laiką įvairiose valstybėse vyravo objektyvaus pakaltinimo principas, kur į subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius nebuvo kreipiamas dėmesys. Kaltininko psichinis santykis su padaryta veika ir jos pasekmėmis neturėjo jokios teisinės reikšmės. Kaltė buvo suprantama kaip žalos (nusikaltimo) padarymo faktas, o kaltės laipsnį nulemdavo žalos dydis⁷⁶.

Kadangi viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo tikslų yra nusikaltusio asmens pataisymas, resocializacija, tai asmuo, kuriam potencialiai gresia valstybės prievartos taikymas, turi būti kaltas veikos padarymu, nes priešingu atveju, bausmės paskirtis prarastų prasmę, nes nekaltas asmens nėra reikalo nei pagrindo bandyti pataisyti. Jeigu asmens elgesys nėra toleruotinas, prieštarauja moralės normoms ar kitų teisės šakų, pavyzdžiui, konstitucinės, administracinės ar civilinės teisės, tačiau neprieštarauja baudžiamajame įstatyme nustatytoms elgesio taisyklėms, asmuo laikomas nekaltu. Iš to išplaukia dar vienas svarbus teisės principas, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas nėra įrodytas BK nustatyta tvarka ir nepripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.

⁷⁴ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200.

⁷⁵ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200.

⁷⁶ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 202.

Taigi kaltė - tai psichinis asmens santykis su daroma pavojinga veika ir pasekmėmis. LR BK numato dvi kaltės formas - tyčią ir neatsargumą. Tyčia yra veikos neteisėtumo suvokimas ir sąmoningas noras tą veiką vis dėl to padaryti siekiant draudžiamo rezultato. Tai yra „nusikalstamas sąmoningumas ir nusikalstama valia“.

Užsienio šalyse, pavyzdžiui, Šveicarijos BK 18-2 straipsnis sako, kad „nusikaltimą tyčia padaro tas, kuris suvokia, ką daro, ir to nori“. Panašiai nustato ir Portugalijos BK 14-1 straipsnis: „Tyčia veikia tas, kuris suvokia, kad veika yra nusikalstama, ir veikia norėdamas ją padaryti.“⁷⁷ Kalbant apie Lietuvos baudžiamąją teisę tyčia laikomas pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio suvokimas ir norėjimas taip veikti arba numatymas, kad dėl tokio veikimo ar neveikimo gali atsirasti padariniai ir jų norėjimas, arba padarinių nenorėjimas, bet sąmoningas leidimas jiems atsirasti. Visos nusikalstamos veikos yra laikomos tyčinėmis, jeigu nėra Specialiosios dalies straipsnyje atskirai numatytos atsakomybės už neatsargiai padarytą nusikalstamą veiką. Tą sako ir Vokietijos BK 15 straipsnis „baudžiama tik už tyčinę veiką, jeigu įstatymas tiesiogiai nenumato atsakomybės už veiką padarytą, dėl neatsargumo“. Šveicarijos BK 18 str. nustato, kad „jeigu nėra priešingos ir įstatyme tiesiogiai išreikštos dispozicijos, baudžiamas tik tas asmuo, kuris nusikaltimą padaro tyčia“. Analogiškos normos yra Austrijoje (BK 4 ir 7 st.), Portugalijoje (BK 13 str.), Švedijoje (BK 1 d. 1 sk. 2 str.). Izraelio BK 15 str. nustato, kad „niekas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už veikimą ar neveikimą, atsiradusį nepriklausomai nuo valios ar netyčia, išskyrus nusikalstamo nerūpestingumo atvejus“. O Lotynų Amerikos BK 24 str. sako, kad „niekas negali būti nubaustas, jeigu neveikė tyčia, išskyrus įstatymo tiesiogiai numatytus kaltės atvejus“.⁷⁸

Kadangi LR BK straipsniai reglamentuojantys išžaginimą ir seksualinį prievartavimą atskirai nenumato, kad šie du nusikaltimai gali būti padaromi dėl neatsargumo, todėl neatsargumas kaip kaltės forma šiame darbe nenagrinėjamas. Pažymėtina tik tas, kas jau buvo ir anksčiau minėta šiame darbe, kad Rusijos BK numato kvalifikuojantį požymį t.y. išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, kai dėl neatsargumo, sukeliama nukentėjusiosios mirtis arba sunkus sveikatos sutrikdymas. Tačiau tai nereiškia, kad pats išžaginimas ar seksualinis prievartavimas gali būti padaromi dėl neatsargumo, o tai tik reiškia, kad jeigu asmuo žaginęs ar prievartavęs moterį elgėsi neatsargiai ir dėl to moteris žuvo ar buvo sunkiai sutrikdyta jos sveikata, tuomet toks kaltininkas atsako pagal šią kodekso dalį.

Taip pat ir Vokietijos BK visiškai atskiras straipsnis numato atvejį kai dėl neatsargumo sukeliama asmens mirtis, kuris buvo žaginamas ar prievartaujamas.

⁷⁷ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 241-242.

⁷⁸ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 241.

Reikia paminėti, kad „padarant nusikalstamas veikas, kurių sudėtys yra formalios, tyčia gali būti tik tiesioginė“⁷⁹. O kaip jau minėta anksčiau šiame darbe tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėtys gali būti tik formalios, kas reiškia, kad šie du nusikaltimai gali būti padaromi tik tiesiogine tyčia.

LR BK 15 str. 2 d. 1 p. numato tiesioginės tyčios sąvoką, esant formaliai nusikaltimo sudėčiai, o būtent nusikalstama veika yra padaryta tiesiogine tyčia, jeigu ją darant asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtys yra formalios, todėl pasekmės ir priežastinis ryšys tarp veikos ir pasekmių yra už nusikaltimo sudėties ribų. Tačiau Rusijoje ir Vokietijoje tie atvejai, kai yra numatyta nukentėjusiojo mirtis, pasekmės negali būti už nusikaltimo sudėties ribų. Tais atvejais pasekmės yra labai svarbios nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir tuomet šių nusikaltimų sudėtys iš formalių jau tampa materialiomis.

Taigi tiesioginė tyčia išžaginimo atveju pasireiškia tuo, kad kaltininkas suvokia, kad santykiauja prieš kito asmens valią, nes jo valiai palaužti jis panaudoja fizinį smurtą arba grasinimus ar kitaip atima galimybę priešintis ar pasinaudoja bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle ir nori taip santykiauti. Kaltininkas supranta, kad jo daromi veiksmai yra neteisėti, nepageidautini nukentėjusiajam. Toks asmens susivokimas sudaro intelektualųjį tyčios elementą. Valinis tiesioginės tyčios elementas formaliose sudėtyse parodo asmens siekimą, norėjimą daryti nusikalstamą veiką. Išžaginimo atveju kaltininkas numatydamas savo veiksmų pavojingumą jais siekia lytiškai pasitenkinti.

Seksualinio prievartavimo atveju kaltininkas taip pat suvokia, kad tenkina lytinę aistrą prieš kito asmens valią, nes jo valiai palaužti taip pat, kaip ir išžaginime, panaudoja tuos pačius veiksmus ir nori taip tenkinti lytinę aistrą su nukentėjusiuoju. Kaltininkas ir seksualinio prievartavimo atveju numato savo veiksmų pavojingumą, tačiau vis tiek siekia pasitenkinti.

Taigi tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo atveju kaltininkas siekia daryti nusikalstamą veiką, o tie atvejai kai kaltininkas nesuvokia bent vieno išžaginimo ar seksualinio prievartavimo pagrindinės sudėties požymio, veika negali būti kvalifikuojama pagal LR BK straipsnius numatančius išžaginimą ir seksualinį prievartavimą.

Svarbu yra tai, kad „tyčios suvokimas reiškia veikos aplinkybių ir jų reikšmės suvokimą. Veikos sudėties tyčiai nebūtina, kad kaltininkas jam žinomas įvykio aplinkybes tiksliai teisiškai susietų su įstatymu, kitaip tik teisininkai galėtų elgtis tyčia“.⁸⁰

⁷⁹ Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 355.

⁸⁰ Wessels, J., Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 90.

Šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pateikęs išaiškinimą savo nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo atveju“, kad „tais atvejais, kai išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padaryti bendrininkų grupės ir nukentėjusysis nesipriešina visų ar atskirų bendrininkų veiksams, kaltininko tyčia yra tai, kad jis suvokia, jog lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju prieš jo valią su kitais asmenimis bendrininkų grupėje, ir kad patį kelių bendrininkų buvimą nukentėjusysis suvokia kaip psichinį smurtą ir tai palaužia jo valią priešintis arba kad kiti bendrininkai prieš tai siekdami lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą ir nors jis nesipriešina kaltininkui ir šis lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą nenaudodamas nei smurto, nei grasinimų, nei kitų panašių veiksų, jis lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą prieš nukentėjusiojo valią ir to nori.

Išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Jei kaltininkas darydamas išžaginimą ar seksualinį prievartavimą nesuvokė bendrininkų grupės, nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės požymio, šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Tačiau jei asmuo nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių), kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnio 3 ar 4 dalį ar 150 straipsnio 3 ar 4 dalį.⁸¹

Šiuo atveju reiktų paminėti Panevėžio miesto apylinkės teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1-220-17/200, kurioje „L. L, D. P. ir N. V. buvo kaltinami pagal 1961 m. BK 118 straipsnio 3 dalį dėl grupinio nepilnametės K. Z. išžaginimo. Panevėžio miesto apylinkės teismas 2003 m. birželio 25 d. nuosprendžiu nuteisė visus tris asmenis pagal 2000 m. BK 149 straipsnio 2 dalį dėl išžaginimo, padaryto bendrininkų grupėje, tačiau iš kaltinimo pašalino jiems inkriminuotą nepilnametės išžaginimo požymį. Teismas savo sprendimą argumentavo tuo, kad byloje nėra įrodymų, jog kaltinamieji žinojo ir suprato, kad K. B. yra nepilnametė. Iki pilnametystės jai buvo likę tik keli mėnesiai. Iš bylos medžiagos matyti, kad kaltinamieji nukentėjusiosios iki įvykio nepažinojo, pamatė ją važiuodami automobiliu ir pasiūlė pavežti iki namų.“⁸²

Tačiau galima teigti, kad tokia tiek Lietuvos Aukščiausiojo teismo pozicija, tiek ir minėtoje byloje Panevėžio miesto apylinkės teismo nutartis yra prieštaraujanti, nes jeigu yra numatyta, kad tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas yra tik tyčiniai nusikaltimai, kas reiškia, kad dėl

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004-12-30 Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-12].

neatsargumo jie negali būti padaromi, tai tyčia turi apimti ne tik pagrindinę nusikaltimo sudėtį, bet ir kvalifikuojančius požymius. Kas reiškia, kad arba turi būti pripažįstama ir neatsargi kaltės forma šių nusikaltimų atžvilgiu, arba atsisakyta tokio Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimo, kaip kad turėjo ir galėjo numatyti asmens amžių, tačiau nenumatė. Kadangi ši problema yra aktuali kai kalbame tik apie kvalifikuojančius šiuos nusikaltimus požymius, todėl daugiau šioje temoje ši problema neanalizuojama ir paliekama šio darbo temai skirtai grynai išžagavimo ir seksualinio prievartavimo kvalifikuojantiems požymiams išsiaiškinti.

Kitas analizuojamų nusikaltimų subjektyviosios pusės požymis yra motyvas, kuris atskleidžia kaltininko suvoktas vidines paskatas, kurios nulemia pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką.

Motyvas yra pagrindinis individo elgesį apibūdinantis veiksnys, suprantamas kaip asmenį supančios realybės atspindys, skatinantis jo veiką ir orientuojantis jį patenkinti konkrečius poreikius. Nusikalstamo elgesio motyvas apskritai apibūdinamas kaip dėl socialinės aplinkos ir asmens gyvenimo patirties susiformavusi paskata, kuri yra vidinė, tiesioginė nusikalstamo elgesio priežastis ir išreiškia asmeninį požiūrį į tai, į ką yra orientuota nusikalstama veika. Kitaip tariant, nusikalstamos veikos padarymo motyvas – suvoktos vidinės paskatos, kurios nulemia asmens pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką.⁸³

Motyvai atsako į klausimą „kodėl?“. Jais būna – savanaudiškos paskatos, noras atkeršyti, sužlugdyti ar pažeminti kitą asmenį ir kiti panašūs atvejai, tačiau jeigu išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padaromi, pavyzdžiui, dėl chuliganiškų paskatų, tuomet turime gana svarstytiną ar net ginčytiną klausimą. Vieni autoriai mano, kad dėl chuliganiškų paskatų išžaginimas ar seksualinis prievartavimas negalimas, tačiau ar toks atvejis, kaip pavyzdžiui, viešojoje vietoje (pvz. diskotekoje) kaltininkas priverčia nukentėjusįjį asmenį atlikti oralinį lytinį aktą neturėtų būti pripažįstamas kaip atliktas ir dėl chuliganiškų paskatų. Šio darbo autorės nuomone, tokie kaltininko veiksmai turėtų būti pripažįstami kaip atlikti dėl chuliganiškų paskatų, nes kaltininkas darydamas tokią veiką ją padaro dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimo, toks kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos.

Nusikalstamos veikos padarymo tikslas – tai asmens siekiai, susiję su nusikalstamos veikos padarymu, priežastys, dėl ko jis nusprendė padaryti nusikalstamą veiką⁸⁴. Tikslas visada atsako į klausimą „ko siekiama?“. Dažniausiai tikslas kalbant apie išžaginimą ir seksualinį prievartavimą yra lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą prieš kito žmogaus valią, kitaip sakant, lytiškai

⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 306.

⁸⁴ Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 414.

pasitenkinti. Tačiau ar visada tikslas „lytiškai pasitenkinti“, norint bausti asmenį už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą yra būtinas ir ką daryti tais atvejais, kai seksualinės prievartos veiksmai atliekami ne siekiant patenkinti lytinę aistrą, o tarkim siekiant atkeršyti, ar pažeminti asmenį ir panašiai? Visų pirma, sprendžiant šį klausimą reiktų pradėti nuo to, kad seksualinio pasitenkinimo siekimas nėra būtinas išžaginimo ir seksualinio prievartavimo požymis. Tačiau, kai yra atliekami seksualinio prievartavimo veiksmai, pavyzdžiui, kitokio fizinio sąlyčio būdu su nukentėjusiaja, kai tai daroma iš chuliganiškų paskatų, keršto ir panašiai, t.y. nesiekiant patenkinti lytinės aistros, lytinis prievartavimas bus taip pat laikomas įvykdytu nusikaltimu, nes vien tik tikslo nebuvimas nepašalina baudžiamosios atsakomybės už šiuos nusikaltimus. Antra, svarbu yra žiūrėti į objektyviąją pusę t.y. jeigu tie fizinio sąlyčio veiksmai buvo atlikti prieš tai prieš nukentėjusiąją panaudojus fizinį smurtą, grasinimus, kitaip atėmus galimybę priešintis ar pasinaudojus bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle, nors ir nesiekiant patenkinti lytinę aistrą, tačiau atlikus veiksmus, kurie laikomi šio nusikaltimo veiksmais, turėtų sudaryto šio nusikaltimo sudėtį. O jeigu kaltininkas nenaudoja nei smurto, nei grasinimų, nei kitų seksualiniam prievartavime numatytų objektyvių veiksmų, reiškia, kad ir kokie seksualiniai veiksmai atlikti, reiškė jie buvo atlikti kitam asmeniui sutinkant, todėl nusikaltimo nėra. Trečia, galima teigti, kad net ir iš pradžių nesiekiantis patenkinti lytinės aistros asmuo, o tik siekiantis asmenį pažeminti, tik pradėjęs atlikti tokius veiksmus pradeda tenkinti lytinę aistrą ir tuomet visai nesvarbu ar jis to siekė. Be to ir LR BK 149 str. pasakyta, „kad tas kas lytiškai santykiavo“, arba 150 str. „tas, kas tenkino lytinę aistrą“, o nes tas kas siekė pasitenkinti. Ir ketvirta, jeigu kaltininkas siekdamas pažeminti, atkeršyti ar dėl kitų motyvų atlieka tokius veiksmus, reiškia jis jau turi norą asmenį taip pažeminti ar atkeršyti, ir tai savaime turėtų reikšti, kad jis nori tenkinti lytinę aistrą, nes kitu atveju jis galėtų pasirinkti kitokius keršto ar žeminimo veiksmus. Vien jau sumanymas atlikti seksualinius veiksmus turėtų būti savaime laikomi kaip jo tikslas pasitenkinti.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas padaromi tik tiesiogine tyčia. Nors tam tikrais atvejais iškyla klausimas ar nereikėtų pripažinti ir neatsargią kaltės formą šių nusikaltimų atžvilgiu. Tikslai ir motyvai tiek išžaginimo, tiek ir seksualinio prievartavimo sutampa.

4. Išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Nusikaltimą kvalifikuojančiais požymiais laikomi tokie nusikalstamos veikos požymiai, kurie didina veikos pavojingumą. LR BK kvalifikuotos nusikaltimų sudėtys paprastai konstruojamos Specialiosios dalies straipsnių antrosiose, trečiosios ir t.t. dalyse.⁸⁵ Ne išimtis yra ir išžaginimą ir seksualinis prievartavimą reglamentuojantys BK 149 ir 150 straipsniai. Pirmosiose straipsnių dalyse yra įtvirtintos pagrindinės sudėtys, o kitose dalyse šias veikas kvalifikuojantys požymiai, tai yra kada už šių nusikaltimų padarymą yra baudžiama griežčiau.

Pirmasis tiek išžaginimą tiek ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantis požymis - bendrininkų grupė. LR BK 25 str. 2 d. numato, kad bendrininkų grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, jei bent du iš jų yra vykdytojai.⁸⁶ Taigi išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padarytas bendrininkų grupės yra tada, kai nusikaltimą padaro du ar daugiau asmenų bendrai veikdami ir bent du iš jų yra vykdytojai. Vykdytoju laikomas asmuo, kuris naudojo fizinį smurtą, grasino ar kitais būdais atėmė galimybę priešintis ir lytiškai santykiavo ar tenkino lytinę aistrą su nukentėjusiuoju, taip pat ir tas, kuris atliko veiksmus pasipriešinimui palaužti, tačiau lytiškai su nukentėjusiuoju nesantykiavo ir netenkino lytinės aistros. Lietuvos Aukščiausiasis teismas savo 2003-12-23 nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003 nurodo, kad „bendravykdytojais laikomi ne tik lytiškai santykiavę ar tenkinę lytinę aistrą prieš žmogaus valią asmenys, bet ir tie asmenys, kurie bendrai veikdami nukentėjusiosios atžvilgiu smurtauja, grasina ar kitaip padeda įgyvendinti nusikalstamą sumanymą, nors po to lytiškai santykiautų ar tenkintų lytinę aistrą iš jų tik vienas“⁸⁷.

Baudžiamojoje byloje Nr. 1S-60/2006 A.K. buvo įtariamas tuo, kad 2005 m. gegužės 29 d. nuo 9 val. iki 14 val., kartu su dviem bendrininkais, nukentėjusiajai J.Z. grasino tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, rankomis ir kojomis sudavė ne mažiau dešimties smūgių į galvą bei kitas kūno vietas, ir taip palaužęs nukentėjusiosios pasipriešinimą, tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu prieš nukentėjusiosios valią, t.y. jis su bendrininkų grupe seksualiai prievartavo J.Z.⁸⁸ Šioje byloje A.K. buvo vienas iš vykdytojų, kadangi tiek ir naudojo smurtą bei grasinimus, tiek ir tenkino lytinę aistrą su

⁸⁵ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 154.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741, 25 str. 2 d.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003-12-23 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁸⁸ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006-06-11 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-60/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

nukentėjusiaja. Tačiau jis būtų pripažįstamas vykdytoju ir tuo atveju jeigu būtų nei smurto, nei grasinimų nenaudojęs, o tik pasinaudojęs jo bendrininko palaužtu nukentėjusiosios pasipriešinimu.

Kadangi Lietuvos Aukščiausiasis teismas sako, kad gali lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą ir tik vienas iš bendravykdytojų, todėl vykdytoju bus laikomas ir toks asmuo, kuris nenaudojo smurto, negrasino, bet pasinaudojo tuo, kad kiti asmenys jau buvo palaužę nukentėjusiojo asmens pasipriešinimą ar pasinaudojo bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle ir lytiškai santykiavo ar tenkino lytinę aistrą su nukentėjusiuoju bei toks asmuo, kuris organizavo, kurstė, padėjo, palaikė tokius asmenis, kurie pagal baudžiamąjį įstatymą yra nepakaltinami (dėl amžiaus, psichinės būklės ir pan.).

Greta vykdytojų darant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą gali būti ir kiti asmenys t.y. organizatoriai, kurstytojai, padėjėjai, tokių asmenų padarytos veikos kvalifikuojamos ne tik pagal BK straipsnius numatančius išžaginimą ar seksualinį prievartavimą padarytą bendrininkų grupės, bet ir pagal LR BK straipsnio atitinkamas dalis numatančias kas yra organizatorius, kurstytojas ar padėjėjas. Lietuvos Aukščiausiasis teismas savo nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“ pateikia išaiškinimą tais atvejais, kai to paties asmens veika atitinka kelias BK 24 straipsnio dalis t.y. „Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja ir kaip organizatorius ar kurstytojas, ir kaip padėjėjas, jo veika kvalifikuojama pagal BK 24 straipsnio 4 ar 5 ir 6 dalį ir BK 149 ar 150 straipsnio atitinkamas dalis.“⁸⁹

Kaip pavyzdį, galime paimti 2006 m. kovo 6 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1-53-170/06, kur „V.K. buvo kaltinamas tuo, kad padėjo tenkinti lytinę aistrą su žmogumi prieš jo valią t.y. nukentėjusiąją K.V. mušė rankomis ir kojomis į įvairias kūno vietas, po ko jis nustūmė nukentėjusiąją K.V. ant lovos, laikė ją už rankų, tokiu būdu atimdamas nukentėjusiais galimybę priešintis, nurodė D.K., kad jis gali daryti su ja ką nori, po ko D.K. įkišo pirštus į nukentėjusios analinę angą siekdamas patenkinti lytinę aistrą ir padarius nusikalstamą veiką numatytą LR BK 24 str. 6 d. ir 150 str. 2 d.“⁹⁰. Šioje byloje V.K. buvo bendrininkas, padėjęs jėga palaužti nukentėjusiosios K.V. valią.

Tačiau jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja kaip organizatorius, kurstytojas ar (ir) padėjėjas ir kartu kaip vykdytojas, kvalifikuojant jo veiką BK 24 straipsnis nenurodomas, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti įvardyti visi jo veiksmai ir vaidmenys.⁹¹

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21]

⁹⁰ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2006-03-06 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-53-170/06.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Už išžaginimą padarytą bendrininkų grupės baudžiama laisvės atėmimo bausme iki dešimties metų. Už seksualinio prievartavimo veiksmus, kuriuos atliko bendrininkų grupė baudžiama laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

Svarbu pažymėti tai, kad sąlygų išžaginimui ar seksualiniam prievartavimui atlikti sudarymas (pvz. saugant nusikaltimo vietą), kliūčių pašalinimas grupiškumo požymio nesudaro ir asmuo atsakys tik už padėjimą padaryti paprastą išžaginimą. Toks sąlygų sudarymas, kliūčių pašalinimas dar vadinamas intelektualiniu padėjimu.

Kalbant apie užsienio valstybėse numatytą grupiškumo požymį, pažymėtina, kad tiek Rusija, Baltarusija, Estija, Latvija, Lenkija ir nemažai kitų valstybių taip pat numato, kad už grupės asmenų atliktus šiuos nusikaltimus baudžiama griežčiau, tačiau pavyzdžiui tokios valstybės kaip Švedija, Suomija, Danija, Norvegija, Prancūzija ir kitos tokio požymio nenumato. Tačiau įdomu pažymėti dar ir tai, kad pavyzdžiui, Ispanijos BK grupiškumą pripažįsta tik tuomet, kai nusikaltimą įvykdo 3 ar daugiau asmenų.

Antrasis, išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, kvalifikuojantis požymis yra nukentėjusiojo asmens nepilnametystė. Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas atliktas nepilnamečiui yra tais atvejais, kai nukentėjusiajam asmeniui nėra suėję 18 metų, bet yra suėję 14 metų.

Kai išžaginamas nepilnametis asmuo, kaltininkas baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo trejų iki dešimties metų, o kai su nepilnamečiu tenkinama lytinė aistra analiniu, oraliniu ar kitokiu fizinio sąlyčio būdu, kaltininkas baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo dvejų iki dešimties metų.

Kalbant apie šiuos nusikaltimus atliktus su nepilnamečiais asmenimis, būtų galima paminėti Vilniaus apygardos teismo nagrinėtą baudžiamąją bylą Nr. 1 – 207/2008, kur buvo nustatyta, kad „Kaltinamasis A. S. 2006-09-23 apie 19 val. Nemenčinėje prie Nėries upės, automobilyje Nissan Primera, žinodamas, kad E. B., yra nepilnametė, turėdamas tikslą lytiškai su ja santykiuoti, reikalavo nukentėjusios lytiškai santykiuoti, tačiau pastarajai atsisakius, pradėjo smaugti, grasino dujiniu pistoletu „ИЖ-79-8 Cal.8 mm“, kad nužudys ir taip palauždamas nukentėjusios pasipriešinimą, įvedė savo lytinį organą nukentėjusiajai į makštį ir lytiškai santykiavo su pastarąja, taip išžagino nepilnametę E. B.“⁹² Taigi kaltininkas žinodamas, kad nukentėjusioji yra nepilnametė t.y. mergaitė nuo 14 iki 18 metų, ją išžagino. Tačiau toje pačioje byloje kaltininkas buvo kaltinamas ir tuo, kad „jis 2006-12-22 apie 20.30 val. Jankausko ir Sietyno gatvių sankryžoje, Vilniuje, turėdamas tikslą tenkinti savo lytinę aistrą su mažamete G. M., priėjęs iš nugaros prie jos, žinodamas kad ji yra mažametė, pasinaudodamas nukentėjusios bejėgiška būkle dėl mažametystės bei sugriebęs ją už

⁹² Vilniaus apygardos teismo 2008-12-29 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 207/2008. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-10].

plaukų, grasino dujiniu pistoletu „ИЖ-79-8 Cal.8 mm“, kad nužudys ir taip palauždamas nukentėjusiosios pasipriešinimą, nuvedė ją į miško masyvą, esantį prie namo, Vilniuje, kur parklupdė pastarąją ant kelių ir įvedė savo lytinį organą G. M. į burną ir taip seksualiai prievartaudamas tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu prieš mažametės G. M. valią.⁹³ Taigi jis atliko ir seksualinio prievartavimo veiksmus su mergaite jaunesne nei 14 metų amžiaus. O tai yra trečiasis, tiek išžaginimą, tiek ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantis požymis. Šie nusikaltimai atlikti mažamečiui asmeniui yra patys sunkiausi ir už juos baudžiama griežčiausiai t.y. už mažamečio išžaginimą baudžiama laisvės atėmimo bausme nuo penkerių iki penkiolikos metų, o už lytinės aistros tenkinimą su mažamečiu – nuo trejų iki trylikos metų laisvės atėmimo bausme. Mažamečiais asmenimis pripažįstami vaikai iki 14 metų amžiaus.

Minėtoje Vilniaus apygardos teismo nagrinėtoje byloje yra aiškiai pasakyta, kad kaltininkas abiem atvejais žinojo, kad viena iš mergaičių yra nepilnametė, o kita mažametė. Tačiau atisižvelgiant į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas šiuos 2 kvalifikuojančius požymius 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarime nurodė, kad išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už šiuos nusikaltimus, kad jei kaltininkas, darydamas išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, nesuvokė nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės požymio, šis požymis jam negali būti inkriminuojamas, jeigu dėl to nėra jo kaltės. Tačiau, jei asmuo nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis ir asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (neatsargi kaltė), kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 149 ar 150 straipsnio 3 ar 4 dalį. Svarbu pažymėti ir tai, kad kaltininko turėjimą ir galėjimą suvokti asmens amžių, kai jis jo nesuvokia, nors pagal bylos aplinkybes ar nukentėjusiojo fizinius duomenis, ar savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai padaryti, pripažįsta teismas.

Kai kurie autoriai šiuo klausimu nesutinka su tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija, nes tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas pagal LR BK yra tyčiniai nusikaltimai. Taigi šiuo atveju pagal visuotinai pripažintas nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisykles kaltininko tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius požymius. Be to, vadovaujantis BK bendrosios dalies nuostatose įtvirtinta kaltės ir jos formų samprata, vargu ar būtų galima pripažinti, kad esant tyčiniam nusikaltimui kaltininko psichinis santykis su kai kuriais tokio tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kalte. Esant tokiam psichiniam santykiui

⁹³ Vilniaus apygardos teismo 2008-12-29 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 207/2008. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-10].

veika turėtų būti pripažįstama ne tyčine, o neatsargia.⁹⁴ Reiktų pritarti tokiai šių autorių nuomonei ir nesutikti su Lietuvos Aukščiausiojo teismo pateikta pozicija dėl kaltininko turėjimo ir galėjimo nustatyti nukentėjusiojo asmens amžių. Nes atsižvelgiant į tokias aplinkybes kaip, kad įstatymas numato, kad nagrinėjami nusikaltimai yra tik tyčiniai, tai reikštų, kad kaltininko nenustatymas nukentėjusiojo amžiaus dėl neatsargumo prieštarautų BK straipsniui numatančiam šiuos du lytinius nusikaltimus tyčiniaus ir tokie kvalifikuojantys požymiai kaip nepilnametystė ar mažametystė išvis neturėtų būti inkriminuojami, to kaltininko atžvilgiu. Todėl, remiantis aukščiau išdėstytu, galbūt turėtume tam tikrais atvejais tiek išžaginimą, tiek ir seksualinį prievartavimą pripažinti ir padarytais dėl neatsargumo arba galbūt turėtume atsižvelgti į kitų valstybių šio klausimo reguliavimą ir išspręsti šią problemą dar kitaip.

Antai Rusijos BK 131 ir 132 straipsniuose bei Azerbaidžiano BK 149 ir 150 straipsnių dispozicijose, numatančiose išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių požymius, tiesiogiai nurodoma, jog šias dvi sudėtis kvalifikuojantis požymis yra kaltininko žinojimas, kad nukentėjusysis nėra sulaukęs 14 arba 16 metų.⁹⁵ Danijos BK 226 straipsnis numato, kad „jeigu veikos baudžiamumas priklauso nuo asmens, kuris patyrė prievartą, amžiaus, o kaltininkas veikė nežinodamas apie tokį nukentėjusiojo amžių, ir jeigu dėl šios priežasties veika negali būti pripažinta tyčine, tai bausmė, jeigu asmuo veikė dėl nerūpestingumo, turi būti proporcingai sumažinta“⁹⁶. O kai kurių JAV valstijų baudžiamuosiuose įstatymuose tiesiogiai nurodoma, jog kaltininko nesuvokimas nukentėjusiojo asmens amžiaus neturi reikšmės sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už „statutinį“ išžaginimą klausimą. Tačiau ir JAV kai kurių valstijų (pvz., Kalifornijos, Aliaskos) ir Anglijos teismai pripažįsta „protingą“ klaidą dėl nukentėjusiojo asmens amžiaus, jeigu kaltinamasis „protingai“ manė, jog nukentėjusysis yra tam tikro amžiaus.⁹⁷ O pavyzdžiui, Norvegijoje apsirikimas dėl vaiko amžiaus kaltininko neatleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės ir ji nėra švelninama.

Kitas nemažiau problemų keliantis klausimas, kuris jau iš dalies aptartas šiame darbe (tik apie mažamečius, apie nepilnamečius dar neaptartas), kaip turėtų būti vertinami tokie veiksmai kai lytiškai santykiaujama ar kitaip tenkinama lytinę aistrą su nepilnamečiu ar mažamečiu asmeniu (esant tokio asmens sutikimui ir nesant išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių).

⁹⁴ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 14.

⁹⁵ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 14.

⁹⁶ Уголовный кодекс Дании. Санкт-Петербург, 2001, p. 176.

⁹⁷ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 15.

Teismų praktikoje susiformavo pozicija, kad „lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą suvokė daromų su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens (nukentėjusiojo) iniciatyva“.⁹⁸ Tačiau kaip jau anksčiau minėta šiame darbe mažamečio asmens atžvilgiu siūloma nustatyti tam tikrą nukentėjusiojo asmens amžiaus ribą nuo kurios, kaltininkas atlikęs išžaginimą ar seksualinį prievartavimą su tam tikro amžiaus asmeniu, net ir esant to asmens sutikimui būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.

Šiek tiek sudėtingiau yra kai kalbame apie nepilnamečius asmenis t.y. asmenis nuo 14 iki 18 metų amžiaus. „Viena vertus, tam tikrais atvejais tokie veiksmai iš tiesų gali kelti grėsmę ar net pakenkti nepilnamečio asmens psichiniam, dvasiniam ar net fiziniam vystymuisi. Kita vertus, nustačius baudžiamąją atsakomybę apskritai už savanorišką lytinį santykiavimą su asmeniu jau sulaukusių 14 metų, bet dar neturinčių 18 metų, gali būti sudarytos prielaidos atsirasti teisės požiūriu „labai įdomioms“ ar net absurdiškoms situacijoms, kai pavyzdžiui, sutuoktinei nepilnameči tapus nėščiai reikėtų spręsti tokios sutuoktinės vyro atsakomybės už lytinius santykius su savo žmona klausimą. Kiltų neaiškumų ir dėl nepilnamečių veiksmų vertinimo, kai nepilnamečiai abipusiu sutikimu vienas su kitu atliktų lytinį aktą, nes šiuo atveju abu nepilnamečius reikėtų pripažinti nusikaltimo vykdytojais ir kartu nukentėjusiais nuo tokios nusikalstamos veikos.“⁹⁹

Šio darbo autorės nuomone, dėl amžiaus ribos nustatymo klausimas yra būtinas spręsti. Reiktų nustatyti tam tikrą amžiaus ribą, tačiau tik atsižvelgiant į daugelį dalykų, tokių kaip šiandienų vaikų subrendimo lygis toje srityje, nuo kada jie pradeda domėtis tokiais dalykais, teismo praktikos atvejai, bei tam tikromis asmens savybėmis, kuriomis remiantis būtų galima nustatyti ar asmuo tikrai suvokė tokių veiksmų prasmę ir socialinę reikšmę. Tačiau kalbant apie nepilnamečius asmenis amžiaus ribos nustatymas neturėtų būti daromas, nes nuo 14 metų šiandienis daugelio vaikų subrendimas ir pradėjimas domėtis lytiniais santykiais yra pakankamai dažnas dalykas. Vis anksčiau šiandieniai vaikai subręsta, todėl, visų pirma, tai neturėtų būti teisėsaugos reikalas, o daugiau vaiko tėvų ir visos visuomenės požiūris į vaikus ir jų normalų vystymąsi ir brendimą. Pirmiausia reiktų bandyti keisti vaikų požiūrį, pagalbą jų brendimo laikotarpiu, o ne bausti už tai, kad jie sutinka lytiškai santykiauti.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007-06-28 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449/2007. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

⁹⁹ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 15.

Tačiau yra nemažai valstybių, kurios savo baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinę baudžiamąją atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokią lytinės aistros tenkinimą su tam tikro amžiaus asmeniu. Pavyzdžiui, Estijoje baudžiama jeigu lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą su iki 14 metų amžiaus asmeniu, Švedijoje iki 15 metų amžiaus asmeniu, o Rusijoje iki 16 metų. Pažymėtina, kad Švedijos BK taip pat nustato specialią taisyklę, leidžiančią prokurorui nepradėti baudžiamojo persekiojimo, jei kaltininko ir nukentėjusiojo amžiaus skirtumas yra nedidelis.¹⁰⁰ Be to atkreiptinas dėmesys kalbant apie lytinius nusikaltimus padarytus vaikams yra tas, kad daugelio valstybių, tokių kaip Rusija, Estija, Latvija, Prancūzija ir kitos savo baudžiamųjų įstatymų straipsniuose numatančiuose išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, šiuos nusikaltimus padarytus vaikams numato kaip kvalifikuojančius šiuos nusikaltimus požymius, tačiau pavyzdžiui, tokios valstybės kaip Vokietija, Norvegija, Švedija, Danija ir kitos lytinius nusikaltimus su vaiku ar nepilnamečiu išskiria į visiškai atskiras sudėtis, nurodytas atskiruose nuo bendrų seksualinių nusikaltimų straipsniuose.

Kalbant apie išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojančius požymius užsienio valstybėse atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pavyzdžiui, Rusijos Federacijos BK 131 str, 3 d. ir 132 str. 3 d., skirtingai nuo LR BK, numato tiek išžaginimą, tiek ir seksualinį prievartavimą, dėl neatsargumo, sukėlusį nukentėjusiosios mirtį arba sunkų sveikatos sutrikdymą. Žagintojas ar prievartautojas sukėlę nukentėjusiosios mirtį ar sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo baudžiami laisvės atėmimu nuo aštuonių iki penkiolikos metų laisvės atėmimo bausme. Taip pat ir Vokietijos BK 178 straipsnis numato, kad žagintojas ar prievartautojas mažiausiai dėl neatsargumo sukėlę aukos mirtį yra baudžiami laisvės atėmimo bausme iki gyvos galvos arba ne mažiau kaip 10 metų laisvės atėmimo bausme. Tai reiškia, kad šiose valstybėse kalbant apie šiuos nusikaltimus galima rasti ir neatsargią kaltės formą. Tačiau tai nereiškia, kad pats išžaginimas ar seksualinis prievartavimas gali būti padaromi dėl neatsargumo, jie yra tyčiniai nusikaltimai, tačiau nukentėjusiojo mirtis darant šiuos nusikaltimus gali būti sukelta ir dėl kaltininko neatsargumo.

Ne tik Rusija, bet ir Vokietija numato kvalifikuojantį požymį - nukentėjusiojo mirtį. Prancūzijos baudžiamojo kodekso 222-25 straipsnis numato atskirą nusikaltimą - išžaginimą, sukėlusį asmens mirtį. Įstatymas numato laisvės atėmimo iki trisdešimties metų bausmę asmeniui, kuris išžaginimo metu atima gyvybę kitam asmeniui. Taip pat ir Norvegijos BK 192 str. 2 d. numato, kad kai išžaginimo rezultatas yra mirtis arba sunkus žmogaus kūno ar sveikatos sužalojimas baudžiama griežčiau.

¹⁰⁰ Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008. Nr. 66 (1), p. 16.

Latvijos BK 117 straipsnio 7 dalis numato asmens nužudymą susijusį su išžaginiu. Tai reiškia, kad jeigu žmogus miršta darant tokį nusikaltimą kaip išžaginimas, tuomet atsakomybė nustatoma kaltininkui pagal šį straipsnį ir nužudymas apima išžaginimo sudėtį.

Kalbant apie kitus šiuos nusikaltimus kvalifikuojančius požymius įdomu ir tai, kad Švedijos BK numato tik vieną kvalifikuojantį požymį t.y. nusikaltimo sunkumą. Taip pat įdomu, kad tiek Švedija, tiek Suomija numato ir privilegijuotą sudėtį, kai atsižvelgiant į prievartos ar grasinimų pobūdį ir kitas aplinkybes, nusikaltimas gali būti pripažįstamas mažiau sunkiu.

Tačiau Suomijoje lyginant su Švedija ar Lietuva yra numatyta labai daug išžaginimą kvalifikuojančių požymių, kurie gerokai skiriasi nuo numatytų Lietuvoje. Suomijos BK, pavyzdžiui, numato tokius kvalifikuojančius požymius kaip sunkūs kūno sužalojimai, sunki liga, ypač sunkių ar dvasinių kančių sukėlimas, kankinant, žeminant, panaudojant šaunamąjį, pjaunamąjį ar kitoki mirtiną instrumentą. Panašūs į Suomijoje numatytus kvalifikuojančius požymius yra Vokietijoje numatyti, pavyzdžiui, ginklo ar kito pavojingo įrankio demonstravimas, kitaip demonstravimas įrankio, kuris gali būti suprantamas kaip kad bus panaudota jėga ar grasinama ją panaudoti, aukos patalpinimas tokioje vietoje, kurioje būti pavojinga žmogaus sveikatai. Dar sunkesni kvalifikuojantys požymiai yra ginklo ar kito įrankio naudojimas, kitoks blogas psichologiškas elgesys su auka, aukos patalpinimas į tam tikrą vietą, kurioje gresia pavojus žmogaus gyvybei.

Lenkijos BK numato tik du kvalifikuojančius požymius – ypatingas žiaurumas ir grupiškumas. Ypatingumo žiaurumo kodeksas neapibrėžia, tačiau kodekso komentare nurodoma, kad tai yra atvejai, kai išžaginas vaikas, nėščioji, sergantis asmuo, kai žeminama, kankinama, taip pat kai sužalojami lytiniai organai, veidas, kai tyčiojama ar net kai atimami rūbai.

Prancūzijoje kvalifikuojantys požymiai taip pat kitokie nei Lietuvoje. Tai atvejai, kai išžaginiu suluošinama arba sukeliama neįgalumas, kai išžaginas ypatingo pažeidžiamumo asmuo.

O pavyzdžiui, Baltarusijos ir Rusijos BK dar numato ir tokius veikas kvalifikuojančius požymius kaip užkrėtimas venerine liga arba ŽIV infekcija. Tačiau svarbu, kad kaltininkas žinotų, kad jis serga venerine liga ar yra užsikrėtęs ŽIV infekcija.¹⁰¹ Tai reiškia, kad jeigu kaltininkas pats nežino, kad serga ir užkrečia nukentėjusįjį, tai šis požymis negali būti inkriminuojamas.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tokie užsienio valstybėse numatyti išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai kaip sunki liga, sunkūs padariniai, užkrėtimas ŽIV ar kita venerine liga ir panašiai reikalauja, kad kvalifikuojant veiką būtų atsižvelgiama į šių nusikaltimų padarinius, o tai reiškia, kad tose valstybėse, kuriose tokie padariniai numatyti reiškia, kad išžaginimo

¹⁰¹ Курс уголовного права. Особенная част. Том 3. Москва. 2002. p. 268.

ir seksualinio prievartavimo kaip nusikaltimų sudėtys yra ne formalios, kaip Lietuvoje, kurioms padariniai nėra svarbūs, o materialios ir padariniai tampa būtini šių nusikaltimų sudėčių elementai.

Remiantis aukščiau išdėstytu, galbūt, turėtume apsvarstyti tokią galimybę, kaip įtraukimą į LR BK 149 ir 150 straipsnius daugiau šiuos nusikaltimus kvalifikuojančių požymių, tačiau tokių požymių kaip nukentėjusiojo mirtis ar sunkus sveikatos sutrikdymas ir kitų požymių „reikalaujančių“ padarinių įtraukimas į kvalifikuojančių požymių sąrašą tik apsunkintų teismų darbą, kiekvieną kartą sprendžiant ar nukentėjusiojo mirtis ar sunkus sveikatos sutrikdymas yra išžaginimo pasekmė, be to įtraukus tokius kvalifikuojančius požymius šių nusikaltimų sudėtys jau taptų nebe formalios, o materialios. Be to jeigu numatytume, kad bent vienas kvalifikuojantis požymis sudaro materialią nusikaltimo sudėtį, tai galbūt reiktų numatyti, kad net ir paprasto išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtys yra materialios ir tada nepakaktų nusikaltimą kvalifikuoti vien tik to, kad kaltininkas pradeda daryti nusikaltimą, tada reiktų numatyti, kad jeigu lytiškai santykiavo ir patenkino lytinę aistrą ar panašiai. Taptų svarbus lytinis pasitenkinimas, o ne tik pradėjimas lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą. Taip pat šių požymių įtraukimas nėra jau toks reikalingas, nes, kaip jau minėta anksčiau, šių nusikaltimų, kurie baigiasi nukentėjusiojo mirtimi ar sunkiu sveikatos sutrikdymu, tikrai nėra tokie dažni Lietuvoje, be to tokiais atvejais, kaip turėtume elgtis kvalifikuojant šias veikas jau yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis teismas.

Tokių kvalifikuojančių požymių kaip ginklų, ar įrankių naudojimas, demonstravimas ir panašiai Lietuvoje įeina į smurto naudojimą, grasinimus ar kitos galimybės priešintis atėmimą, todėl ar verta šiuos požymius traukti kaip kvalifikuojančius. O tokių kaip ypatingo žiaurumo ir panašiai požymiai tik apsunkina teismų darbą sprendžiant konkrečias bylas, nes tokie požymiai nėra ir negali būti visiškai pilnai išaiškinti, todėl kiekvienu konkrečiu atveju teismas turėtų spręsti ar gali taikyti tokį kvalifikuojantį požymį ar ne.

Pažymėtina, kad jeigu ir būtų reikalinga numatyti daugiau išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojančių požymių, visų pirma, reiktų paanalizuoti teismų praktiką ir kokių atvejų dažniausiai pasitaiko, kokių praktiškai nebūna ir kokios situacijos kelia daugiausiai problemų nagrinėjant šias nusikalstamas veikas.

Taigi išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai Lietuvoje yra grupiškumas, nukentėjusiojo asmens nepilnametystė ir nukentėjusiojo asmens mažametystė. Kai kuriose užsienio valstybėse šiuos nusikaltimus kvalifikuojantys požymiai yra labai panašūs į tai, kas numatyta Lietuvoje, tačiau yra valstybių, kuriose tokie požymiai gerokai skiriasi.

Svarbu pažymėti dar ir tai, kad jeigu kaltininko, padariusio išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, veikoje yra ne vienas, o keli kvalifikuojantys požymiai, veika kvalifikuojama pagal

sunkiausia iš jų t.y. jeigu bendrininkų grupė išžagino ar tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu, tai veika kvalifikuojama pagal BK 149 str. arba 150 str. 3 dalį numatančią atsakomybę asmeniui už nepilnamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Jeigu bendrininkų grupė išžagino ar tenkino lytinę aistrą su mažamečiu, tai veika kvalifikuojama tik pagal BK 149 str. arba 150 str. 4 dalį, numatančią atsakomybę už mažamečio išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Tačiau visais šiais atvejais bendrininkų grupė turi būti būtinai nurodyta teismo priimamo nuosprendžio aprašomojoje dalyje, nes visi byloje nustatyti kvalifikuojantys požymiai turi būti nurodomi.

Esant tokiems atvejams, kai kaltininkas atlieka ir išžaginimą ir seksualinį prievartavimą su tuo pačiu nukentėjusiuoju, kvalifikuojam tiek pagal BK 149 straipsnį numatantį išžaginimą, tiek pagal BK 150 straipsnį numatantį seksualinį prievartavimą, nes tokių veikų atlikimas sudaro nusikaltimų sutaptį. Kaip pavyzdį galime paimti jau anksčiau minėtą Vilniaus apygardos teismo nuosprendį, kur kaltinamasis atliko išžaginimą su nepilnamečiu, tačiau „taip pat jis 2006-09-23 apie 19 val. Nemenčinėje prie Neries upės, automobilyje Nissan Primera, žinodamas, kad E. B. yra nepilnamečiu, pasinaudodamas jos palaužta valia dėl išžaginimo bei sudavęs vieną smūgį į krūtinę ir galutinai palaužęs nusikentėjusiosios pasipriešinimą, įvedė savo lytinį organą E. B. į analinę angą ir taip seksualiai prievartaudamas tenkino savo lytinę aistrą analiniu būdu, toliau tęsdamas savo lytinės aistros tenkinimą įvedė savo lytinį organą nukentėjusiajai į burną ir taip seksualiai prievartaudamas tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu su nepilnamečiu E. B. prieš jos valią.“¹⁰². Remiantis tuo, kad buvo padaryti du nusikaltimai su tuo pačiu asmeniu t.y. nusikaltimų sutaptis teismas nusprendė „A. S. pripažinti kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 149 str. 3 d. (dėl E. B. išžaginimo) ir nuteisti laisvės atėmimu 9 metams bei A. S. pripažinti kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 150 str. 3 d. (dėl E. B. seksualinio prievartavimo) ir nuteisti laisvės atėmimu 8 metams.“¹⁰³

Sprendžiant klausimą, kokią nusikalstamų veikų sutaptį sudaro lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas, reikia įvertinti: a) kiek veikų padarė kaltininkas; b) ar veika kelis kartus pažeistas tas pats ar pažeisti skirtingi BK straipsniai; c) ar tarp veikų yra laiko tarpas ir ar galima padarytas veikas vertinti kaip padarytas tuo pat metu; d) ar padarytas veikas sieja vieningas sumanymas. Priklausomai nuo šių požymių sprendžiama, ar padarytos veikos sudaro realią ar idealią nusikalstamų veikų sutaptį.¹⁰⁴

¹⁰² Vilniaus apygardos teismo 2008-12-29 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 207/2008. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-10]

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismo 2008-12-29 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 207/2008. [Prieiga internete žiūrėta 2009-03-10]

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006-06-27 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-437/2006. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Aukščiausiasis teismas savo nutarime Nr. 49 yra pateikęs išaiškinimą, kad „jei asmuo su nukentėjusiuoju lytiškai santykiavo ir iš karto po to tenkino lytinę aistrą arba atvirkiškai, padarytos veikos sudaro idealiąją išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sutaptį. Jei lytinis santykiavimas ir lytinės aistros tenkinimas padaryti keliomis skirtingomis veikomis ir tarp jų yra laiko tarpas, padarytos veikos sudaro realiąją nusikaltimų sutaptį.“¹⁰⁵ Taigi remiantis tuo, galima teigti, kad anksčiau minėtoje Vilniaus apygardos teismo nagrinėtoje byloje, kaltininko veiksmai sudarė idealiąją nusikaltimų sutaptį. O jeigu tarp jo atlikto išžaginimo ir seksualinio prievartavimo būtų praėję daugiau laiko t.y. jis po atlikto išžaginimo nebūtų iš karto pradėjęs tenkinti lytinės aistros, o lytinę aistrą būtų tenkinęs gerokai vėliau ar tarkim net kitą dieną, būtų realioji nusikaltimų sutaptis.

Jei asmuo per tam tikrą laiko tarpą kelis kartus lytiškai santykiauja arba kelis kartus tenkina lytinę aistrą su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant vieningai tyčiai, keli lytiniai santykiavimai arba keli lytinės aistros tenkinimo veiksmai vertinami kaip vienas tęstinis nusikaltimas. Pagal doktrininį įstatymo aiškinimą vieninga tyčia yra tada, kai asmuo prievartaudamas nukentėjusįjį pirmą kartą suvokia, kad ir ateityje seksualiai prievartaus šį nukentėjusįjį. Jei asmuo atlikęs seksualinį prievartavimą, po kiek laiko pasitaikius progai vėl sumano seksualiai prievartauti nukentėjusįjį asmenį, tokia veika jau laikoma pakartotiniu nusikaltimu ir kvalifikuojama atskirai. Bet kuriuo atveju, teismo išvada dėl kelių seksualinio prievartavimo atveju kvalifikavimo kaip vieno tęstinio nusikaltimo turi būti motyvuota teismo nuosprendyje.¹⁰⁶

Jei asmuo lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su keliais nukentėjusiais, padarytos veikos sudaro nusikaltimų sutaptį ir kiekvieno nukentėjusiojo išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas.¹⁰⁷ Kaip ir tuo, Vilniaus apygardos teismo nagrinėtu atveju, kai kaltininkas išžagino ir tenkino lytinę aistrą su nepilnamete, o po to dar ir tenkino lytinę aistrą su mažamete, kas reiškia, kad jis atliko atskirus nusikaltimus šių asmenų atžvilgiu.

Aptarus Lietuvoje išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojančius požymius, kas būna kai kaltininko veikoje yra keli kvalifikuojantys požymiai ir kaip taikomas baudžiamasis įstatymas kai kaltininkas padaro tiek išžaginimą, tiek ir seksualinį prievartavimą galima baigti kalbėti apie šiuos du žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui nusikaltimus.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007-06-12 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2007. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004-12-30 nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. [Prieiga internete žiūrėta 2009-01-21].

Išvados

Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas, kaip nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, Lietuvoje atsirado daug vėliau palyginti su tokiais nusikaltimais kaip vagystė ar kitais turtiniais nusikaltimais.

Lietuvoje išžaginimas iš pradžių buvo suprantamas, kaip lytinis santykiavimas, pavartojant fizinį smurtą ar grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle. Lytinis santykiavimas apėmė tiek natūralų lytinį aktą tarp vyro ir motes, tiek ir oralinį, analinį ir kitus fizinio sąlyčio aktus tarp vyro ir moters. Pažymėtina tai, kad nuo išžaginimo nukentėjusiąja galėjo būti tik moteris, o kaltininku tik vyras. Tais atvejais, kai šie veiksmai būdavo atliekami tarp vyrų, būdavo laikoma nusikaltimu, kuris vadinosi vyro lytinis santykiavimas su vyru. Tačiau ilgainiui lytinis santykiavimas natūraliu būdu buvo atskirtas nuo lytinės aitros tenkinimo oraliniu, analiniu ir kitais būdais ir buvo įtrauktas į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą kaip naujas nusikaltimas t.y. seksualinis prievartavimas.

Pagal dabar galiojantį LR baudžiamąjį kodeksą, išžaginimu yra laikomas lytinis santykiavimas su žmogumi prieš jo valią, panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus tuoj pat panaudoti smurtą, ar kitaip atimant galimybę priešintis ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle, o seksualiniu prievartavimu yra laikomas lytinės aistros tenkinimas su žmogumi prieš jo valią taip pat panaudojant smurtą, ar grasinimus tuoj pat panaudoti smurtą, ar kitaip atimant galimybę priešintis, ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle.

Lyginant šių nusikaltimų sąvokas su užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų reglamentuojamomis sąvokomis galima pažymėtina, kad kai kuriose valstybėse (Švedija, Lenkija, Suomija, Prancūzija) tokio nusikaltimo kaip seksualinis prievartavimas nėra, o yra tik išžaginimas, kuris apima ir seksualinio prievartavimo veiksmus, o dar kitose valstybėse net ir nusikaltimo įvardijamo išžaginimu nėra, yra tik panašūs nusikaltimai į šiuos, tačiau jie įvardijami, pavyzdžiui, kaip seksualinė agresija (Ispanija) ar seksualinė prievarta (Kanada).

Kaip ir visi nusikaltimai tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas turi savo objektą, objektyviają pusę, subjektą ir subjektyviają pusę. Taigi tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo objektas yra asmens, iki 14 metų amžiaus - seksualinė neliečiamybė, o asmens sulaukusio 14 metų - seksualinio apsisprendimo laisvė. Taip pat yra ir papildomų objektų į kuriuos kėsিনamasi šiomis nusikalstamomis veikomis - tai sveikata, laisvė, garbė ir orumas.

Objektyvioji pusė yra pagrindinis dalykas padedantis išskirti šias dvi nusikalstamas veikas į atskiras, nes išžaginimas gali būti padaromas tik lytiškai santykiaujant, o seksualinis prievartavimas

tenkinant lytinę aistrą analiniu, oraliniu ar kitu fizinio sąlyčio būdu. Galima teigti, kad pagrindinis skirtumas tarp šių dviejų nusikalstamų veikų yra jų atlikimo būdas.

Taip pat šių nusikalstamų veikų objektyviąją pusę sudaro ir alternatyvūs veiksmai, kurie sutampa, ir yra tokie kaip fizinio smurto panaudojimas, grasinimais tuoj pat panaudoti smurtą, kitos galimybės priešintis atėmimas, ar pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Svarbu tai, kad šie veiksmai turi būti padaromi prieš nukentėjusiojo asmens valią, t.y. kitam asmeniui nesutinkant, kad su juo taip būtų elgiama.

Tiek išžaginimo, tiek seksualinio prievartavimo sudėtys yra formalios. Tai reiškia, kad tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas laikomi baigtais nusikaltimais nuo jų pradžios. Tai yra išžaginimas laikomas baigtu nuo lytinio akto pradžios, o seksualinis prievartavimas nuo lytinės aistros tenkinimo oraliniu, analiniu ar kitais fizinio sąlyčio būdais pradžios. Nei padariniai, nei priežastinis ryšys tarp veikos ir kilusių padarinių šių veikų kvalifikavimui reikšmės neturi, tačiau jie praktikoje pasitaiko, todėl Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pateikęs išaiškinimą, kaip baudžiama, kai išžaginimas ar seksualinis prievartavimas baigiasi mirtimi ar kūno sužalojimais. Tačiau yra valstybių (Prancūzija, Norvegija, Rusija, Vokietija, Latvija), kurios tokį/ius atvejį/ius savo baudžiamuosiuose įstatymuose laiko šiuos nusikaltimus kvalifikuojančiais požymiais.

Šių nusikalstamų veikų subjektas yra fizinis, iki išžaginimo ar seksualinio prievartavimo padarymo sulaukęs keturiolikos metų amžiaus, sugebantis suprasti ir valdyti savo veiksmus, asmuo. Tačiau ne visose valstybėse amžiaus riba yra 14 metų, kai kuriose valstybėse ji yra netgi didesnė, o kitose mažesnė. Be to, abiejų šių nusikaltimų subjektu, kai lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinę aistrą su nepilnamečiu ar mažamečiu asmeniu, gali būti ir juridinis asmuo.

Pagrindinis skirtumas kalbant apie šių nusikaltimų subjektą yra tas, kad išžaginimą gali padaryti bet kurios lyties asmuo, tačiau išžaginimas galimas tik tarp skirtingų lyčių asmenų. Tai reiškia, kad jeigu nukentėjusioji moteris, išžaginimas padarytas vyro, o jeigu nusikaltimo subjektas yra moteris, tuomet nukentėjęs – vyras. Seksualiniame prievartavime šiek tiek kitaip, nes ši nusikaltimą gali padaryti, tiek moteris, tiek vyras, nepriklausomai nuo to, kas nukentėjusysis. Tai reiškia, kad kai subjektas moteris, nukentėjusysis gali būti tiek vyras, tiek moteris, ir atvirkščiai. Tačiau kai kuriose užsienio valstybėse (Latvija, Rusija, Rumunija, Albanija) pripažįstama, kad nuo išžaginimo nukentėti gali tik moteris, kaip buvo ir Lietuvoje iki 2003 metų.

Subjektyviosios pusės požymis - kaltė. Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia - asmuo suvokia savo veikimo pavojingumą, numato pavojingas pasekmes ir jų siekia. Šios veikos dėl neatsargumo padaromos negali būti, nors kai kurių valstybių

(Rusija, Norvegija) įstatymai numato, tokius atvejus, kai išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu nukentėjusysis asmuo dėl kaltininko neatsargumo miršta. Motyvai ir tikslai gali būti įvairūs.

Išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys t.y. darantys veiką pavojingesnę, požymiai sutampa. Jie yra tokie, kaip šių veikų atlikimas bendrininkų grupės, šių veikų atlikimas nepilnamečiui asmeniui arba šių veikų atlikimas mažamečiui asmeniui. Kitų valstybių baudžiamieji įstatymai numato ir kitokius veiką kvalifikuojančius požymius.

Taigi tiek išžaginimas, tiek seksualinis prievartavimas yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 ir 150 straipsniuose reglamentuotos nusikalstamos veikos žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamybei, kurios yra labai panašios viena į kitą, tačiau turi ir skirtumų, kurie leidžia jas atsikirti vieną nuo kitos.

Santrauka

Šiame darbe yra išanalizuotos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sąvokos, sudėtys, atskleisti jų panašumai bei skirtumai.

Darbo pirmame skyriuje yra aptartos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sąvokos pagal Lietuvos bei užsienio šalių įstatymus, aptarta minėtų veikų teisinio reglamentavimo raida Lietuvoje. Šiuose skyriuose plačiausiai yra taikomas istorinis ir lyginamasis metodai.

Kituose skyriuose yra analizuojamos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo pagrindinės sudėtys, jų objektas, dalykas, nukentėjusysis, objektyvioji nusikaltimų pusė, subjektas ir galiausiai subjektyvioji pusė. Taip pat atskleisti panašumai ir skirtumai su užsienio valstybėse numatytu teisiniu veikų reglamentavimu.

Darbe yra analizuojami išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai. Taip pat šie požymiai palyginami su kitų valstybių reglamentuojamais.

Yra pabrėžiama, kokiais aspektais analizuojamos nusikalstamos veikos sutampa ir kokiais skiriasi.

Summary

This work analyses rape's and sexual assault offences concepts, compositions, are disclosed similarities and differentials.

In the first section of work are discussed rape and sexual assault concepts according to the Lithuanian and foreign laws. Discussed aforementioned acts of the legal regulation in Lithuania.

In these sections, are the most widely applicable historical and comparative methods. Other sections analyses rape's and sexual assaults basic configurations, the objects of the subject matter, the victim and objective party of crimes, subject and subjective party. Also revealed similarities and differences with foreign countries for the legal act regulation.

This work analyses rape and sexual assaults qualificatory features. Also as the following features compared with other states regulations.

Here are accented what aspects of analysed acts are same, what different.

Panaudotų šaltinių sąrašas

1. Įstatymai ir kiti teisės aktai

- 1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
- 1.2. RTFSR baudžiamasis kodeksas, veikęs Lietuvos TSR teritorijoje. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1954 m. sausio 1 d. Vilnius, 1954.
- 1.3. LTSR baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-147.
- 1.4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
- 1.5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. IX-2314.
- 1.6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. X-711.
- 1.7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4970.
- 1.8. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231.
- 1.9. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2357.
- 1.10. Уголовный кодекс Дании. Санкт-Петербург, 2001.
- 1.11. Penal Code of the Republic of Estonia. Talin, 2001
- 1.12. Sexual offenses act. UK, 2003.
- 1.13. The Swedish penal code. Stockholm, 1990.
- 1.14. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. Баку, 2006.
- 1.15. Criminal code of the Republic of Latvia, Riga, 2006.
- 1.16. Уголовное кодекс Российской Федерации. Москва, 2004.
- 1.17. Criminal code of the French Republic. Paris, 2002.
- 1.18. Criminal code of the Kingdom of Norway. Oslo, 1994.
- 1.19. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск, 2001.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 2.2. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 2.3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
- 2.4. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
- 2.5. Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis. Vilnius: Mintis, 1974.
- 2.6. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 1989.
- 2.7. Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos 1529 metų Statutas. Chicago, 1971.
- 2.8. Kavolis M., Bieliackinas S. Baudžiamasis Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas, 1934.
- 2.9. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
- 2.10. Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius, 1984.
- 2.11. Jovaišas K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Baudžiamųjų įstatymų komentaras//Teisės problemos. 1997/2 (16).
- 2.12. Abramavičius A., Švedas G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos//Teisė. 2008. Nr. 66 (1). P. 8.
- 2.13. Grigutytė N., Valiukevičiūtė J. Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu//Jurisprudencija. 2006. Nr. 80.
- 2.14. Grigutytė N., Karmaza E., Kemerienė S. Vaikų patyrusių seksualinę prievartą, ir jų artimųjų reabilitacija ir reintegracija. Metodinės rekomendacijos socialiniams darbuotojams ir socialiniams pedagogams. Vilnius.
- 2.15. Raudys R. Teismo medicininiai tyrimai (ekspertizės) išžagintų atvejais: buvusio prievartinio lytinio akto įrodymas ir pasekmės moters sveikatai. Daktaro disertacija. Vilnius, 2005.
- 2.16. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 2.17. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
- 2.18. Kazimiero teisyne (1468 m.). Vertė A. Janulaitis ir J. Jurginis. Vilnius, 1967.

- 2.19. V. Andriulis, M. Maksimaitis, V. Pakalniškis, J. S. Pečkaitis, A. Šenavičius. Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002.
- 2.20. Teisės bruožai Lietuvoje XV-XIX. Vilnius: Mintis, 1980.
- 2.21. A. Pesliakas. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996.
- 2.22. Apanavičius M., Pavilionis V. Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai. Vilnius, 1980.
- 2.23. Apanavičius M., Pavilionis V. Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atirbojimas. Vilnius, 1983.
- 2.24. Klimka A. Nusikaltimų kvalifikavimas. Vilnius, 1970.
- 2.25. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 2.26. Knappman W. E. Garsiausios pasaulio bylos. 100 žymiausių teismo procesų. Vilnius, 2006.
- 2.27. Armalytė O., Pažūsis L. Anglų-lietuvių kalbų teisės žodynas. Vilnius.
- 2.28. Уголовное право словарь-справочник. Москва. 2000.
- 2.29. Уголовное право. Общая часть. Москва: Московского университета, 1993.
- 2.30. Samaha J. Criminal Law. Second edition. USA, 1987.
- 2.31. Hodge E. J., McMurrin M., Hollin R. C. Addicted to crime?. John Wiley and Sons Ltd, 1997.
- 2.32. Elliot C., Quinn F. Criminal Law. Fifth edition. 2004.
- 2.33. Boyce N. R., Dripps A. D., Perkins M. R. Cases and materials. Criminal law and procedure. New York: Thomson West. 2004.
- 2.34. Allen J. M., Cooper S. Elliot, Wood's. Cases and materials on criminal law. London: Sweet and Maxwell.
- 2.35. Курс уголовного права. Особенная часть. Том 3. Москва. 2002.
- 2.36. Гельдибаев М. Х., Дикаев С. У. Уголовное право в схемах. Общая часть. Санкт-Петербург, 2002.
- 2.37. Церетели Т. В. Причинная связь в уголовном праве. Москва. 1963.
- 2.38. Уголовное право Украины. Особенная часть. Киевб, 2003.
- 2.39. Goral. R. Kodeks karny (Praktyczny komentarz). Warsava, 1997.

3. Praktinė medžiaga

- 3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo byloje.

- 3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga.
- 3.3. 1968 m. liepos 30 d. LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nutarimas.
- 3.4. 2003 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 854/2003.
- 3.5. 2005 m. lapkričio 30 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-486-271/05.
- 3.6. 2006 m. sausio 17 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20/2006.
- 3.7. 2006 m. sausio 17 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-71/2006.
- 3.8. 2006 m. vasario 23 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-154/2006.
- 3.9. 2006 m. vasario 28 d. Lietuvos Aukščiausio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173/2006.
- 3.10. 2006 m. kovo 6 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-53-170/06.
- 3.11. 2006 m. kovo 8 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-181-2006.
- 3.12. 2006 m. balandžio 11 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-60/2006
- 3.13. 2006 m. gegužės 2 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-334/2006.
- 3.14. 2006 m. birželio 6 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-224-506/06.
- 3.15. 2006 m. birželio 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-437/2006.
- 3.16. 2006 m. liepos 5 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-103/2006.
- 3.17. 2007 m. kovo 23 d. Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2007.
- 3.18. 2007 m. birželio 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2007.

- 3.19. 2007 m. birželio 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449/2007.
- 3.20. 2008 m. gruodžio 29 d. Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 207/2008.

4. Internetinės nuorodos

- 4.1. <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=pen&group=00001-01000&file=261-269>
- 4.2. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
- 4.3. <http://www.russian-criminal-code.com/>
- 4.4. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>
- 4.5. <http://www.hro.org>
- 4.6. <http://www.findlaw.com/casecode/index.html>
- 4.7. <http://www.infolex.lt/praktika/>
- 4.8. <http://www.teismai.lt/viesasprendimupaiaska/>